

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Eva Hlaváčová

Cesta k prvnímu pražskému krematoriu

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, Csc

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. června 2018

Eva Hlaváčová

Bibliografická citace

Cesta k prvnímu pražskému krematoriu [rukopis]: Bakalářská práce. Eva Hlaváčová; vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.– Praha 2018. – 99 s.

Anotace

Bakalářská práce Cesta k prvnímu pražskému krematoriu pojednává o všem, co předcházelo vybudování budovy prvního pražského krematoria, které je zároveň svou rozlohou i největší v Evropě. Cílem práce je představit realizaci projektu této stavby v kontextu doby a porovnání soutěžních architektonických návrhů. Práce se dále zaměřuje na vítězný návrh od Aloise Mezery a součástí je i podrobný popis interiéru a exteriéru. V práci také uvádím historické souvislosti, které se se stavbou krematoria pojí.

Abstract

What preceded the construction of the first and the largest crematory in Prague is the theme of this bachelor thesis. The aim of this work is to present comparison between competitive architectural design and describe a realization of the final design by an architect Alois Mezera in the context of the era. Last part of the thesis is also a detailed description of the interior and exterior. I also mention the historical context related to this building.

Klíčová slova

Krematorium, společnost, sekularizace, spalování žehem, architektura 20. století

Keywords

Crematory, society, secularization, combustion, architecture of the 20th century

Počet znaků (včetně mezer): 94 097

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala mému vedoucímu práce panu PhDr. Vladimírovi Czumalovi CSc. za jeho cenný čas a nadšení, které mi dodalo impuls k napsání této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat knihovníkům z Národní technické knihovny, kteří mi umožnili perfektní podmínky pro studium.

Obsah

Úvod	6
Přehled literatury	7
Historie spalování žehem.....	9
Antika, indové a křesťanský pohřeb	10
Nový způsob pohřívání	11
Lex Kvapil	13
Náhled katolické církve na pohřeb žehem.....	14
První česká krematoria.....	17
České krematorium v Chicagu	17
Liberecké krematorium	18
Pardubické krematorium.....	20
Architektonická soutěž.....	21
Soutěž na projekt krematoria v roce 1902	23
Provizorní krematorium na Olšanech.....	24
Soutěž na krematorium v roce 1926.....	26
Porovnání soutěžních projektů	32
Heslo „Omega“ od Aloise Mezery.....	34
Popis budovy	36
Velká obřadní síň	37
Malá Baxova obřadní síň.....	39
Žároviště	39
Urnový Háj	40
Alois Mezera.....	41
Přehled projektů architekta Aloise Mezery.....	43
Úděl krematoria za nacismu a komunismu	44
František Suchý jako svědek tajných seznamů	45
Závěr	46
Obrazová příloha.....	48
Seznam použitých pramenů a literatury.....	76

Úvod

Architekt musí dokonale znát život ve všech jeho složkách, musí jím být proniknut. Je inženýrem ve smyslu organizátora práce i života. Musí pochopit a představit si i ony formy života, které se teprve tvoří, organizovat je a dát jim svým dílem základnu budoucí existence.¹ I proto musí být pro architekta velmi nesnadným úkolem vyprojektovat něco takového, jako je právě budova krematoria. Aby budova nejen sloužila svému úkolu naprosto profesionálně a technicky dokonale, ale aby se člověk, který se na tomto místě ocitne, cítil i za daných okolností komfortně a dobře. Toto byl první impuls k tomu, abych napsala mou práci o pražském krematoriu. V mé bakalářské práci se zaměřuji na budovu prvního pražského krematoria, které bylo postaveno ve Strašnicích. Pokud chceme porozumět krematoriu jako takovému, je dobré si nejprve ujasnit, jak tato myšlenka vznikla, co ji předcházelo a co všechno obnášela. V prvních kapitolách je tedy shrnut stručný úvod do historie spalování žehem, které má své kořeny již v dalekém pravěku. Dále se budu zaměřovat spíše na období moderního věku z přelomu 19. a 20. století, kdy se kremační hnutí zasadilo o to, aby mrtví mohli být legálně pohřbívání i způsobem kremace. V následující kapitole představím první architektonické skvosty tohoto typu u nás a budu pokračovat až k samotnému popisu realizace prvního pražského krematoria. Zde představím architektonické návrhy jednotlivých architektů a porovnáám. Posléze se budu věnovat celému popisu vítězného krematoria ve Strašnicích od Aloise Mezery. Autora některá z jeho děl představím v kapitole následující. Celou práci zakončím osobním příběhem pana Františka Suchého, který je se strašnickým krematoriem také silně spjat. Cesta k vybudování důstojné a architektonicky vyspělé budovy nebyla lehká, předcházelo jí mnoho jednání, sporů a zkoumání, avšak vytrvalost zastánců spalování žehem se vyplatila a ve finále se stavba nového a opravdu prvního pražského krematoria zrealizovala a na stejném místě ji můžeme spatřit ve svém majestátném duchu stát dodnes.

„Spalování mrtvých jest rozhodně jednou ze složek všestranného snažení lidského o lepší, jasnější a rozumnější názor na život, než jaký jsme měli donedávna. Chceme-li žítí radostněji, lidštěji a plněji, boříme-li odhodlaně předsudky, bránící plnému, rozumnému využití – není divu, že i zakončení života chceme míti lepším, méně ponurým

¹ KOULA, Jan E.: Nová architektura funkcí nového života. In Stavba V. 1926/27. S. 163.

*a odporným.*² Těmito slovy uvítal nejvýznamnější český kremační spolek přijetí zákona o pohřbívání ohněm v roce 1921.³ Samotný termín kremace pochází z latinského slova „cremare“, tedy spalovat. Na přelomu 19. a 20. století byla snaha užívat české výrazy, proto propagátoři i odpůrci tohoto způsobu pohřbívání hovořili častěji o spalování mrtvol, postupně jej však nahradil vznosnější termín kremace. Zhruba od 30. let 20. století byl hojněji užíván také český termín žeh; namísto staršího pohřbu ohněm se tak častěji hovořilo o pohřbu žehem. V případě krematoria, tedy místa, kde bylo mrtvé tělo spalováno a kde se konaly pohřební obřady, se nepodařilo český termín prosadit, ač se takové návrhy vyskytly, jako je třeba termín žárov od Františka Mencla. Naopak český termín popelnice byl na počátku 20. století hojně užíván, asi častěji než synonymní latinský výraz urna a představuje okrasnou schránku na zpopelněné pozůstatky⁴

Přehled literatury

Literatura, která by se věnovala tématice krematorií, jak u nás, tak v zahraničí, není příliš rozsáhlá. Ale i přesto se dají najít cenné zdroje zejména v dobových pramenech. Mne v tomto úkolu velice pomohla dobová periodika. Prvním z nich byl věstník společnosti Krematorium, spolku pro spalování mrtvých. První vydání spatřilo světlo světa v roce 1911. Tento spolek se zabýval propagací, praktickými a technickými stránkami kolem spalování mrtvol. V jeho věstníku, který vydával, se píše o všech problémech, které zrovna spolek řešil a které se týkaly spalování žehem. Jsou v něm rozebrány i veřejné soutěže na krematoria, mezi nimiž bylo i to pražské. Čerpala jsem zejména ze starších ročníků, které se týkaly doby výstavby nového krematoria v Praze. Věrným přispěvovatelem byl i předseda spolku František Mencl. Jeho články se objevily i v architektonickém časopise Stavba. Vytvořil mimoto několik publikací, mezi které patří i kniha Evropská krematoria z roku 1919.

Dalším tentokrát více odborným periodikem byl časopis Stavba neboli měsíčník pro stavební umění. Tento časopis mne velice nadchl svým logickým uspořádáním a velmi obsáhlou obrazovou přílohou. Byl zde publikován i článek Nová architektura funkcí

² MENCL, František: Pohřeb ohněm. Několik kapitol o zpopelnění mrtvých, Praha 1922, s. 3.

³ NEŠPOR, R. Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. S. 313.

⁴ NEŠPOROVÁ, Olga: Století Olga: Století proměn v pohřbívání in Český lid. 2013, s. 189.

nového života od Jana Evangelisty Kouly, což byl český architekt, který v tomto časopise publikoval své články. První číslo tohoto časopisu bylo vydáno v roce 1922.

Podobnými architektonickými časopisy byly Styl a Architektonický obzor. V Architektonickém obzoru z roku 1904 jsem mohla zkoumat první návrhy na pražské krematorium od architektů Josefa Šachla a Pavla Janáka. V časopise Styl jsem zase více bádala nad vypsanou soutěží pro nový hřbitov pražský. Ve Stylu z roku 1926-27 je doložena skvělá dokumentace architektonických projektů pro krematorium na Vyšehradě. Národní technická knihovna slouží jako skvělé místo pro studium těchto stavebních časopisů.

Co se týče přímo strašnického krematoria, existuje dokonale podrobná publikace od Jaroslava Nekvasila, který ve své publikaci Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec z roku 1946 detailně zaznamenává vývoj pohřbu žehem u nás a v hlavním městě Praze. Autor se výrazně zaměřuje na technické a organizační souvislosti, které se děly kolem pražského pohřebního ústavu a kolem nově postaveného krematoria. Na to navazuje publikace, kterou vydal přímo Pohřební ústav hlavního města Prahy. Byla vydána roku 1936 a obsahuje pestrou obrazovou přílohu strašnického krematoria a také jeho architektonické plány.

Nesmíme zapomenout na přehlednou publikaci od Marie Svobodové z roku 2013. Její kniha, která nese název Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století - ideové, stavební a typologické proměny, je dobrým pomocníkem pro úvod. Pomůže totiž badateli zorientovat se v problematice krematorií na českém území. Mimoto je to zatím asi nejaktuálnější vydaná kniha zabývající se touto tematikou.

V jisté souvislosti se strašnickým krematoriem také zabývá publikace Pavla Palečka, která našla své místo v edici Krize komunistického režimu v Československu 1953 - 1957. Publikace se nazývá Likvidace zbytků obětí nacismu a komunismu na území Československa a přináší nám cenné informace o tom, jak krematorium sloužilo a bylo zneužito v dobách okupace a komunismu. V knize jsou publikovány i rozhovory se synem prvního ředitele strašnického krematoria Františka Suchého. Díky rodině Suchých se dochovalo 2200 jmen obětí obou režimů, kdy se právě ve strašnickém krematoriu prováděly nevidované kremace. Kniha byla vydána roku 2002.

Zmínky o architektovi Aloisu Mezerovi jsou pramalé. Když se nějaká zmínka objeví, většinou je to pouze krátkého a stručného charakteru. Největším přínosem mi tedy nakonec byl krátký katalog k výstavě, kterou společně připravil odbor kultury MěÚ Slaný, Vlastivědné muzeum ve Slaném a Infocentrum Pod Velvarskou branou ve spolupráci s Muzeem TGM Rakovník a městem Nové Strašecí. Byl vydán 18. srpna 2016 a jsou zde k nalezení informace o umělecké skupině zvané Slánská Trhlina, do které patřil právě Alois Mezera i se svou manželkou Julií.

Knihy, které se týkají kultury smrti, historii pohřbívání a názorových proměn ohledně různých způsobů pohřbívání je, zdá se, dostačující množství. Avšak ráda bych vyzdvihla přínosné studie od Zdeňka R. Nešpora, který se taktéž zabýval kremačním hnutím v Americe a dále publikaci od Mileny Lenderové a kolektivu s názvem Z dějiny české každodennosti: Život v 19. století.

Historie spalování žehem

Jednou z neměnných vlastností dějin smrti je potřeba zbavit se mrtvých těl. Spalování žehem je jeden ze způsobů, jak se zesnulí pochovávali. Ukládání do země a kremace jsou dva základní styly pohřbívání a zůstávají stejné od nejstarších dob až dodnes. Tyto způsoby samotného odstraňování zemřelých se v průběhu dějin měnily jen relativně málo, ale v průběhu let střídavě rostla a klesala obliba ukládání do země a kremace v souvislosti s převládajícím náboženským přesvědčením a podmínkami prostředí. Na rozdíl od toho se stávala čím dál vzácnější. Velmi málo rozšířená volba kryogeniky, což je zmrazení hlavy nebo celého těla do doby, kdy bude v budoucnosti vynalezen lék nebo nějaká technika ožívování, je ozvěnou mumifikace. Zanechat mrtvé tělo napospas divoké zvěři byl opravdu velmi málo rozšířený zvyk.⁵ Co se však během staletí měnilo a v čem se liší společnost od společnosti, je interpretace pohřbívání a kremace. Oheň je pro indoevropské společnosti od počátku uctívaným, mytizovaným a mystickým prvkem i jevem, je symbolem kontempace na straně jedné a metaforou pro rychlé dění a zevrubnou proměnou na straně druhé. Oheň k pohřbívání svých zesnulých používaly téměř všechny evropské i východní civilizace..⁶ Počátky spalování zesnulých zahájí do vzdálené minulosti a díky archeologickým nálezům máme zmínky o tom, že pohřeb žehem byl

⁵ DAVIES, D. J.: Stručné dějiny smrti. Praha 2007, s. 54

⁶ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s. 10.

hojně rozvinut na celém území obývaném Slovaný. Slované své mrtvé spalovali z toho důvodu, protože věřili, že kremací fyzického těla se duše může rychleji dostat do ráje. Křesťanství tento zvyk jako pohanský pomalu měnilo v pohřeb do země, avšak ještě na počátku 5. s 6. století tento zvyk na území Čech úplně nevyvymizel, i když už byl silně potlačen.⁷

Antika, indové a křesťanský pohřeb

Za zmínku stojí také způsob spalování zesnulých z období antiky. V těchto dobách bylo odstranění ostatků formou žáru titíž velmi rozšířené především na území starověkého Řecka a Říma.⁸ Lidé prožívali zádušní obřady velmi intenzivně a s velkou pompou. Sám Homér napsal opěvující báseň na pohřební událost v době staré Antiky, kdy jde o spálení těl Patrokla a Hektora.⁹ Staří řekové dbali na rituály a velmi důsledně je dodržovali. I když neměli mnoho důvodů těšit se na posmrtný život, byli spíše pronásledováni strachem, že zůstanou v podobě duchů. Tradovalo se, že tělo, které nebylo řádně pohřbené, či spálené nemohlo vykonat cestu do podsvětí a tak najít večný klid. Rituály se lišily od města k městu, základní postup byl rozdělen na tři fáze. Po těchto obřadech, kdy se se zemřelým všichni loučili ve velkém stylu, bylo uloženo tělo k odpočinku do hrobu nebo na hranici a zapáleno. Nebožtíkův popel byl pak většinou dán do nádobky či urny a pohřben. Hroby byli umístovány na rodinné pozemky, aby zesnulí mohli být spolu se svými milovanými. Půda byla pokropena vínem, olejem a někdy i dle zvláštních zvyků krví. S mrtvými pohřbívali i pár prostých darů od jídla a pití až po zlaté poklady.¹⁰

O kremaci věděli a jako pohřební rituál ji také provozovali staří indové. V tradiční indické kremaci, podobně jako u sikhů a buddhistů, následuje po zpopelnění zemřelých shromažďování popele, který se následně rozptyluje do posvátných řek. Prodlení mezi kremací a provedením obřadů může být různé a to z velmi prostého důvodu. Tato pauza má napomoci jak stěhující se duši, tak i přeživším, aby si vytvořili nový druh vztahu se zemřelou osobou.¹¹ Zde je možné vidět vzdálenou paralelu ke kremaci v evropské civilizaci, kde si pozůstalí mohou zvolit způsob rozptýlení popela ve svých časových možnostech a povětšinou se jedná v souladu s přáním

⁷ ŠTÁDLER, Jakub: Fenomén střídání kostrového a žárového pohřebního ritu v pravěku. DP. 2012, 87.

⁸ ARIÉS, Philippe: Dějiny smrti I. Praha 2000, 47.

⁹ BUREŠ, I.: Pohřeb v Homérské době. In: Krematorium. XXIII. č. 12. Praha 1932.

¹⁰ KERRIGAN, Michael: Historie smrti. Praha 2008. s 60.

¹¹ DAVIES, D. J.: Stručné dějiny smrti. Praha 2007, s. 59

nebožtíka. Příbuzní mnohdy umístí zpopelněné ostatky na místo, které hrálo významnou roli v osobním životě zemřelého nebo v jejich vztahu k zemřelému.¹²

V době Ježíšova života byly tradiční židovské pohřby také dvojité. Suché kosti se sbíraly a umísťovaly do zvláštních nádob neboli kostnic, které se posléze ukládaly do hrobek. Křesťané dávali přednost pohřbívání mrtvých, neboť v něm viděli podobnost s pohřbem Ježíše Krista, ačkoli samotný Ježíš byl uložen do hrobky a ne do země, což je zvyk obyvatel severní Evropy. V časech pronásledování prý křesťané pochovávali své zesnulé i v bytech či ložnicích, na zahradách nebo v polích a později v blízkosti hrobů mučedníků.¹³ Tak pravděpodobně vznikly první hřbitovy. Takové zvyky se staly normou a během misionářského osmnáctého a devatenáctého století byly vyváženy z Evropy do světa, protože církev vlastní kulturní formy šířila dál.¹⁴ Tato norma pohřbívání byla vzata veřejností i díky vzednutí křesťanského náboženství jako nejpříjemnější a po celá staletí převažovalo pohřbívání klasickým způsobem do země. Mohl za to ve své míře i zákaz zpopelňování, který vydal Karel Veliký roku 785.¹⁵

Nový způsob pohřívání

„*Země se rozestoupila, aby odhalila jámy smrti.*“¹⁶ Takto osobitě začíná popis hřbitova Claud Nicolas Ledoux ve svém osvícenském díle *Architektura* posuzovaná s ohledem na umění, zvyky a legislativu. Až osvícenství obnovilo prastarý zvyk spalování mrtvých. Na jedné straně byl výrazem zesvětštění společnosti a na druhé straně odpovídal požadavkům komunální hygieny, jež se v Evropě objevily v polovině 18. století. Jeden z nejhlasitějších důvodů bylo přesvědčení, že pohřby do země představují plýtvání půdou a mrhání pozemky, jejichž cena rostla, mohly sloužit k užitku živým.¹⁷ Nový způsob pohřívání, spočívající ve spalování mrtvol a následném uložení ostatků, s sebou přinesl i významné změny pohřebních obřadů. Kremace a obřady s ní spojené se jakožto novinka přelomu 19. a 20. století zpočátku týkala pouze městské a vysoce postavené společnosti, která byla finančně dobře

¹² DAVIES, D. J.: *Stručné dějiny smrti*. Praha 2007, s. 125

¹³ LORENCOVÁ, PATRASOVÁ: *Fenomén smrti v české kultuře 19. stol.* 2001, s. 68.

¹⁴ DAVIES, D. J.: *Stručné dějiny smrti*. Praha 2007, s. 60

¹⁵ ČÍŽEK, Ludvík: *Oheň ve službách hygieny*. In *České společnosti pro veřejné zdravotnictví 1897*, s. 6.

¹⁶ LORENCOVÁ, PATRASOVÁ: *Fenomén smrti v české kultuře 19. stol.* 2001, s. 65.

¹⁷ LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ: *Z dějin české každodennosti: Život v 19. stol.* 2009, s. 260

zabezpečená. Její zavedení je ovšem klíčové pro proměny mnoha jednotlivostí i celkového pojetí pohřbívání, proto ji nelze opominout. Když Dr. William Price z Llantrisantu zapálil na vrcholu hory v Jižním Walesu první moderní pohřební hranici v Británii, nebylo to vůbec očekávané a lid ho po tomto činu málem zlynčoval. Když na této hranici spálil svého malého syna, psal se rok 1884. Byl sice zatčen policií, ale k obecnému údivu byl zproštěn viny. Že by William Price spáchal zločin, se totiž soudcům nepovedlo prokázat a naopak se ukázalo, že je kremace podle britských zákonů legální.¹⁸ Avšak názor naprosté většiny obyvatel byl rozporuplný a kremaci vnímali jako něco napatřičného, něco co se v tomto moderním světě nesluší a co je vnímáno spíš jako starý barbarský čin. Ale časy se mění a s nimi také vkus. Sám Price byl po své vlastní smrti o deset let později také spálen. Až v roce 1902 bylo otevřeno první krematorium v Londýně v Golders Green, ale i potom jeho služeb využívali spíše příslušníci svobodomyšlné a prozíravé inteligence.

Kremace se stala od konce 19. století hojně propagovanou myšlenkou Společnosti pro spalování mrtvol, spolkem Krematorium a hnutím Volná myšlenka a sami propagátoři pohřbu ohněm o ní psali jako o reformě pohřebnictví.¹⁹

"Je mi líto, že se Jungmannovo tělo stane potravou červů," psala například Božena Němcová roku 1847 v dopise Antonii Čelakovské a stěžovala si, že staročeský obyčej pohřbívát ohněm byl důstojnější a krásnější.²⁰ Hnutí na podporu „pokrokového“ pohřbu žehem, k jehož masivnímu rozvoji došlo v souvislosti s náboženskými přesuny na počátku první Československé republiky, dosáhlo výrazného úspěchu. V žádném případě sice nešlo o celospolečenskou záležitost a volba pohřbu žehem rozhodně nedosahovala aktuálních rozměrů, které patří k nejvyšším ve světě, cesta k jejich společenské akceptaci a zmasovění byla nicméně otevřena. Dláždily ji podobné proklamace i systematické praktické úsilí organizátorů kremačního hnutí, v řadě případů totožných s členy antiklerikální Volné myšlenky, nebo spojených s nekatolickými církvemi, což dokládá náboženskou rezonanci tématu.²¹

¹⁸ KERRIGAN, Michael: Historie smrti. Praha 2008. s 164.

¹⁹ NEŠPOROVÁ, Olga: Století proměn v pohřbívání in Český lid. 2013, s. 189.

²⁰ MOKRÝ, Radek: Stát se popelem. In: Britské listy 29. 11. 2002.

²¹ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. Víra, kultura a společnost. s 313.

Dnešní tajemník Společnosti přátel žehu, Stanislav Motyčka, dokazuje, že v roce 1956 měl tehdejší spolek přesně 382 132 členů. Podle něj šlo v podstatě o sociální program, který formou členských příspěvků zpřístupnil kolem roku 1920 pohřeb žehem širokým vrstvám. Čím byl člověk mladší, měl příspěvek nižší a po krátké době mu vznikl nárok na bezplatný pohřeb žehem. Stanovené příspěvky byly skutečně mírné. Při vstupu od 15 do 35 let 12 K, od 35 do 50 let 18 K, od 50 do 60 let 32 K a přes 60 let činil příspěvek 50 K rakouských. Zakládající členové platili 600 K jednou provždy.²² Spolek měl velmi silnou a mladou členskou základnu. Koneckonců zakládal ho roku 1909 Jaroslav Kvapil. Básník, tvůrce libreta pro Dvořákovu Rusalku a pozdější národní umělec. Jako čtyřicátník patřil k těm starším, předsednictvo tvořili lidé kolem třiceti let. Když byl nakonec žeh po pádu monarchie upraven zákonem Národního shromáždění z 1. dubna 1919, říkalo se mu na jeho počest Lex Kvapil. Byl to jeden z nejstručnějších zákonů nového Československa.²³

Lex Kvapil

Znění nejstručnějšího československého zákona č. 180 Sb.1919 z 1. 4. 1919, který byl pojmenován Lex Kvapil po svém autorovi:

§ 1. Pohřbívání ohněm je dovoleno.

§ 2. Provedením zákona jest pověřen ministr veřejného zdravotnictví ve srozumění s ministrem vnitra a spravedlnosti.²⁴

Zákon podepsal tehdejší prezident Antonín Švehla v zastoupení ministerského předsedy a také Dr. Vrbenský v zastoupení ministra veřejného zdravotnictví. Definitivní úprava zákona o pohřbu žehem byla stanovena zákonem ze dne 7. prosince 1921, číslo 464. V tomto zákonu byl ještě další dodatek a ten zněl, že pohřbívání ohněm může být vládním nařízením uloženo za povinnost, jetliže se vyskytli zhoubné epidemie, nebo jestliže jiné případy životních pohrom činí pohřbívání ohněm žádoucím. Podrobnosti o způsobu nuceného pohřbívání budou stanoveny nařízením, jímž se povinnost takového pohřbívání ukládá.²⁵ Provedením tohoto zákona

²² NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 12.

²³ MOKRÝ, Radek: Stát se popelem. In: Britské listy 29. 11. 2002.

²⁴ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 16.

²⁵ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 16.

v platnost, se Československá Republika zařadila mezi pokrokové státy ohledně pohřbu žehem.

Spolek pak řešil otázky nejen kremační, ale tehdy zcela nový problém s ukládáním ostatků v podobě popela. Popel bylo možné pohřbít na stejném místě jako rakev nebo do zvláštních minihrobů nebo bylo dokonce možné ho rozprášit ve vzpomínkových zahradách neboli rozptylových loukách u krematorií nebo u církevních hřbitovů.²⁶ Další možností jak naložit s urnou je uložení do kolumbária, což je právě třeba i dnes často využíváno. Jedná se o stavbu, která pojme velké množství uren, každá má svou vlastní přihrádku. Kolumbária se nacházejí na hřbitovech, kam mohou přijít pozůstalí truchlit. Musíme mít na mysli, že způsob uložení v kolumbáriích je jedním z méně soukromých. Urna má sice svou přihrádku, ale v celé stavbě je jich mnoho. Přesto je tento způsob jeden z těch, které jsou v dnešní době často využívány. Postupem času se kremace jako možnost pohřbu začala více přibližovat světským způsobům. Ať už mluvíme o architektuře krematorií nebo o symbolech, které se nacházely uvnitř. Pohřeb žehem již nebyval pouze s náboženským podtextem, případně nemusel mít čistě tradiční křesťanské pozadí. Docházelo k tomu i tím, že se měnil přístup a víra k posmrtnému životu.²⁷

Náhled katolické církve na pohřeb žehem

Jak je známo, katolická církev nebyla příliš velkým příznivcem novátorských myšlenek, ohledně pohřbívání mrtvých formou spálení ostatků v kramatoriu. Tyto tendence u nás zpočátku začalo prosazovat zejména hnutí Volná myšlenka. Neznamena to, že by katolická církev byla výslovným odpůrcem nových technologií a způsobu myšlení, naopak. Ale zásadní problém v této debatě tkvěl jinde. Křesťané totiž již od pradávna pohřbívají své zesnulé způsobem uložení do hrobu. Tento zvyk má několik odůvodnění. Už první křesťané pohřbívali celé ostatky zemřelých do země, či vlastního hrobu. Tímto způsobem byl pochován i sám Ježíš Kristus. Další argument je, že křesťanská víra je založená právě na spasení a zmrtvýchvstání těla, proto se zaujímá stanovisko nechat těla neporušená, jelikož zpopelnění by tím pádem bylo poněkud násilné k oné lidské schránce. Lidé, kteří s katolickou církví nesouhlasili,

²⁶ DAVIES, D. J.: Stručné dějiny smrti. Praha 2007, s. 125

²⁷ DOŇKOVÁ, Eva: Změna v přístupu vnímání smrti, pohled na smrt ve společnosti očima hrobníků. 2012. s. 19.

nechávali mnohdy své ostatky zpopelnit jako protest proti učení katolické církve. Myšlenka spalovat mrtvoly však vznikla již za Velké francouzské revoluce, ale nebyla uzákoněna. Zednářství si ji ale vzalo do programu v boji proti katolické církvi a propagovalo ji zejména od poloviny 19. století v Anglii, Německu a Itálii. Roku 1869 na svém kongresu v Neapoli, svolaném proti I. Vatikánskému koncilu, zednáři prohlásili, že násilným zničením lidského těla v ohni má být symbolizováno materialistické učení, že po smrti není vzkříšení, ani soud, ani život věčný.²⁸ Tuto propagandu pak převzalo již zmiňované ateistické hnutí Volná myšlenka. Pohřeb žehem byl v na českém území propagován Společností pro spalování mrtvol – později nazývaný Společnost přátel žehu, který byl založený ještě na konci 19. století Jindřichem Záhořem, jenž byl osobou, který neúspěšně předložil zemskému sněmu návrh na uzákonění pohřbu žehem a od roku 1909 se této myšlence věnoval i spolek Krematorium, který vznikl odtržením od Volné myšlenky a zbýval se spíše praktickou stránkou věci.²⁹

Pravděpodobně největší změnou související s kremací byla skutečnost, že pohřební obřady s ní spojené byly velmi často civilní. Jak už bylo zmíněno, římskokatolická církev až do roku 1963 kremaci pro své věřící odmítala. V civilních obřadech se tak místo římskokatolické eschatologie a deklarace naděje na spásu duše do popředí zájmu vyzdvihovala pouze osobnost zemřelého. Náboženské obřady a kázání kněze byly nahrazeny proslovem, které mohl přednést kdokoli z příbuzných. Rozloučení s tělem před kremací bylo časově oddělené od definitivního uložení ostatků, tedy urny s popelem, které si rovněž žádalo speciální zacházení. Konečné pohřbení bylo zajištěno až po uložení zpopelněných ostatků. Češi považovali za významnější, okázalejší a důstojnější pohřební obřad, který předcházela kremaci. Uložení urny se již odehrávalo spíše v soukromém shromáždění několika pozůstalých, mohl je zajistit i spolek Krematorium, nutné však nebylo. Například při úmrtí a kremaci v zahraničí mohl být hlavní pohřební obřad realizován právě při ukládání popelnice, jako v případě A. Braunerové.³⁰ Tato kremace vyvolala velký skandál. Augusta Braunerová zemřela v Paříži 18. října 1980 a s ohledem na dlouhou cestu byly její ostatky spáleny. Kremace ostatků proběhla v krematoriu Pére-Lachaise.³¹ Avšak

²⁸ <https://cirkev.wordpress.com/2011/10/25/katolici-a-kremace/>

²⁹ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s. 15.

³⁰ NEŠPOROVÁ Olga: Století proměn v pohřbívání in Český lid. 2013, s. 189

³¹ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. Praha 1946, s 10

hlučnou mediální odezvu vyvolal její pohřeb na Vyšehradě 25. října, jelikož urna s popelem nemohla být přenesena do kostela a byly jí tak odepřeny veškeré církevní obřady. Což byla poněkud paradoxní situace, protože paní Braunerová byla známa jako hluboce věřící a celý svůj život katolickou církev podporovala i finančně.³² Ale toto bylo uvedeno v pravidlech katolické církve, že každý katolický kněz, setkal-li se se situací, že by měl sloužit zádušní mši za člověka, který nechal své ostatky zpopelnět, musel pohřeb striktně odmítnout, ať už příbuzní naléhali jakkoli.

Postupem času však katolická církev své přísné stanovisko zmírnila a roku . Stále je však preferován tradiční křesťanský pohřeb. Dnes už u nás katoličtí kněží běžně asistují u pohřebních obřadů i v krematoriu. Katechismus katolické církve uvádí, že církev dovoluje kremaci, jestliže taková volba nezpochybňuje víru ve vzkříšení těla z mrtvých. Jedná se tedy o úhel pohledu, jak člověk ke kremaci přistupuje. Pokud ji vnímá například tak, že on sám je prach a v prach se také obrátí, kremace tím pádem nemůže představovat nic tak hrozného, pokud tím nezapírá Boha. Kremaci do té doby odmítanou z náboženských důvodů se v našich zemích podařilo prosadit jako běžný způsob pohřbu až po vzniku Československé republiky. Prudký vzestup zájmu o pohřeb žehem charakterizuje i celkový počet 50 000 oficiálně zpopelněných během prvních deseti let fungování krematoria. Pokračující nárůst kremací vedl k impulsu vybudovat v Praze druhé krematorium, což se povedlo až v roce 1952 v Motole. Tehdy údajně dosáhl počet oficiálně zpopelněných v ČSR čísla 200 000, z nichž byla téměř polovina (45 %) zpopelněna ve strašnicích. V porovnání s krematoriem v Brně a Ostravě tak mělo mnohem vyšší průměrný výkon a kapacitu.³³ Kremace, která zahrnuje zpopelnění těla při teplotě mezi 760° až 1150°Celsia, aby se měkké tkáně vypařily a kosti změnily na prach, se stala moderním, čistým a pohodlným řešením.³⁴

Evangelická církev se s pohřbem žehem smířila velice snadno možná proto, že od dob reformace patří pohřeb k méně důležitým obřadům, zrušeny byly i modlitby za zemřelé a zádušní bohoslužby. Konference představitelů evangelických církví roku 1898 v Eisenachu povolila svým duchovním oficiální účast na pohřbu žehem.³⁵ Oficiální stanovisko však evangelická církev vydala roku 1935 a znělo takto: „Volba

³² LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ: Z dějin české každodennosti: Život v 19. stol. 2009. s. 261

³³ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 2002

³⁴ KERRIGAN, Michael: Historie smrti. Praha 2008, s 165.

³⁵ LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ: Z dějin české každodennosti: Život v 19. stol. 2009. s. 261

pohřebního ritu je individuální záležitostí individuální volby každého člena církve, protože v případě pohřebních obřadů nejde tolik o zesnulého jako o působení na žijící účastníky shromáždění.³⁶ Podobně se vyjádřili také někteří židovští představitelé a kremace zaujala dokonce i některé představitele pravoslavné církve, ale jen do doby, dokud si na Olšanských hřbitovech nezřídili vlastní pohřebiště.³⁷

První česká krematoria

České krematorium v Chicagu

Jak je známo, tak u nás se smí zpopelňovat lidské ostatky až od převratu, kdy v krátkém vývoji tady bylo dosaženo značného pokroku.³⁸ První české krematorium nebylo paradoxně realizováno na českém území, ale ve spojených státech amerických. V roce 1854 byla založena první česká farnost v USA v Saint Louis v Missouri, a kdyby nenastala občanská válka, asi by zde vzniklo i první české krematorium. Jelikož se vlivem této nevládné doby Saint Louis dostalo do obchodní krize, čelní místo v české Americe tak v následujících letech obsadilo Chicago u Michiganského jezera, kde dramaticky rostl počet obyvatel. Na přelomu století se v Chicagu nacházelo kolem 75 až 100 tisíc lidí. Což bylo třetí největší českou aglomerací hned po Vídni a Praze.³⁹ Bohemian National Cemetery (BNC) v Chicagu je znám jako největší a nejslavnější z několika českých národních hřbitovů, které si naši emigranti v nové vlasti vybudovali. Když jeden katolický kněz odmítl pohřbit Marii Šilhánkovou na Česko-polském katolickém hřbitově, z toho důvodu, že se před smrtí nevyzpovídala, rozhodli se Češi, Moravané a Slováci založit nový hřbitov, kde by mohl věčný odpočinek nalézt každý, bez ohledu na náboženství, národnost či rasu. Lokalita v obci Jefferson s výměrou 50 akrů se zdála pro toto místo vhodná a tak byl založen nový hřbitov, kde 1. července 1877 pohřbili prvního nebožtíka, jímž bylo ještě dítě Charlese Brady. Hřbitov se postupně rozšířil a současně činí 124 akrů.⁴⁰ Čeští přistěhovalci zde nechali postavit roku 1913 první krematorium. Novorenesanční

³⁶ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. s. 321

³⁷ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. s. 321

³⁸ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 131.

³⁹ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. s. 344.

⁴⁰ SKOČKOVÁ, Hana, Český národní hřbitov v Chicagu a jeho Přátelé. In Rodopisná revue, 14. ledna 2012

budovu vyprojektoval František Randák a výmalbu provedl rodák z moravského Hrachovce, malíř John Anton Mallin (1883-1973). Na zdech centrální obřadní haly završené kupolí vyobrazil i symboly zednářských bratrstev a vlasteneckých organizací, které na vybudování krematoria a kolumbárium finančně přispěly. V roce 1927 bylo před krematorium umístěno symbolické bronzové sousoší Matky od Albína Poláška.⁴¹

Vlna budování krematorií se vzedmula až po vzniku samostatného Československa, což souviselo s dobovou atmosférou, politikou i nutností řešit základní hygienické problémy jednotlivých měst a obcí. Všeobecně se za první stavbu na českém území považuje krematorium v Liberci, ale koncem 19. Století již mělo připravený projekt na vybudování krematoria město Jablonec nad Nisou, které nakonec ustoupilo libereckým radním.⁴²

Liberecké krematorium bylo tedy v republice jediné, které bylo postaveno po průtazích již za války. Provoz byl však zahájen až po převratu v roce 1919. Stalo se tak vlastně úplně prvním krematoriem na našem území a vzniklo pod taktovkou německého architekta Rudolfa Bitzana. Po vybudování krematoria v Liberci byla vypsána řada soutěží na další krematoria například v Pardubicích (1918), Chebu, Nymburce, Moravské Ostravě (1920) a v Písku (1922).⁴³

Ale opravdu první české krematorium vzniklo právě v Pardubicích. Bylo vypracováno dle projektu mimořádně odvážného Pavla Janáka. Posléze vznikají další krematoria na našem území a konečně první krematorium v Praze bylo vystavěno v letech 1929-1932 podle návrhu od architekta Aloise Mezery.

Liberecké krematorium

Liberecké krematorium je první stavba tohoto typu na českém území. Bylo vystavěno v letech 1915-1917, ty ještě za rakousko uherské monarchie. Podařilo se vystavět díky aktivní snaze Spolku pro spalování mrtvol a spolku Krematorium městu Liberec. Zde totiž působil jeden z nejaktivnějších poboček Die Flamme řízený z Vídně, který se velmi zasazoval o to, aby se pohřeb žehem ustanovil v zákoně jako zákonný a dobrovolně přístupný pro každého člověka, bude-li si přát, být tímto

⁴¹ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s. 34

⁴² MENCL, František: K otevření krematoria v Semilech

⁴³ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 131

způsobem pohřben. Tato myšlenka se zde prolínala již od roku 1898 díky MUDr. Franzi Bayerovi a řediteli magistrátu JUDr. Otto Ringehaanovi.⁴⁴ Poněkolicke zamítnutých žádostech se konečně roku 1912 podařilo tuto snahu prosadit a k provedení stavby se vybral přepracovaný a schválený projekt s názvem Feuerburg od architekta Roberta Bitzana, který vystudoval architekturu v Mnichově, ale působil v Drážďanech.⁴⁵ Název projektu Feuerburg pravděpodobně symbolizuje romantický základ a odhodlaný boj spolku Die Flamme i libereckých radní k přetvoření myšlenky kremace ve skutečnost. Což byla skutečně skvostná myšlenka. Avšak budova postavena byla, ale bez možnosti uvést krematorium v činnost. V dochovaných zdrojích je uvedeno přirovnání na toto téma: „*Orel, který se stal symbolem spalovny, nemohl ještě zvednout svá široká křídla.*“⁴⁶

K libereckému krematoriu zanedlouho přibyla dvě krematoria, která sloužila prozatím jako provizoria, byly to hřbitovní kaple upravené na krematorium a byly zbudovány v Českých Budějovicích a v Praze. Takže pokud bychom tyto provizorní krematoria započítali do soutěže o první české krematorium, vyšoupló by pardubické krematorium z pomyslného prvního místa.⁴⁷

Koncepci krematoria pojal architekt slavnostně a symbolicky. Ve stavbě se mísí monumentalita s velko-německou ideologií a mysticismem. Architektura většinou charakterizována jako monumentální, lapidární, sudetoněmecky laděná stavba bez uměleckých ambicí. Objekt má symetrickou otevřenou dispozici s centrální hmotou obřadní budovy, nalézají se zde čtyři navzájem propojené funkční objekty: vlastní obřadní síň, čekárna pro pozůstalé a místnost pro obřadníky, kolumbárium, správní a technické části. Ústřední obřadní budova je prolomena čtyřmi úzkými vertikálními pásy oken a výrazným vstupním portálem ohraničeným dvěma monumentálními egyptskými sloupy a postavami strážců po stranách.⁴⁸

⁴⁴ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s 37.

⁴⁵ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s 37.

⁴⁶ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s 42.

⁴⁷ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. s. 323.

⁴⁸ Svobodová: Krematorium, 2013, str. 42.

Pardubické krematorium

Autorem opravdu prvního českého krematoria se stal Pavel Janák, který vdechl krematoriu architekturu založenou na koncepci národního nebo převratového stylu. Oldřich Starý se k tomuto pojetí vyjadřuje tak, že budova pardubického krematoria bazíruje na ideovém spojení se staroslovanským spalováním mrtvých, což se postatou vymyká moderní kremaci.⁴⁹ Stavba byla realizována v letech 1922-1923 a je to bezpochyby jedna z nejlepších ukázek českého národního stylu, pro který se někdy používá i termín rondokubismus. Felix Haas uvádí, že tento styl vznikl přeměnou dosud převládajících kosoúhlých tvarů kubismu ve válcové, kruhové a půlkruhové formy.⁵⁰ *Charakteristické na této stavbě je, že se jedná o monumentální stavbu, která měla i stylově připomínat údajný staroslovanský žeh.*⁵¹ Průčelí i celá plocha budovy byla členěna dekorativismem do hlubokého geometrického reliéfu, ve kterém převládaly hlavně barevně teplé tóny.⁵² Ve zkratce si projdeme pár důležitých faktů o jeho zrealizování. Tehdejší místopředseda Městského průmyslového muzea v Pardubicích podal návrh už na počátku první světové války, aby v zájmu své vlastní bezpečnosti se ve městě spolu s nově vystavěnou vojenskou nemocnicí zřídilo i krematorium. Toho se zastupitelé chytli a ihned po převratu zahájili přípravné práce. Městské průmyslové muzeum v Pardubicích tak v únoru 1918 podává návrh na vybudování nového českého krematoria. Komise, která byla ustanovená městskou radou, poté vypracovala program a podmínky soutěže, kterou vyhlásila v prosinci 1918. Účast byla opravdu hojná. Posláno bylo 90 návrhů.⁵³ V porotě vedle místních zástupců zasedli architekti Teodor Petřík, Ladislav Machoň a Josef Gočár, což vysvětluje, proč byla dána přednost moderním návrhům. Porota neudělila první cenu, ale druhou dostal Pavel Janák a třetí Bedřich Feuerstein, Otakar Polák a Václav Škára. Porota nedoporučila k provedení žádný návrh, ale žádala nalézt pro stavbu nové stanoviště a rozšířit program.⁵⁴ Předseda spolku Krematorium František Mencl celou soutěž ohodnotil dosti kriticky: *„Celkový výsledek soutěže jest, věru, trapný! Měli jsme původně v úmyslu vyžádati*

⁴⁹ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In *Stavba V 1926/27*. S. 131.

⁵⁰ HAAS, Felix: *Architektura 20. století*. 1978, s. 150.

⁵¹ NEŠPOR, Zdeněk: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: *Víra, kultura a společnost*. s. 323.

⁵² PECHAR, Josef: *Vývoj architektury v 19. a 20. století*. 1974, s. 116.

⁵³ MENCL, František: *Krematoria. Stavba I., 1922*, s. 112.

⁵⁴ SVOBODOVÁ, Markéta: *Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. stol.* Praha 2013, 45.

*si došlé návrhy a vystaviti je v Praze s nadějí, že by se tím posloužilo propagaci naší ideje, leč upustili jsme od tohoto po zhlédnutí návrhů.*⁵⁵

Pavel Janák ve svém oceněném návrhu z roku 1919 vycházel ještě z kubistického předválečného období. Hmoty rozmístil funkčně, kolem obřadní síně s dynamickým průčelím. Zatímco se v jehlancově členěném štítu, komínu a římse projevuje kubistický zápas s hmotou, průčelí je tvořeno méně dramaticky. Mencl byl ke stavbě mnohem kritičtější než porota: „*Ořadní síň měla by míti předsíň nebo alespoň přístřešek u vchodu, stěny obřadní síně se sice u mnohých staveb z počátku používaly za kolumbárium, ale nyní se od toho upouští, je to pouhá výpomoc z nouze.*“⁵⁶ Mencl však ve stejném článku vyzdvihuje největší pozitiva návrhu, a to úsporné a účelové uspořádání místností.⁵⁷

Architektonická soutěž

Krematorium byl jedním z moderních problémů architektury, který nebyl rozřešen a debaty o tomto novém stavebním úkolu se vedly po celém světě. Soutěž na pražské krematorium byla značným posunem kupředu v této ožehavé otázce, jak předloženými návrhy architektů, tak i vyjasněním celé problematiky. Stala se tak jednou z neaktivnějších soutěží počátku 20. století.⁵⁸

Prvním člověkem, který na svět přivedl myšlenku zbudování pražského krematoria, byl Vojtěch Náprstek. „*Jeho zájem o spalování mrtvých, které pokládat za rozumné a hygienické, souvisel s názory na sociální a zdravotní otázky, které výrazně předstihovaly dobovou praxi.*“⁵⁹ Náprstek jakožto milovník nejrůznějších statistik si dokázal spočítat, kolik by město realizací krematoria ušetřilo hřbitovů, jejichž prostor by pak mohl sloužit parkům, za něž velmi bojoval. V jeho propagaci kremace je vidět především zájem o zvýšení hygieny měst.⁶⁰ Psal se 27. leden 1883, kdy Náprstek poprvé vystoupil v pražské městské radě s nápadem na zřízení prvního krematoria v Praze. V tomto počínání ho podporovala i česká lékařka Anna Bayerová. Návrh však nebyl přijat, proto svou výzvu opakoval 6. dubna 1889, ale i tehdy se mu

⁵⁵ Krematorium X, 1919, č. 3, s. 1.

⁵⁶ Krematorium X, 1919, č. 3, s. 3.

⁵⁷ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013.

⁵⁸ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. s. 131.

⁵⁹ LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ: Z dějin české každodennosti: Život v 19. stol. 2009. s. 262

⁶⁰ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s. 15.

nepodařilo návrh prosadit.⁶¹ To byl tedy první z podnětů pro výstavbu pražského krematoria, ač skončil zatím neúspěchem.

Dokud tedy na českém území nebylo žádné krematorium a nebožtík si přál pohřeb formou žehu, převážely se ostatky mrtvých až do vzdáleného města Gotha, které se nachází na dnešním území Německa asi 350 km od Prahy. V tomto městě byly v roce 1894 spáleny i ostatky slavného českého bojovníka za pokrok Vojty Náprstka. Sám šel tedy příkladem, i když žádný z jeho návrhů na krematorium v Praze, neprošel městskou radou. Ve stejném roce zde byl zpopelněn manžel v té době populární sopranistky Růženy Maturové Schreiner. Dalšími Čechy, kteří zde byli spáleni jsou velkoobchodník Leopold Brumlík v roce 1900 a posléze paní Wynandová-Veverková v roce 1901, jejíž popel je uložen v Gothě. Tyto pohřby a finančně velmi nákladné cesty si mohli dovolit pouze značně majetní lidé. Jedna takováto kremace stála v roce 1903 přibližně 600 K.⁶² I to byl další důvod, proč se zastánci tohoto stylu pohřbívání drali o zrealizování krematoria i v hlavním městě Praze. Krematorium ve městě Gotha bylo první německé krematorium a zahájilo proces 10. prosince 1897. Do roku 1910 vzniklo v celé Německé říši 23 krematorií. Na českém území jsme neměli ještě ani jedno, ale už se dravě spekulovalo a debatovalo o nutnosti vzniku stavby tohoto typu i u nás.

Výborová schůze Společnosti přátel žehu se 21. Října 1900 usnesla, že požádá městskou radu k pronajmutí pozemku čk.501/III k účelům pohřbívání ohněm. K žádosti byl připojen návrh na zřízení kolumbária i krematoria.⁶³ V těchto prvních předložených návrzích se uvažovalo o postavení budovy krematoria buďto na pozemku před obecní kaplí, či až za ní. Jednání se ale po neúspěšných intervencích odsouvalo, až se dostalo znovu k projednávání v červnu 1904, kdy konečně městská rada schválila Společnosti příslušný pozemek, který ležel při ulici Černokostelecké s tím, že bližší podmínky k postavení krematoria se opět odložili do doby, kdy Společnost získá povolení ke stavbě. V roce 1907 bylo povolení zamítnuto.

⁶¹ LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ: Z dějin české každodennosti: Život v 19. stol. 2009. s. 262

⁶² NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. Praha 1946, s 11.

⁶³ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 18

Soutěž na projekt krematoria v roce 1902

V roce 1902 požádala Společnost pro spalování mrtvol 190 slovanských měst, aby se obecní zastupitelstva domáhala vládního nařízení o fakultativním pohřbu žehem a aby se na říšské radě prosadilo povolení stavby krematorií. Kladné stanovisko k tomu vzneslo celkem 26 měst. Patří mezi ně Praha, Karlín, Královské Vinohrady, Smíchov, Žižkov, Beroun, Bubeneč, Hradec Králové, Choceň, Úpice, Hlinsko, Kladno, Kolín, Michle, Náchod, Jindřichův Hradec, Pečky, Polička, Přerov, Příbryslav, Prostějov, Střešovice, Vršovice, Vysočany, Volyň a Semily. To přineslo Společnosti přátel žehu zjevné nadšení a ještě ve stejném roce tak vypsal soutěž na budovu krematoria v Praze. Architektonické podmínky k tomu vypracoval vrchní městský inženýr Ludvík Čížek.⁶⁴ Ve stanovené lhůtě došlo pouze 5 návrhů a z nichž nebyla udělena žádná první cena. Pouze projekty od Pavla Janáka a Jana Šachla byly odměněny. Oba dva projektanti dostali po 350 K rakouských. V porotě zasedali dvorní rada prof. Patzold, prof. Dr. Gustav Kabrhel, ředitel Akademie výtvarných umění Jiří Stibral, MUDr. Jindřich Záhoř a Ing. Ludvík Čížek.⁶⁵ Pavel Janák pojal návrh na nové krematorium někde mezi doznívajícím historismem a modernou. Taktéž byl v návrhu patrný vliv jeho učitelů Schulze a Zítka. Tento vliv se projevil v novorenesančním palácovém pojetí hmoty obřadní budovy. Kdežto Jan Šachl se vypořádal s návrhem ve stylu svého učitele, kterým byl Jan Kotěra. Obřadní budovu vyřešil jako dvě navzájem se prostupující válcová tělesa, převyšující vnitřní obřadní síň zaklenul kupolí a zakončil kuželovitou střechou.⁶⁶ Janákův návrh však oproti Šachlovi působí více bytelně a jistě, k čemuž asi přispívá i to, že je vcelku oprostěn od přílišné zdobnosti a svou velmi hmotnou formou vrhá na diváka pocit ohromnosti a majestátnosti. I když byli oba architekti finančně odměněni, k realizaci návrhů nedošlo. Projekty byly poté vystaveny v Náprstkově muzeu.

Jelikož všechny dosavadní pokusy o vybudování nového pražského krematoria selhaly, svitla Spolku naděje, když magistrát roku 1912 vypsal soutěž na projekt nového hřbitova. Jednalo se tehdy o velkorysý projekt o celkové výměře 462 767 m².⁶⁷ O jeho zrealizování se uvažovalo na pozemcích, které zasahovali do sektoru Hostivaře, Malešic a Štěrbohol. Soutěž byla vypsána v lednu 1912 a lhůta trvala do 15. června

⁶⁴ ČÍŽEK, Ludvík: O spalování mrtvol z hlediska technického. Praha, 1905.

⁶⁵ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 11.

⁶⁶ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 28.

⁶⁷ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 29.

1912. K soutěži se sešlo celkem 13 návrhů a oceněny z nich byly tři. První cenu vyhrál Richard Klenka z Vlastimilů, jehož návrh byl rozdělen do sedmnácti částí podle druhu pohřbů a hrobek a obsahoval také krematorium s kolumbáři a urnovým hájem. Druhou cenu získal Jan Vejrych a třetí cenu Jaroslav Rössler. Od celého projektu však bylo nakonec upuštěno.⁶⁸ Popis zněl fantasticky, mělo vzniknout velkolepé pohřebiště, vše se zdálo být na dobré cestě, ale snažení zmařila první světová válka a hospodářská krize.

Provizorní krematorium na Olšanech

Další etapa ohledně výstavby krematoria byla zaznamenána roku 1918, kdy se dochovala zmínka ze zasedání dozorcí rady městského krematoria ze 13. prosince. Ze zápisu je patrné, že rada měla v úmyslu postavit nové krematorium na novém hřbitově v Ďáblicích. Byl pověřen architekt Králíček, který vypracoval potřebné návrhy. Rada však k vypracovaným návrhům měla spoustu připomínek a požádala architekta Králíčka o návrh nový. Ten ale vypracován nebyl, jelikož Pražská obec se rozhodla vést stavbu celého krematoria sama. Konečně se tedy věci hnuli a rada hlavního města Prahy se 1. října 1920 dohodla, aby byla provedena provizorní úprava olšanské hřbitovní kaple. K tomu byla uvolněna částka 400 000 Kč na předpokládaný stavební náklad.⁶⁹ Spolek Krematorium se tak mohl těšit, že se konečně přiblíží ke svému cíli. V říjnu 1920 bylo též vypsáno omezené řízení na vše, co souviselo s tím, aby provizorní krematorium mohlo vůbec fungovat. Jednalo se o postavení spalovací pece, kouřových kanálů a komínů k pohřební síni. Lhůtu dodrželi a nabídku podaly tyto firmy:

1. Architekt O. Brabec v Karlíně, který zastupoval pařížskou firmu Toissoul Fradet
2. Stettiner Chamotte Fabrik, Podmokly
3. Wilhelm Ruppmann, Stuttgart
4. František Manoschek, Vídeň

⁶⁸ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 20.

⁶⁹ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 22.

Vítězem konkurzu se stal František Manoschek z Vídně. Stavba byla zadána zahraniční firmě i z toho důvodu, že v Čechách tou dobou pravděpodobně nebylo mnoho závodů, které by se tímto zabývali.⁷⁰

První budova pro provoz pražského krematoria se nacházela nedaleko místa, kde je dnes postaveno strašnické krematorium od Aloise Mezery. Avšak tato první budova skýtala celou řadu problémů, se kterými se spolek neustále potýkal, ať už šlo o absenci čekárny, či prostorově nedostačující obřadní halu, kterou bylo navrženo zvětšit o místnost dosavadní márnice, ale pak by se musel pro novou márnici zabrat byt vrátného.⁷¹ Dále členy Spolku s předsedou Ing. Menclem trápila dlouhodobá nečinnost města ohledně neschopnosti vyklidit zahradníka z pozemku. Spolek si představoval, že by se namísto toho prostor před budovou mohl udržovat sadově a vypadlo by to tak příznivěji.⁷² Uskutečnění tohoto prvního krematoria vzniklo totiž přeměnou bývalé obecní kaple na Olšanských hřbitovech. Kaple byla z roku 1898 a projektoval ji Schulzův žák František Velich. O úpravu této interkonfesijní svatyně na provizorní krematorium se postaral architekt František Xaver Nevole.⁷³ Svému účelu začala sloužit 23. listopadu 1921.⁷⁴ Jelikož to však byla budova spíše provizorní, tak Spolek pro spalování mrtvol usiloval o zbudování nového reprezentativního místa pro tento účel. Zařízení tohoto krematoria bylo tak skromné, že sama zemská správa politická v Praze povolila jeho stavbu jako provisorium.⁷⁵ Ing. František Mencl k této stavbě dokonce tvrdě poznamenal, že stav dočasného krematoria a kolumbária je trapný.⁷⁶ Avšak také dodává, že pražské krematorium sice neuspokojí toho, kdo by jej srovnával s krematoriem v Lipsku či Drážďanech, alespoň však i takto slouží svému účelu.⁷⁷ Ohledně vzezření této provizorní budovy se vyjádřil také František Podhrázký takto: *„Naše pražské krematorium je provizoriem, tedy po stránce architektonické skutek záporný. A tu je na místě obava a hlas proti kolumbáriím, aby se nestala obdobou*

⁷⁰ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 23.

⁷¹ Krematorium XVII, 1925, č. 1, s 6.

⁷² Krematorium, XVII, 1925, č. 2. s 16.

⁷³ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 30.

⁷⁴ LACINA, Adolf: Strašnické krematorium slouží už 80 let. www.praha.eu, 23. ledna 2012.

⁷⁵ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 13.

⁷⁶ Krematorium XVII, 1925, č. 1, s 6.

⁷⁷ MENCL, František: Krematoria. Stavba I. 1922, s 114.

*městských hřbitovů, místem studených kamenných ploch a urnových čísel, archivem mrazu a nudy, jakým žel, jsou. Lépe nic.*⁷⁸

Soutěž na krematorium v roce 1926

Mezi lety 1926 a 1927 bylo v republice činných osm krematorií s ročním počtem zpopelnění asi 3000 zemřelých. Nejméně bylo za rok zpopelněno 41 zemřelých v Českých Budějovicích, pak v Nymburce 65, Ostravě 236, Pardubicích 353, Liberci 391 a v nejvíce v Praze s počtem 1631.⁷⁹ I proto bylo vybudování nového pražského krematoria nutností. Ale konečně se psal rok 1926 a pohřební ústav hlavního města Prahy vypsal veřejnou soutěž na ideové návrhy nového krematoria. Ohledně místa, kde bude krematorium zbudováno se vedly spory. Staveniště pro toto nové krematorium bylo určeno na pozemku východně od vinohradského hřbitova ve Strašnicích. Spolek Krematorium chtěl však docílit toho, aby stavba byla umístěna z ideových důvodů na Vyšehradě.⁸⁰ Proto se podle usnesení valné hromady spolek dohodl vypsát současně návrh krematoria, které bude umístěno na Vyšehradě. Zpráva, že komise městského pohřebního ústavu, svolaná dne 11. ledna pro určení staveniště definitivního krematoria, uznala Vyšehrad za místo nejvhodnější, vzbudila rušný zájem a způsobila poplach i v klerikálním tisku.⁸¹ Rada hlavního města Prahy tak ve schůzi konané dne 4. června 1926 schválila návrh dozorčí rady nad Pohřebním ústavem hlavního města Prahy, aby byla vypsána veřejná ideová soutěž na získání náčrtů nového krematoria v Praze. V porotě zasedli architekti Antonín Engel, Ladislav Machoň, Oldřich Tyl a vrchní stavební rada František Mencl.⁸²

Pro úplnost a pro představu, jak taková soutěž vypadala, zde uvádím i dobové znění celého zadání, které hlavní město Praha pro tuto příležitost vypsalo:

A) Program

Účelem veřejné soutěže, ideové soutěže jest získati nejlepší návrhy a podněty pro stavbu nového krematoria v Praze a pro řešení jeho s kolumbáriem a urnovým hájem.

⁷⁸ EDGAR, Emil: Kolumbaria a popelnicové háje. 1923, s 24.

⁷⁹ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 134.

⁸⁰ EDGAR Emil: Ideová soutěž na návrhy krematoria na Vyšehradě. Krematorium XVIII, 1927, č 7, s. 61-71.

⁸¹ EDGAR Emil: Krematorium na Vyšehradě. Krematorium XVI, 1925, č 2, s 17.

⁸² SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 101.

Funkce krematoria jest dvojí:

Jednak jest zařízením na spalování mrtvol, jednak jest místem smutné a vážné poesie posledního loučení.

Vyjádřiti obě tyto funkce, aniž by jedna byla potlačena na úkor druhé, jest vděčným, ale nesnadným úkolem projektanta. Žároviště a dům smutku jest třeba spojit v architektonickou jednotku – krematorium.

Proto obzvláštní důraz klade se na technicky dokonalý provoz při spalování, jelikož i účelnou vnitřní komunikaci, by vážnost celého aktu smutečního nebyla ničím rušena.

Architektura budiž prosta vši neúčelné dekorace.

Okolí krematoria řešeno budiž sadově. Sdružování uren ve větší skupiny se nedoporučuje, aby parkové průhledy nebyly rušeny.

Ač soutěž ponechává autorům naprostou volnost k vlastnímu pojetí úkolu, přece zde budiž uvedeno několik poznámek upravovacího programu.

Přístup a příjezd ke krematoriu, jakož i do urnového háje, bude z Černokostelecké silnice; vedlejší přístupy do urnového háje možno řešiti též vchody v osách alejí na hřbitově vinohradském.

Krematorium musí míti polohu izolovanou od sousedních ploch osídlených či k osídlení určených, musí tedy býti pokud možno v lůně zamýšleného urnového háje. Urnový háj na hranicích a ke hřbitovu Vinohradskému musí býti architektonicky i sadově tak řešen, aby hřbitovní zeď byla maskována; zd ebude vhodná příležitost využití polohy této k zřízení kolumbarií a tam, kde difference niveau hřbitovního a háje urnového jsou značné, lze počítati i s arkádami a schodišti.

Krematorium musí v celkové dispozici míti takovou polohu, aby ve vnitřních pohledech urnového háje tvořilo monumentální pohledový prvek a stejně, aby zase v panoramatických pohledech na celek z různých částí města bylo význačnou dominantou.

Žádá se:

1 obřadní síň o půdorysné ploše as 400 m² s kůrem pro zpěváky a s galerií pro účastníky,

1 čekárna as 40 m² pro pozůstalé,

1 menší čekárna pro účastníky, čekající na vydání popele,

2 menší místnosti pro kněze či řečníky,

1 administrativní kancelář,

1 umrlčí komora as o 20 kobkách, úplně oddělených,

1 umrlčí komora společná o ploše as 50 m²,
1 umrlčí komora infekční as o 5 kobkách,
1 pitevna s místností pro lékaře, s lázní a záchodem,
3 výkladce pro výtavu mrtvol v otevřené rakvi,
1 místnost pro zatimní uschování popelnic (as 500 kusů), než-li je příbuzní definitivně uloží,
1 místnost pro věnce,
1 místnost pro pro přechovávání květinových dekorací (palmy) v zimě temperová,
1 místnost pro zásobu prázdných schránek na popel,
1 menší místnost pro úřední zaletování popelnic,
1 místnost pro personál s lázní a záchodem,
1 strojovna pro vytápění budovy a chlazení umrlčích komor,
1 žároviště pro 4 pece s místností pro vychladnutí popele,
1 komora pro různé náčiní,
sklep na palivo as na 200 q koksu.
Konečně zřízení dostatečných úkrytů pro obecnstvo před deštěm a nepohodou,
dále oddělené záchody pro obecnstvo s příslušnými toaletami, pop případě šatnou.
V dispozici kolumbaria a urnového háje přenechává se projektantům volnost.
Při hlavním vstupu vyřešeny budtež domky pro zřízence, každý o dvou bytech sestávajících z jednoho pokoje a kuchyně s příslušenstvím.
Projektant jest povinen program tento přesně dodržeti.

B) Podmínky

I. Soutěž vypisuje „Pohřební ústav hlavního města Prahy“.

II. Soutěž je veřejná, anonymní a přístupná všem odborníkům, příslušným do republiky Československé.

III. Soutěž začíná dnem 1. srpna a končí neodvolatelně dnem 1. prosince 1927 o 14. hodině; v této lhůtě musí být soutěžné návrhy přímo dodány nebo poště odevzdány; rozhodující v tomto případě je razítko poštovní s datem a hodinou neb příme potvrzení poštovního úřadu; poštou zaslané návrhy nutno avisovati doporučeným dopisem, ovšem bez jakéhokoli porušení anonymity.

Soutěžné projekty bude přijímati „Pohřební ústav hlavního města Prahy“ v Praze I., Staroměstské náměstí čís. 8, I. patro.

IV. Všechny soutěžné návrhy musí být pečlivě zabaleny, převázány a zapečetěny (pečeť nesmí žádným způsobem prozrazovat autora) a opatřeny na obalu nápisem: „Veřejná soutěž na stavbu krematoria v Praze“, a heslem. Týmž heslem opatřeny budte jednotlivé listy a přílohy projektu i přiložená, neprůhledná, dobře zalepená a zabezpečená obálka, obsahující jméno a přesnou adresu bydliště autora.

V. Soutěžné podmínky vydávati neb zasílati bude od 1. srpna 1926 „Pohřební ústav hlavního města Prahy za částku 100 Kč (úřední hodiny 8 - 14). Neporušené podmínky lze do osmi dnů vrátiti.

Výdej podmínek a příjem částky 100 Kč za ně, jakož i příjem soutěžných návrhů bude „Pohřebním ústavem hlavního města Prahy“ potvrzen. Na toto potvrzení vrátí se soutěžícím autorům částka za soutěžné podmínky přijatá zpět.

Případné informace po stránce provozu sdělí „Pohřební ústav hlavního města Prahy“ nebo stavební úřad hlavního města Prahy odbor 6. Nová radnice, IV. patro.

VI. Soutěžné pomůcky:

- a) soutěžné podmínky a program,
- b) situace staveniště s rovinopisnými kotami a vrstevnicemi v měřítku 1:720,
- c) situace území s regulační úpravou v měřítku 1:2880,
- d) plán některých důležitých profilů,
- e) perspektivní pohled na budovu ze silnice Černokostecké.

VII. Soutěžný návrh má nezbytně obsahovati:

1. Situační plán s podrobným zakreslením přístupu ke krematoriu a parkovou úpravou celého jeho okolí, jakož i vztahu a připojení ku hřbitovu Vinohradskému v měřítku 1:720.
2. Půdorysy všech pater v měřítku 1:200.
3. Důležité řezy v měřítku 1:200, a to nejen budovou nýbrž i řezy eventuelní architektonické úpravy okolí.
4. Všechna průčelí v měřítku 1:200.
5. Alespoň jeden perspektivní pohled se stanoviska pro autora rozhodujícího, jakož i perspektivu obřadní síně.
6. Průvodní zprávu pokud možno strojem psanou, stručně popisující předložený projekt.
7. Seznam všech listů a příloh.
8. Obálku se jménem autorovým (viz podmínku IV.).

Všechny listy projektu budtež technicky dobře a výrazně provedeny, nalepeny na tuhém papíře s úpravou pro zavěšení, a každý opatřen heslem i číslem pořadovým (viz podmínku čís. IV.); celý návrh budiž vložen do tuhých desek opatřených heslem. Svinuté návrhy nejsou přípustny.

VIII. K posouzení došlých návrhů sestavena jest následující porota:

a) 4 zástupci dozorčí rady nad „Pohřebním ústavem hlavního města Prahy“, zároveň jako zástupci obce Pražské, pp. Jan Černý, Václav Černý, Vladimír Káš a Dr. Václav Vacek.

b) 5 stavebních odborníků:

Profesor při čes. vys. učení technickém architekt Dr. A. Engel.

Úředně oprav. inženýr pro architekturu a stavby pozemní architekt L. Machoň.

Úředně opráv. inženýr pro architekturu a stavby pozemní architekt O. Tyl.

Přednosta technického praesidia ing. architekt Josef Zlatník.

Vrchní stavební rada hlavního města Prahy ing. Fr. Mencl,

celkem 9 členů.

IX. Porota rozdělí za nejlepší návrhy tyto ceny:

1. cena Kč 20.000

2. cena Kč 15.000

3. cena Kč 10.000

Na zakoupení návrhů stanoveno Kč 15.000

Slučování nebo udělení ceny v jiném pořadu neb výši jest možné jen po jednomyslném usnesení přítomných členů poroty. Pro udělení cen a zakoupení stačí nadpoloviční většina; v případě rovnosti hlasů rozhoduje předseda. Konečný posudek vynese porota nejdéle do šesti neděl po ukončení soutěžné lhůty. Projekty nedostatečné neb podmínkám nevyhovující budou ze soutěže vyloučeny.

X. Ceny vyplatí se autorům nejdéle do 3 neděl po výroku poroty.

XI. Veškeré došlé projekty budou nejdéle do 14 dnů veřejně vystaveny; místnost a doba oznámí se v denních listech. Uspořádání výstavy provede vypisovatel soutěže bez vlivu autorů.

XII. Výsledek soutěže uveřejní se v týchž listech, v nichž byla vypsána.

XIII. Cenou nepoctěné projekty budtež nejdéle do 14 dnů po ukončené výstavě vyzvednut, neb oznámena adresa, kam mají býti odesílány. Projekty budou vydány jen proti vrácení stvrzenky která byla vystavěna při jejich přijetí. Každému autoru

projektu cenou poctěného neb nepoctěného bude zaslán opis protokolu, který o výsledku soutěže bude sepsán porotou.

XIV. „Pohřební ústav hlavního města Prahy“ ruč za poškození a ztrátu projektu ode dne, kdy projekt byl podán neb došel, až do dne, kdy opět odevzdán neb odeslán na oznámenou adresu, nejdéle však do 14 dnů po výstavě.

XV. Poctěné a zakoupené projekty stávají se majetkem „Pohřebního ústavu hlavního města Prahy“, reprodukční a publikační právo zůstává autorovi.

XVI. Účast v soutěži znamená, že se soutěžící podrobují všem ustanovením podmínek.

XVII. Podmínky tyto byly schváleny porotou dne 12. července 1926.

Za dozorčí radu nad „Pohřebním ústavem hlavního města Prahy“ J. Černý, předseda.⁸³

Účelem soutěže bylo získat nejlepší návrhy a podněty pro stavbu nového krematoria v Praze a pro jeho řešení s kolumbáriem a urnovým hájem. Ve zkratce porota kladla architektům na srdce zejména to, že by se měli oprostít od zbytečné dekorativnosti a také to, že architektura má dvojí funkci. Jednak je zařízením na spalování mrtvol a na druhé straně je i místem smutečným, takže by ani jedna z funkcí neměla utlačovat tou druhou. Což všichni chápali, že bude nesnadný úkol.⁸⁴

Výsledek soutěže dopadl následovně. K soutěži došlo celkem 40 návrhů, které porota pečlivě prozkoumala a rozhodla o nich dne 11. ledna 1927. První cena udělena nebyla, toto rozhodnutí vydala porota jednomyslně. Usnesením poroty se obnos za první místo rozdělil na druhá místa. Druhé ceny získaly projekty zvané Omega (návrh č. 28 – jednomyslně) od Aloise Mezery a Ignis (5 hlasů), což byl projekt architektů J. Reichla a R. Vichra. Třetí cena byla přidělena projektu od Antonína Černého se heslem Žeh (5 hlasů). Další projekty, které porota zakoupila, byly díla s názvy „K,K,K,“ (červená) od A. Hrabala, F. Čermáka a G. Paula, „Plamen“ (č. 14) od Josefa Kalouse, „Červené mezikruží“ (grafická značka č. 15) od K. Beneše a „Vatra“ od Stanislava Suchardy. Při hlasování bylo přítomno sedm členů a předseda poroty.⁸⁵ Složení komise se odrazilo ve výsledcích soutěže, neboť uspěly projekty bližší tradičnějšímu pojetí perretovské moderny – návrhy Aloise Mezery a dvojice Jan

⁸³ Krematorium: Veřejná soutěž na vypracování ideových náčrtů nového crematoria v Praze. Krematorium XVII, č. 6-7, 1926, s 59.

⁸⁴ Styl VII: Veřejná soutěž na ideové náčrtky nového krematoria v Praze. 1926/27. s 88.

⁸⁵ Styl VII: Veřejná soutěž na ideové náčrtky nového krematoria v Praze. 1926/27. s 88.

Rejchl a Rudolf Vichra. Funkcionalista Oldřich Starý o Mezerově návrhu napsal: „*Je to kamenná architektura s planou monumentalitou, připomínající vně i uvnitř kostel, k tomu napomáhají i jakési věže, ve které jsou proměněny komíny.*“⁸⁶

Porovnání soutěžních projektů

Pokud mezi sebou porovnáme projekty týkající se umístění na Vyšehradě, které zveřejnil časopis Styl, můžeme směle potvrdit, že zadání soutěže ohledně oproštění se od přehnané dekorativnosti bylo, zdá se, splněno. Avšak nemohu si pomoci, ale návrh Josefa Franců připadá mi z těchto ukázek řešen asi nejvíce dekorativně z toho důvodu, že fasádu celého krematoria tvaroval členitě a přidal kruhová okna. Úzká, strnulá budova, ke které vedou při hranici bašty několikery schody a je vyvýšená na kaskádovitém terénu, na mne tak působí až lehce necitlivě k okolí a dost možná se tak pomalu přibližuje Koulově tvrzení o elektrické centrále. Příjemným faktem ovšem je, že pokud by se nebožtíkovy ostatky ocitly v kolumbáriu, jak Josef Franců navrhl, měly by ze srázu vyšehradského krásný výhled na věky věků. Umístění budovy na pozemku zvolili Alois Mezera s Josefem Kalousem stejné, umístili budovu s dostatečným odstupem od Vyšehradského svahu. Pouze Josef Franců se v tomto liší a pro základy svého krematoria zvolil baštu číslo XXXIII.⁸⁷ Návrhům Aloise Mezery a Josefa Kalouse tak může být vytýkána maximálně až přílišná blízkost se sousední katedrálou, ubralo by to Vyšehradské katedrále na dominanci, ale nedá se nic moc dělat na tak malém prostoru. Mezerův návrh působí velice střízlivě a v mnohém se podobá dnešnímu krematoriu ve Strašnicích. Podobat se musí, jelikož tento soutěžní návrh posléze Mezera upravil pro umístění ve Strašnicích. Budova je krychlového tvaru a není ani tak vysoká jako spíše široká, ale i přesto dosti dominantní. Po obvodu fasády je umístěno mnoho štíhlých zaklenutých oken, které se táhnou po celé výšce budovy. Velmi vzdáleně tento princip dlouhých štíhlých oken řazených těsně vedle sebe může napodobovat antický chrám. Tato preciznost je násobena pilířovým ochozem, který zároveň vytváří prostor pro kolumbária. Návrh Josefa Kalouse představuje lehkost, volnost a vzdušnost. Je zbudována v duchu purismu. Budova je kvádrotvého tvaru, ale mohutnost a těžkost z ní snímá několik dlouhých a štíhlých sloupů, které kolem budovy vytvářejí

⁸⁶ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s. 101.

⁸⁷ Styl VII: Veřejná soutěž na ideové náčrty nového krematoria v Praze. 1926/27. s. 193.

prostorný ochoz. Devět sloupů po jedné a sedm po druhé kratší straně. Budova má dostatečný prostor a s dostatečným odstupem od ní je kolem dokola vybudováno kolumbárium, které je nižší a neruší tak panorama Vyšehradu. Fasáda je čistá a hladká, bez jakéhokoli zdobení. Oldřich Starý považoval za nejlepší návrh z celé soutěže návrh Antonína Černého, který byl oceněn třetí cenou. To, že nevyhrál přisuzoval nejasnému zaujetí celého problému a asketické jednoduchosti, oproti návrhům druhým. Některé označil i za kýč.⁸⁸ Z návrhu Antonína Černého je patrné, že chtěl, aby místo do kterého krematorium umístil, bylo naprosto geometricky vyváжено a aby prostor kolem i vně krematoria byl maximálně provzdušněný. Obřadní síň je dokonale prosvětlena světlem, které dovnitř přichází skrz gigantická okna, která jsou umístěna po všech stranách síně. Budova se klene do výšky. Návrh Antonína Černého patřil k návrhům, které umísťovali budovu budoucího krematoria pro navržené místo v Ďáblicích. Stejně tak i návrh Josefa Havlíčka a Karla Honzíka byl situován ve Strašnicích. Oba návrhy jsou prezentovány v dobovém časopise Stavba. Karel Honzík a Josef Havlíček předvedli ze všech architektů nejradikálnější funkcionalistický návrh. Dle doložených náčrtů je možné pozorovat, že budova si zakládala na jednoduchosti a funkčnosti zde byla hlavním tématem. Stavba je nízkého kvádrotvého, nepřiliš souměrného tvaru a oproti Černého návrhu není tak vysoká. Za povšimnutí stojí komín, který architekti umístili na samý okraj budovy krematoria, na opačné straně z budovy vystupuje zastřešený ochoz, který volně plyne do parku a následným kolumbáriím. Tento projekt se ze všech asi nejvíce vymyká svou originalitou.

Vzhledem k výsledku soutěže, že první místo nebylo uděleno, porota doporučila, aby k získání definitivního návrhu byla vypsána užší soutěž autorů obou návrhů poctěných druhou cenou. Výsledkem této soutěže se tak stalo, že projektem nového pražského krematoria byl poctěn Alois Mezera.

Místo pro krematorium bylo navrženo Státní regulační komisí v Ďáblicích z důvodu, že vybrané místo má dlouhou hřbitovní tradici, jelikož se nalézá vedle Vinohradského hřbitova. Na tomto místě se shodlo i město a pohřební ústav.⁸⁹ I tak ale toto umístění skýtalo několik problémů. Jeden z nich byl, že plánovaná parcela je spojena s městem jedinou komunikační tepnou s tzv. Fochovou třídou

⁸⁸ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 139.

⁸⁹ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013

(dnes Vinohradská ulice). Další vadou bylo, že tvar staveniště nebyl moc vhodný, zejména protáhlý spodní cíp a přílišný spád na jižní straně zdraží řešení kolumbária.⁹⁰ Bylo pravděpodobné, že počet kremací razantně stoupne, pokud se navrhne opravdu kvalitní krematorium, proto byla otázka umístění důležitá, aby se budova mohla postavit na dobře situovaném pozemku. Překvapením též bylo, že čtyři soutěžní návrhy umístili krematorium na zcela jiném staveništi, což bylo pravděpodobně zaviněno nejasností soutěžních podmínek. Některým autorům nebyla jasná ani funkce místnosti.⁹¹

Heslo „Omega“ od Aloise Mezery

Mezera projektovanou budovu krematoria situoval na pozemku, který ne východní straně přiléhá k vinohradskému hřbitovu a na straně severní k třídě Maršála Focheho – dnešní Vinohradská ulice. *Alois Mezera neexperimentuje, ale podřizuje se hmotné tektonické konstrukci, celá architektura je prodchnuta klasicistním ideálem zahalovaným do racionálního, pusristicko-konstruktivistického pláště. Stavba působí svou jednoduchostí a monumentálností tektonických hmot jako neměnná a bezčasová platonská idea.*⁹² Posudek poroty na Mezerův návrh nebyl nijak zvlášť oslavný, ale i tak získal v soutěži nejlepší místo a nejvíce hlasů. Porota měla námitky, že projekt situačně neřeší celé území, nýbrž jen jeho část, čímž si prý řešení urnového háje značně ulehčuje. Negativní hodnocení získal za umístění domků pro zaměstnance, které jsou navrženy přímo v regulační čáře Vinohradské třídy, což postrádá dostatečný odstup od rušné ulice. Kladné body naopak Mezera získal za umístění hlavní budovy krematoria. Je totiž správně situována na nejvyšším místě daného pozemku i v přiměřené vzdálenosti od Vinohradské ulice. Celkový půdorys je vytvořen rytmicky a správně. Manipulace s rakvemi je dobrá a žároviště dostatečně světlé. Obřadní síň byla navržena uspokojivě, ale dle poroty chybí předsálí. Vchod na galerii a kruchtu je stísněný. Vstup do kanceláře křížuje transport mrtvol na katafalk a do žároviště. Čekárna pro pozůstalé i kněz a čekárna na výdej popele mají přístup pouze z obřadní síně, chybí zde tedy přímý vstup, který je nutný. Architektonicky je krematorium v hlavních hmotách v kameni a půdorys nese

⁹⁰ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 134.

⁹¹ STARÝ, Oldřich: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/27. S. 135.

⁹² SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s. 102

i charakter tohoto materiálu. Komíny tvoří význačný motiv celkové kompozice a jsou opravdu monumentální. Převaha výtvarného citění spočívá spíše ve vnitřku než ve vnějšku. Takto porota ohodnotila heslo „Omega“, neboli návrh Aloise Mezery.⁹³

Výstava soutěže na nové pražské krematorium se uskutečnila v zemědělském pavilonu na výstavišti ve Stromovce a v dobovém časopise Styl se píše, že výstava zanechala v laickém obecnstvu dojem o schopnostech nové architektury značně zmatený a nejasný. U některých projektů této soutěže byl přímo až zarážející nedostatek vážnosti v práci architekta. Pro příklad se uvádí, že kolumbária jsou nahrazena reklamními vitrínami, které si autor představuje asi otáčivé a s urnami, které by za šera byly vhodně osvětlené. *„A co zamýšlel jiný autor projektem, kde slepuje barevné papírky v záhadné čtverce? Snad to vše má být stafáží jakémusi motivu kandelábru, který na černém pozadí vyjímá se velmi působivě.“*⁹⁴ Dále je uvedena stížnost na soutěžní návrh s heslem „Žeh“. Je zde vytýkáno, že autor umístil umrlčí komory pod terén, což způsobí, že zde bude tma a prostor nebude dostatečně ventilován čerstvým vzduchem. Oldřich Starý dodává, že k soutěži je nutno říci, že pouze několik málo projektantů pochopilo výtvarně pravý význam dané úlohy a nepropadli nemožnostem, jež se prý staly běžným zjevem tehdejších soutěží. Každému obyčejnému pozorovateli je jasné, že například památník odboje nemůže mít tvar tabákové továrny a radnice obličej přádelny. Dle něj si ale velká část architektů myslí, že architektura nemusí nic vyjadřovat, ale musí hlavně sloužit účelu. Vznáší proto obavu, aby se s přijutím tohoto názoru nestalo při realizaci to, že by krematorium představovalo výstavní pavilon, restaurační budovu, oranžerii nebo snad klubovní stavbu veslařského spolku. Oldřich starý došel až tak daleko, že doufá, síň pro katafalk nebude někdy připomínat halu elektrické centrály.⁹⁵ Tomuto tématu se věnuje i Jan Evangelista Koula, kdy v časopise styl uvádí: *„Bude-li moderní muzeum vypadat spíše jako továrna, bude-li moderní škola vypadat spíše jako klubovna veslařského klubu nebo bude-li se moderní krematorium podobat spíše hale elektrické centrály než lodi katolického kostela - to vše bude záviset na tom, jaká nová společnost je či bude.“*⁹⁶

⁹³ Styl: Veřejná soutěž na ideové náčrty nového krematoria v Praze. 1926/27, s. 89

⁹⁴ Styl: Veřejná soutěž na ideové náčrty nového krematoria v Praze. 1926/27, s. 90.

⁹⁵ Styl: Veřejná soutěž na ideové náčrty nového krematoria v Praze. 1926/27, s. 90

⁹⁶ KOULA, Jan Evangelista: Nová architektura funkcí nového života. Stavba V, 1926-27, s. 163.

Popis budovy

Velká funkcionalistická stavba strašnického krematoria vyrostla na okraji hlavního města v letech 1929–1932 na pozemku s rozlohou 40 500 m² a nahradila provizorní krematorium na Olšanech.⁹⁷ Staré a zároveň historicky první pražské krematorium, fungující v přebudované kapli od roku 1921, už absolutně nevyhovovalo potřebám obyvatel, s jehož stále narůstajícím počtem se zvyšoval také zájem o moderní pohřeb žehem.⁹⁸ Nové krematorium ve Strašnicích je rozlohou svého areálu největší krematorium v Evropě. Vlastní budova zaujímá nejvyšší místo pozemku a střed urnového pohřebiště.⁹⁹ Stavbu pražského krematoria realizovala v letech 1929–1932 stavební firma Bohumíra Hollmanna a v novostavbě již bylo využito zařízení pro spalování plynem.¹⁰⁰ Dispozice je řešena chytře, symetricky. Budova je dostatečně oddělena od sousedních ploch, kde se nyní nacházejí obytné domy. Místo pro parkoviště je vyhrazeno na prostranství před vchodem do areálu krematoria. V dnešní době se toto místo zdá poněkud nedostačující. V době realizace byla vyhrazena místa na parkování i v postraní ulici, která byla tomuto účelu zvlášť přidělená, ale z důvodu nárůstu obyvatel v okolí se zvětšil i celkový objem automobilů, tudíž parkovat v této ulici již není kapacitně možné. Vstup vyjadřují dva nízké domky zřízenců a správce, položené souměrně kolem hlavní osy celého řešení.¹⁰¹ Když stojíte před vchodem do areálu, pozitivně na vás působí dostatek prostoru a vzdušnosti, která se před krematoriem nachází. Je to způsobeno dostatečně velkou asi 15 m širokou přístupovou cestou. Na vyvýšeném dvoře před budovou stojí kamenná kašna. Velká kruhová mělká mísa na čtyřech nízkých nohách. Uprostřed je umístěn chrlič ve tvaru zlacené koule s několika tryskami na vrcholu. Před krematoriem také můžeme spatřit sochu z roku 1942 od Josefa Wagnera, která nese jméno Smutné jaro. Čestné pohřebiště obětí hrdinů II. odboje je součástí nástupní plochy před vlastním objektem krematoria v prostoru nádvoří stěn kolumbária s kolonádami. Nachází se vpravo a je tvořeno čtvercovou travnatou plochou se čtyřmi smutečnými vrbami a ve středu plochy je umístěna socha s pamětní deskou označující pohřebiště a připomínající 2 154 obětí, které nacisté zabili na Pankráci, na střelnici v Kobylisích a v táboře

⁹⁷ POHŘEBNÍ ÚSTAV A KREMATORIUM HL. M. PRAHY, 1936, s 12.

⁹⁸ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 2002, s 9.

⁹⁹ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria pohřeb žehem vůbec. 1946, s 65.

¹⁰⁰ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 102.

¹⁰¹ POHŘEBNÍ ÚSTAV A KREMATORIUM HL. M. PRAHY, 1936, s 12.

Hradištko.¹⁰² Toto místo je trvalou připomínkou obětí nacistického režimu a ministerstvo obrany zde pravidelně každý rok v dubnu pořádá pietní akt na uctění jejich památky.

Privážení zesnulých do umrlčích komor je organizováno z jižní strany za budovou zleva, kde z postranní ulice vede zvláštní příjezdová cesta, právě pro tento účel, aby privážení nebožtíků nerušilo příchod a odchod pozůstalých a účastníků kremací.

Samotná budova působí velice monumentálním dojmem. Rovné, přímé a vertikální linie architektury dodávají působivý pocit, že se budova klene do výšin, že stoupá vzhůru, jako za nedlouho bude stoupat dým nebožtíka. Stavbu tvoří odhalená železobetonová konstrukce. Značná výška obřadní síně umožnila, že krematorium tvoří význačnou dominantu, která se zřetelně uplatňuje i pro pohledy z dálky. Je to krychlová stavba se širokým sloupovým ochozem samovolně přecházejícím do pilířové arkády, ve které je umístěno kolumbárium s urnami. Arkáda se dvakrát pravouhle lomí a vytváří tak před krematoriem částečně uzavřené prostranství - dvůr, v jehož středu je umístěna již zmiňovaná kašna. Fasádu tvoří pět vysokých, podlouhlých a štíhlých oken, které ještě více prohlubují pocit monumentality, kterou budova nese. Každé okno je tvořeno z mnoha skleněných dutých čtverhranných tvarovek mléčné barvy po čtyřech sloupcích v každém jednotlivém okně. Komíny, které jsou postaveny v zadní části, budovu lehce převyšují.¹⁰³

Velká obřadní síň

Základem celé dispozice je velká obřadní síň o celkové ploše 450 m² a výšce 16 m od dlažby až po strop. Je přístupná pěti dveřmi z předsálí.¹⁰⁴ Tato obřadní síň je předurčena pro pohřby s velkým očekávaným počtem smutečních hostů a pro pohřby významných osobností společenského, kulturního a politického života. Velká obřadní síň má celkovou kapacitu 500 osob, z toho 80 míst k sezení.¹⁰⁵ Nekvasil zde prezentuje

¹⁰² DVOŘÁK, Pavel: www.prazskekasny.cz

¹⁰³ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. Stol. Praha 2013, s 102.

¹⁰⁴ POHŘEBNÍ ÚSTAV A KREMATORIUM HL. M. PRAHY, 1936, s 18.

¹⁰⁵ <http://www.krematorium.cz/virtualni-prohlidky-obradni-sine.html> vyhledáno 20. 3. 2018

údaj odlišný a to, že velká obřadní síň pojme až 1000 účastníků kremačního obřadu.¹⁰⁶ Což se zdá jako velmi odvážné tvrzení, avšak pokud by bylo pravdivé, muselo by se dotknout komfortu účastníků. Aby se lidé při velkém návalu pohodlně přemístili dovnitř či ven, používá se tři středních dveří proti vchodům z ochozu jako vchodů do obřadní síně a dvou postraních jako východů po skončení smutečního obřadu.¹⁰⁷ Síň je navrhnutá čistě, stroze, jednoduše, bez zbytečného plýtvání jakoukoli zdobností. Dalo by se říci, že zde vládne přísná souměrnost. Ozdobu tohoto místa představuje čistý prostor, ničím nerušený. Centrum dění je přeci soustředěno na katafalk, který je umístěn naproti vchodu z předsálí ve své zvláštní nice, vyvýšené o tři stupně nad dlažbou síně a je vyzdvižen do výše 250 cm.¹⁰⁸ Katafalk tak celému interiéru síně značně dominuje a všem účastníkům je tím pádem dobře viditelný. Je vysoký 2,5 metru, aby byl dobře viditelný ze všech míst síně. Po stranách katafalku je po osmi ozdobných zlatých svícnech. Nad katafalkem se nachází umělecká plastika akademického sochaře Josefa Palouše, která znázorňuje jednotlivé etapy v životě člověka. Těchto pět etap představuje zrození, dětství, dospívání, založení rodiny a smrt.¹⁰⁹ Štíhlými vysokými okny se do místnosti dostávají proudy denního světla. Místnost je vybavena decentním osvětlením. Lampy, které jsou rozmístěny po všech stěnách síně, do interiéru zapadnou a svým tvarem malých kvádrů vyzdvihují funkční pojetí celé budovy. Chór nesený na čtyřech sloupech, který lemuje síň kolem dokola, je v celém prostoru zvýrazněn i odlišnou světle-šedo-modrou barvou se zlatým lemováním. Kůr pro zpěváky a hudbu disponuje i varhanami od firmy J. Tuček v Kutné Hoře¹¹⁰ a je umístěn volně nad předsálím.

K obřadní síni se na straně vchodu přičleňuje sloupový dvůr s kolumbáriem. Na straně levé se nachází čekárna pro pozůstalé a místnost pro duchovní řečníky. Na straně pravé je umístěna síň pro zvláštní výstav. Tato síň i s předsíní je upravena tak, aby v případech značného počtu smutečních hostů mohla být použita obdobně jako velká síň. Dohromady s předsíní má dispozici 110 m² a je přístupná přímo z ochozu.¹¹¹ V přízemí můžeme ještě najít kancelář krematoria, výdejnu popelnic,

¹⁰⁶ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria pohřeb žehem vůbec. 1946, s 71.

¹⁰⁷ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria pohřeb žehem vůbec. 1946, s 65.

¹⁰⁸ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria pohřeb žehem vůbec. 1946, s 65.

¹⁰⁹ <http://www.pohrustav.cz/krematorium-strasnice> vyhledáno 20. 3. 2018

¹¹⁰ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. 1946, s 64.

¹¹¹ POHŘEBNÍ ÚSTAV A KREMATORIUM HL. M. PRAHY, 1936, s 18.

místnosti pro věnce a svícny, pitevnu a místnost, která byla určena pro lékaře a personál.

Malá Baxova obřadní síň

Malá obřadní síň Strašnice se nachází v centrální budově areálu krematoria po pravé straně. Malá obřadní síň krematoria Strašnice se hodí spíše na smuteční obřady pro menší počet smutečních hostů nebo pro obřady uspořádané v rodinném kruhu pozůstalých. Síň má pěknou důstojnou výzdobu, vyvýšený katafalk pro rakev se zesnulým a osm mosazných svícňů po stranách. Tato obřadní síň pojme přibližně 60 stojících a 40 sedících smutečních hostů.¹¹² Malá obřadní síň byla v areálu krematoria vybudována později na pravé straně ústřední budovy Velké obřadní síně. Původně se jednalo o výstavní síň. Tato síň bývá někdy nazývána Baxova síň, podle primátora Prahy ve třicátých letech, JUDr. Karla Baxy, který byl velkým propagátorem myšlenky zpopelňování zesnulých a členem Společnosti pro spalování mrtvol. Primátor JUDr. Karel Baxa zde slavnostně zahájil provoz krematoria v lednu roku 1932. Proto si ve své poslední vůli také přál, aby byl na tomto místě zpopelněn.¹¹³

Žároviště

Žároviště je vybudováno pro čtyři spalovací pece. Při zahájení krematoria zde byly pece dvě, oba dva přístroje jsou zařízené na vytápění svítiplynem. Na konci roku 1938 se uvedl do provozu i třetí přístroj, tentokrát na elektřinu. A při oslavách výročí deseti let od spuštění krematoria se v roce 1942 nastartoval i čtvrtý přístroj, který byl opět plynový.¹¹⁴ Obřady se ve strašnickém krematoriu konají denně. Na konci obřadu odjíždí rakev s katafalkem do pozadí ozářeného světlem reflektorů. Tím se chce symbolicky naznačit, že ostatky zemřelého nyní přijme očistný oheň. Poté se za katafalkem uzavřou měděné dveře a posléze i opona. Katafalk i s rakví spustí se do žároviště. Před zasunutím rakve se kobka vyhřeje asi na 700° C. Poté hořáky zhasnou a rakev zaujme místo v kobce, kde se pro spalování použije buď horký vzduch

¹¹² <http://www.krematorium.cz/virtualni-prohlidky-obradni-sine.html> vyhledáno 20. 3. 2018

¹¹³ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 72.

¹¹⁴ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 2002, s 11.

z rekuperátoru C, nebo studený vzduch přicházející otvory v zadních a postraních stěnách kobky. Pevná spodní deska je vyhřívána odcházejícími spalnými plyny, takže se dosahuje rychlé a dobré kalcinace. Průměrná kremace trvá přibližně jednu hodinu. Jakmile kremace skončí, shrne se popel do popelníkového prostoru, ve zvláštním zařízení ochladí a vloží do urny.¹¹⁵ Provoz strašnického krematoria je uspořádán tak, že po skončení obřadu ihned následuje zpopelnění, takže datum obřadu souhlasí s datem zpopelnění.¹¹⁶

Prostor I. a II. suterénu zaujímá žároviště, místnosti pro úschovu popelnic, pro úřední uzavírání schránek a pozůstatky, archiv, komora s digestoří na chlazení popela po kremaci a místnosti, kde jsou instalovány zimotvorné stroje a ventilační zařízení. Pozůstalí si mohou pro uložení popela zesnulých zvolit urnový hrob, kolumbárium nebo rozptyl popela na pietní loučce. Rozptyl se provádí v urnovém háji v areálu Strašnického krematoria Praha. Se souhlasem magistrátu si urnu s popelem může člověk umístit i v bytě.

Urnový Háj

K řádnému provozu krematoria patří samozřejmě i dobře udržovaný urnový háj a kolumbária. *Všechna ta složitost, všechny ty představy, čím nám tito lidé duševně byli, je stlačena do výklenkových regálů, namačkaných na sebe jako šuplata a krabice, narovnané na stěně kupeckého krámu.*¹¹⁷ Takto popisuje první pražské kolumbárium ještě na Olšanském hřbitově Emil Edgar. *Člověku je zde úzko, nevolno a smutno. Vnitřní člověk revoltuje proti tomuto kramářskému tísnění mrtvých.*¹¹⁸ Pro ukládání uren bylo zřízeno celkem 8342 míst rozdělených do arkád, kolumbária a urnového háje. Úpravu a výsadbu urnového háje provedl v té doby městský sadový úřad. V původní úpravě zde bylo vysázeno přibližně 7000 jehličnanů, 500 listnatých stromů, 11 000 listnatých keřů a zhruba 2000 kusů keřů růžových. Během let se samozřejmě zeleň doplňovala.¹¹⁹

¹¹⁵ POHŘEBNÍ ÚSTAV A KREMATORIUM HL. M. PRAHY, 1936, s 19.

¹¹⁶ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 72.

¹¹⁷ EDGAR, Emil: Kolumbaria a popelnicové háje. 1923, s 27.

¹¹⁸ EDGAR, Emil: Kolumbaria a popelnicové háje. 1923, s 27.

¹¹⁹ NEKVASIL, Jaroslav: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec, 1946, s 74.

Alois Mezera

Alois Mezera se narodil 20. června 1889 ve Slaném u Prahy. Vystudoval vyšší průmyslovou školu v Praze, dále pokračoval svá studia na UMPRUM v Praze pod dohledem Josipa Plečnika, který jeho tvorbu značně ovlivnil.¹²⁰ Pro město Slaný je důležité, že praxi získal u zdejšího stavitele Václava Havránka. Již jako čerstvý architekt se účastnil mnoha soutěží, na jeho rýsovacím prkně se rodily návrhy pro nová velvyslanectví Československé republiky v Ankaře, Bělehradě a Berlíně.¹²¹

Byl také členem a předsedou Společnosti architektů a členem redakce revue *Architektura ČSR*. Díky svému školení měl vyhraněný cit pro klasické hodnoty architektury, které výrazně uplatňoval i při funkcionalistickém pojetí staveb. To znamená, že ve svých návrzích spojoval klasicistický názor s funkčními a konstruktivními požadavky. Zemřel dne 26. září roku 1945 v Rýzmburku.¹²²

Nečekaná smrt architekta jeho přítele a známé velice zasáhla. Jeho přítelem byl rovněž Josef Kyliès, který je znám jako český malíř a ilustrátor, byl vězněn v Terezíně v letech 1944 – 1945, kvůli podlomenému zdraví byl propuštěn, avšak na následky pobytu v koncentračním táboře zemřel 16. června 1946, tedy necelý rok po smrti Aloise Mezery. Kyliès je spojen s Mezerou i tím, že ve Slaném založil umělecký odbor zvaný Trhlina, kde se pravidelně setkávali slánští umělci, mezi které patřil samozřejmě i architekt Alois Mezera. Když Kyliès dostal zprávu, že Alois Mezera zemřel, nemohl tomu uvěřit. Poznamenal si, že v srpnu byl architekt operován, a dosti zeslábl, ale že při poslední návštěvě 9. září se cítil již zdravý a najednou konec. Josef Kyliès také o Mezerovi dál píše: Byl to výborný hoch, prostý a srdečný, který tak rád chodil mezi nás zejména za války, kdy jsme v neděli sedávali v “trhlině” u Josefa Čížka, luštili otázky výstav nebo germánských “vítězství”, a tu míval vždy z rádia přesné a věcně uvážené zprávy.¹²³ O tom, jak si slánští přátelé vážili památky Aloise Mezery, svědčí i návrh pamětní desky, která měla být na průčelí jeho rodného domu. Václav Nejtek ji zhotovil v několika variantách – dnes jsou vystaveny v expozici muzea. Pro osazení

¹²⁰ HAVLOVÁ, NOLL, SVOBODA: Praha 1919-1940: Kapitoly o meziválečné architektuře. Praha, 2000.

¹²¹ Umělci slánské Trhliny (I.), publikováno 18. Srpna, 2016, s. 14

¹²² DOBNER, Libor: Kulaté výročí. Slánské listy 2009.

¹²³ Slánská radnice, 2003, č 5, s 15.

však již nebyly vytvořeny podmínky. Karel Čížek již nestál v čele spořitelny a krátce na to přišla doba, která takovým aktivitám rozhodně nepřála.¹²⁴

Vyvrcholením jeho díla v monumentalitě i architektonickém řešení představuje bezpochyby především první pražské krematorium ve Strašnicích. Jeho autorství dodnes připomíná deska zasazená do průčelí. Alois Mezera se ale nezabývá pouze architekturou technickou, ale najdeme v Praze i několik obytných domů a vil, které jsou podepsány jeho jménem. Zde uvádím soupis některých nalezených děl: Rodinný dům v ulici u Pernikářky v Praze (1922 – 23), školy v Trutnově (1923 – 24), Jihlavě, Bohumíně, soudní budova v České Skalici, Krematorium ve Strašnicích v Praze (1927 – 30), rodinný dům v ulici Ke Klimentce v Praze (1927 – 28), rodinný dům v Kozlovské ulici v Praze (po 1930), nájemní dům v Sokolovské ulici v Praze (1937 – 38), Československá velvyslanectví v Bělehradě, Berlíně, Ankaře. Kromě toho se účastnil řady soutěží, mj. na kostel na Královských Vinohradech nebo Nejvyšší soud v Brně.¹²⁵ Byl také autorem projektu přestavby slánské sokolovny v roce 1924 a projektantem většiny domů v Máchově ulici ve Slaném.¹²⁶ Vytvořil i soutěžní návrh na stavbu nové úřední budovy města Prahy.¹²⁷

Jeho manželka Julie Mezerová-Winterová byla významnou českou malířkou, která se stala zakladatelkou a posléze členkou Kruhu výtvarných umělkyň (1921 – 26). Svého muže také několikrát ztvárnila na svých obrazech. Portrét Aloise Mezery z 21. srpna roku 1948 najdete v příloze. Josef Kyliés vzpomíná, že Julie Mezerová byla umělkyní vzácného ražení, a to nejen ráznou a silně osobitou tóninou svých barev, ale také neobvyklou volbou svých předloh. Původním záměrem trhlinařů bylo, aby ve Slaném uspořádala výstavu spolu s manželem Aloisem, ten to však odmítl s odůvodněním, že představit jeho architektonické práce s obrazy manželky mu neladí.¹²⁸

¹²⁴ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Trhlina ve Slaném... o tom, jak město Slaný přispělo k rozvoji českého výtvarného umění. (X část) architekt Alois Mezera. 2013, č 5, s 15.

¹²⁵ http://www.muzeum-umeni-benesov.cz/useruploads/files/sumne_benesovsko/7.mezeraalois.pdf
vyhledáno: 21. 11. 2017

¹²⁶ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Trhlina ve Slaném... o tom, jak město Slaný přispělo k rozvoji českého výtvarného umění. (X část) architekt Alois Mezera. 2013, č 5, s 15.

¹²⁷ STYL: 1926/27 s. 91

¹²⁸ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Umělci slánské Trhliny, 2016, s. 17

Přehled projektů architekta Aloise Mezery

Rekonstrukce sokolovny proběhla v roce 1924. Vedení slánského Sokola se rozhodlo v roce 1920, že rozšíří sokolovnu (č. p. 625), která vznikla v roce 1897 podle plánu architekta Jana Zeyera a provozně již nevyhovovala. Na začátku bylo vypracováno několik návrhů přestavby, které vypracovali autoři Hieke, Ehrlich, Havránek a Zemánek. Tyto návrhy byly předány vedení Sokola lounskému staviteli Ing. Polákovi, aby je posoudil a provedl definitivní verzi, jakousi syntézu. Tento požadavek však logicky nevedl k cíli. Proto se nakonec dospělo k tomu, že byl v roce 1922 osloven Alois Mezera, který po shlednutí zmíněných plánů a po upřesnění cíle rekonstrukce zhotovil nový projekt. Z něj je patrné, co bylo z původní novorenesanční architektury zachováno, které zdi byly zbourány a které se naopak přistavěly. Průčelí získalo na monumentalitě. Zmizely novorenesanční segmenty, štukový povrch nahradila tvrdá omítka členěná v duchu tehdejšího národního dekorativismu. Vertikální směr podtrhoval znak českého sokolstva umístěny na atice – čtyři sokoli s mírně rozepjatými křídly. Tyto sochy, patrně z umělého kamene, byly za nacistické okupace 12. prosince 1941 strženy – český národ bylo třeba ponížit všemi způsoby.¹²⁹

Alois Mezera v roce 1927 vytvořil plány pro rodinné domy v Máchově ulici (č. p. 1049 – 1052). I jejich vybudování souviselo s Karlem Čížkem, od něhož vzešel podnět, aby spořitelna zakoupila pole před dívčí školou Na Hájích a založila na něm zahradní město. Jak si tehdy Karel Čížek zapsal, dalo to hodně práce, starostí i zlosti.¹³⁰ Ale díky jeho snahám si můžeme dnes učinit představu o tom, jak ve Slaném vyrůstala moderní architektura – jde o příklad kultivovaného přístupu k nové městské zástavbě. Provedení vynikne především z pohledu tvorby urbanistického prostoru, neboť dynamiku ulice formují stavební hmoty vlastních domů, které střídavě předstupují, přičemž uliční čáru drží oplocení. O půl roku později, v únoru 1928, navrhl Alois Mezera pro primáře slánské nemocnice MUDr. Josefa Mouchu rodinný dům (č. p. 1048), který obsáhl vedle vlastního bydlení i ordinaci s čekárnou pro pacienty. Tento dům uzavírá frontu Máchovy ulice směrem k nemocnici.¹³¹

Další počín architekta je pobočka spořitelny v Novém Strašecí (č. p. 182). Tuto stavbu řídil novostrašecký stavitel a majitel cihelny Antonín Jelínek. Projekt byl

¹²⁹ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Umělci slánské Trhlíny, 2016, s. 14

¹³⁰ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Trhlína ve Slaném... o tom, jak město Slaný přispělo k rozvoji českého výtvarného umění. (X část) architekt Alois Mezera. 2013, č 5, s 15.

¹³¹ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Umělci slánské Trhlíny, 2016, s. 16

dokončen v dubnu 1940. Z kalendářových zápisků Karla Čížka vyplývá, že společně s Aloisem Mezerou staveniště často navštěvovali. Svůj výraz si objekt zachoval naštěstí až dodnes. Jednoduché průčelí je pokryté světlým šamotovým obkladem vyrobeným v Rakovníku. U stavby se prosazuje jednoduchost a účelnost. Můžeme tu sledovat i osobní slohový vývoj Aloise Mezery a ocenit umělecký vkus stavebníka Karla Čížka, který se zasloužil o zrod moderní architektury nejen ve Slaném, ale i v Novém Strašecí.¹³²

V roce 1944 jednali zástupci Družiny přátel umění Navrátil, který byl odborem muzejního spolku ve Slaném, s Aloisem Mezerou o nutnosti zbudovat výstavní pavilon, z realizace však i pro uvěznění Josefa Klyiese v koncentračním táboře sešlo.¹³³

Úděl krematoria za nacismu a komunismu

Léta třicátá byla poznamenána hlubokou krizí, kterou nelze charakterizovat pouze jako krizi hospodářskou, byla to zároveň i krize politická a intelektuální. Architektura je těmito krizemi samozřejmě také zasahována.¹³⁴ Práce ve strašnickém krematoriu v době, kdy se zde spalovaly ostatky obětí nacismu, nebyla nikým záviděníhodná. Krematorium začalo fungovat 4. dubna 1932. První topiči, kteří zde pracovali, sem přešli z nedalekého krematoria na Olšanech a jmenovali se Henyš a Příbyl. V letech, kdy se zde prováděla nacistická zvěrstva, už zde ale nepůsobili. Šest nových zaměstnanců bez jakýchkoliv předchozích zkušeností se muselo postupně zaučit, což byl v zaběhnutém provozu celek náročný úkol. Za války se totiž v krematoriu pracovalo často na tři směny a uskutečnilo se tu i mnohem více kremací než v Terezíně, jelikož Strašnické krematorium bylo kapacitně větší. Krematorium také od roku 1942 disponovalo čtyřmi zpopelňovacími přístroji. Od 5. 6. do 31. 7. 1945 se zde zpopelnilo také 496 lidí z Terezína.¹³⁵ Zákon nařizoval, že jména obětí spálených ve strašnickém krematoriu či popravených na v pankrácké věznici se nesmí nikde veřejně ani oficiálně uvádět. Oba dva režimy se bály, aby se z osob, které nechaly popravit, nestali mučedníci a tak měl tehdejší ředitel krematoria František

¹³² PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Trhlina ve Slaném... o tom, jak město Slaný přispělo k rozvoji českého výtvarného umění. (X část) architekt Alois Mezera. 2013, č 5, s 15.

¹³³ PŘIBYL, Vladimír, ČERNUŠÁKOVÁ, Olga: Umělci slánské Trhliny, 2016, s. 18

¹³⁴ BENEŠOVÁ, Marie: Česká architektura v proměnách dvou století. 1984, s 335.

¹³⁵ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 2002, s 11.

Suchý nařizeno, veškerý popel ze spálených ostatků vyvázet na kompost do urnového háje.¹³⁶

František Suchý jako svědek tajných seznamů

„Krematorium v pražských Strašnicích je místem, jehož se historie 20. století nejen dotýkala, ale byla v něm až bolestně přítomná.“¹³⁷

František Suchý byl ředitelem strašnického krematoria od roku 1932, kde mu byl přidělen i služební byt. Krematorium řídil až do roku 1952, kdy ho STB zatkla. Jeho žena se jmenovala Olga Suchá.¹³⁸ Spolu měli syna jménem také František a od mala se ho snažili vychovávat k etickým hodnotám. Narodil se 17. dubna 1927 v Praze a byl donedávna živým svědkem hrůz, které byly napáchány za nacistického i komunistického režimu. Už jako malý chlapec pomáhal otci v krematoriu, který jej v tajnosti pověřoval opisováním utajených seznamů obětí politických vražd, které byly ve Strašnicích spalovány. *„Němci ve své hrůzné pečlivosti předávali otci seznamy svých obětí a po spálení je opět odebírali. Proto je tatínek opisoval, a když k tomu neměl příležitost, tak mě v noci vzbudil a nechal mě seznamy opisovat. Bylo mi 14 let. Byly to hrozné chvíle, když jsem opisoval jména lidí před několika hodinami popravených sekerou na Pankráci. Z beden kapala krev...“¹³⁹* Spolu se svým otcem tak byli svědky nespravedlivého a krutého jednání nacistického a posléze i komunistického režimu. Bezpráví a nezákonné chování režimu zažila doslova na vlastní kůži i samotná rodina Suchých. Celá rodina totiž skončila ve vězení za úkryt pro převaděče, který je po sadistickém výslechu prozradil. *„Klidně jdu, otevřu bránu, jak jsem ji zavřel, přijde ke mně chlap, vytáhne pistoli a říká: Pojď ty, gaunere, běž se mnou!“* vzpomíná.¹⁴⁰ STB chtěla nejprve popravit syna Františka za velezradu, což znamenalo propagaci a distribuci protistátních letáček, držení zbraní a za přátelení se s odbojovou skupinou kolem Koudelky. Popravě se však naštěstí vyhnul, komunistickým režimem byl ale mladý František nakonec odsouzen na 25 let odnětí svobody. To bylo v roce 1952 a jeho rodiče poslali komunisté na 4 roky do nápravného zařízení. František Suchý ml.

¹³⁶ KROUPA, Mikuláš: Příběhy 20. Stol., Český rozhlas, publikováno 20. dubna 2008

¹³⁷ SLINTÁK, Petr: Historie Plus, Český rozhlas, publikováno 22. listopadu 2014

¹³⁸ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 200, s 31.

¹³⁹ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 200, s 12.

¹⁴⁰ SMATANA, Lubomír: Jeho rodina ukrývala urnu s popelem Mašina i Horákové. František Suchý získá Cenu Paměti národa, Český rozhlas, 14. listopad 2017.

byl ve vězení držen jako vězeň pod číslem 908 a z jeho spisu je možné vyčíst, kolikrát byl za údajné drzé chování držen na samotce, kde byl buzen každých 30 minut a nucen ke stálému chození. František vnímá toto mučení jako jedno z nejhorších.¹⁴¹

František Suchý ml. si v base odseděl polovinu trestu. Částečně si trest odseděl ve věznicích na Mírově, Borech, Leopoldově a v Opavě. Ve vězení pracoval jako konstruktér, v civilu pak mohl dělat už jen zámečníka. Ještě nedávno pevným hlasem řekl, že komunistům odpustil, ale zapomenout nemůže. „*Přál bych si, aby lidé přestali tolik jít po světských a hmotných radovánkách, aby se trochu více zamysleli nad svým životem, aby žili mravně.*“¹⁴² František Suchý ml. žil v Praze a měl rád každodenní procházky parkem nedaleko strašnického krematoria, které nese jméno jeho otce. Shodou okolností, během psaní mé bakalářské práce na téma strašnického krematoria, tento pamětník a svědek tajných seznamů František Suchý ve věku 91 let zemřel. Stalo se tak 13. června roku 2018.

Rodina Suchých se zasloužila o to, že se zachovaly cenné doklady zvěle, která byla páchána za nacismu a komunismu a také, že ostatky asi 2200 osob nebyly zlikvidovány, ale jsou pietně uloženy v areálu pražského krematoria ve Strašnicích.¹⁴³ Díky této rodině můžeme znát jména popravených obětí.

Zde ve Strašnickém krematoriu se také odehrává děj Fuchovy knihy *Spalovač mrtvol*.¹⁴⁴

Závěr

V této práci jsem se snažila o ucelený pohled na problematiku budování prvního krematoria v hlavním městě Praha a přiblížit tak veřejnosti pravdivý příběh, který je s touto stavbou spjat. Jak už jsem zmiňovala, cesta k vybudování prvního pražského krematoria nebyla lehká a skýtala mnoho překážek. Pro architekty to byl úkol nesnadný, jelikož se teprve na prahu 20. století začali potýkat s tímto novým druhem architektury, takže museli skloubit mnoho faktorů, aby i toto pietní a smutné místo ve finále působilo příjemně a důstojně. Pro spolky a průkopníky moderního

¹⁴¹ KROUPA, Mikuláš: Příběhy 20. Stol., Český rozhlas, publikováno 20. dubna 2008

¹⁴² SMATANA, Lubomír: Jeho rodina ukrývala urnu s popelem Mašina i Horákové. František Suchý získá Cenu Paměti národa, Český rozhlas, 14. listopad 2017.

¹⁴³ PALEČEK, Pavel: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa, Brno 200, s 7.

¹⁴⁴ SVOBODOVÁ, Markéta: Krematorium v procesu sekularizace českých zemích 20. stol. 2013, s 102.

pohřbu bylo snažení o vybudování krematoria v Praze velmi náročně a vysilující a mnohdy se zdálo jako beznadějně. Nakonec se však jejich úsilí vyplatilo a krematorium stojí na svém místě dodnes. Ač nejsem zastáncem názorů sekce Volné myšlenky a sama bych asi raději volila pohřeb do země, budova krematoria mne zaujala právě tím, jak těžké pro architekty v té době muselo být, budovu tohoto typu postavit. Není to ani kostel, ani pouhá pec či elektrárna, ale ani reprezentativní radnice. Architekti a zadavatelé si museli klást nové otázky. Taktéž jsem se snažila podat podrobný popis samotné architektury a předvést soutěžní návrhy jednotlivých architektů, které dokládám i v příloze.

Myslím, že historie této budovy by měla být známa i z toho důvodu, aby se nezapomnělo, jak se dá lidská moc rychle zneužít. A architektura, která má sloužit jako důstojné místo pro poslední nebožtíkovu cestu, pro jejíž zbudování bylo vynaloženo velké úsilí, aby už se nikdy nedostala do rukou moci chtivých a bezcharakterních lidí. Proto jsem v poslední kapitole mé práce představila pana Františka Suchého, který byl synem prvního ředitele strašnického krematoria, se kterým se pojí i jejich příběh.

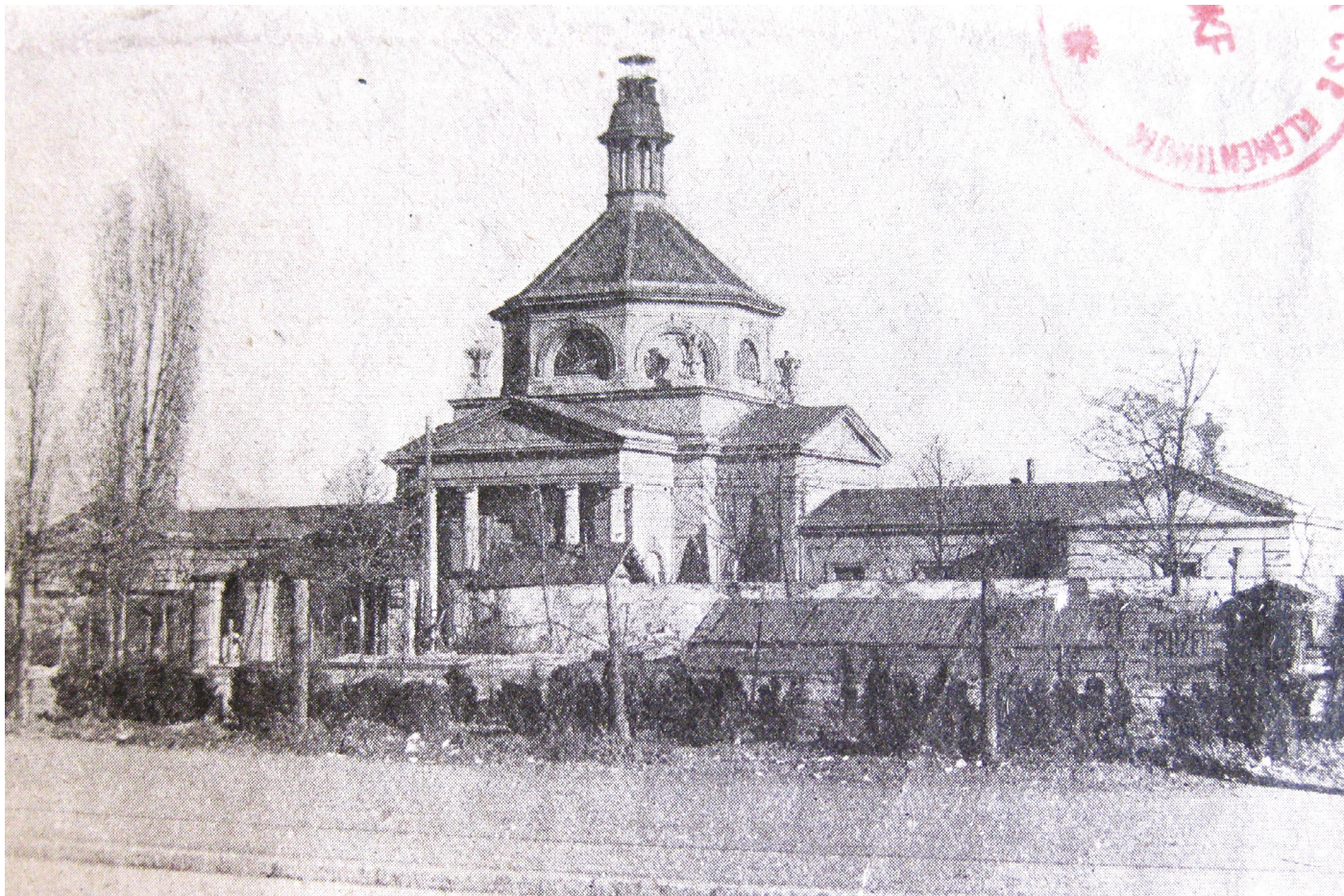
Obrazová příloha

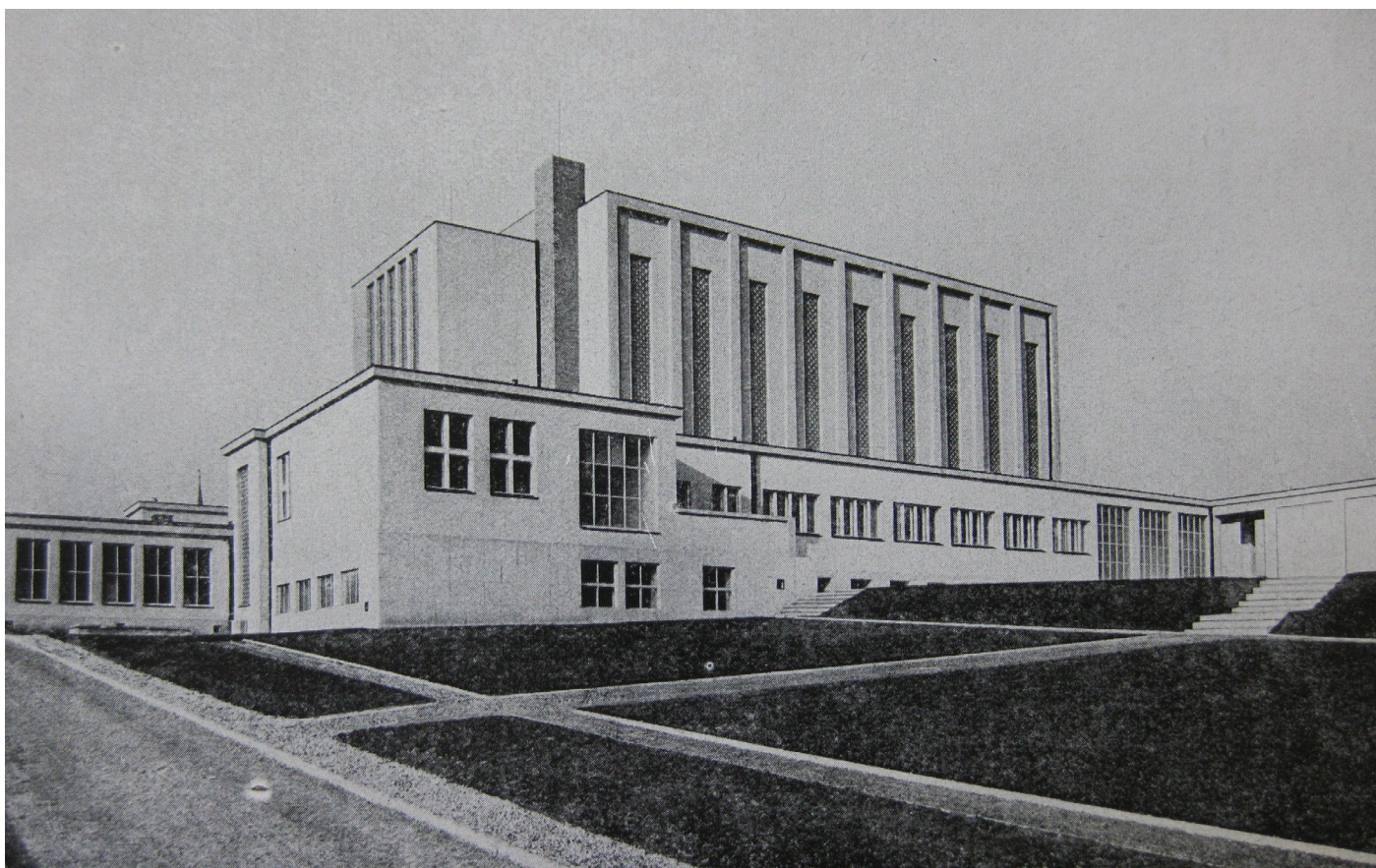
1. František Randák, budova českého krematoria v Chicagu

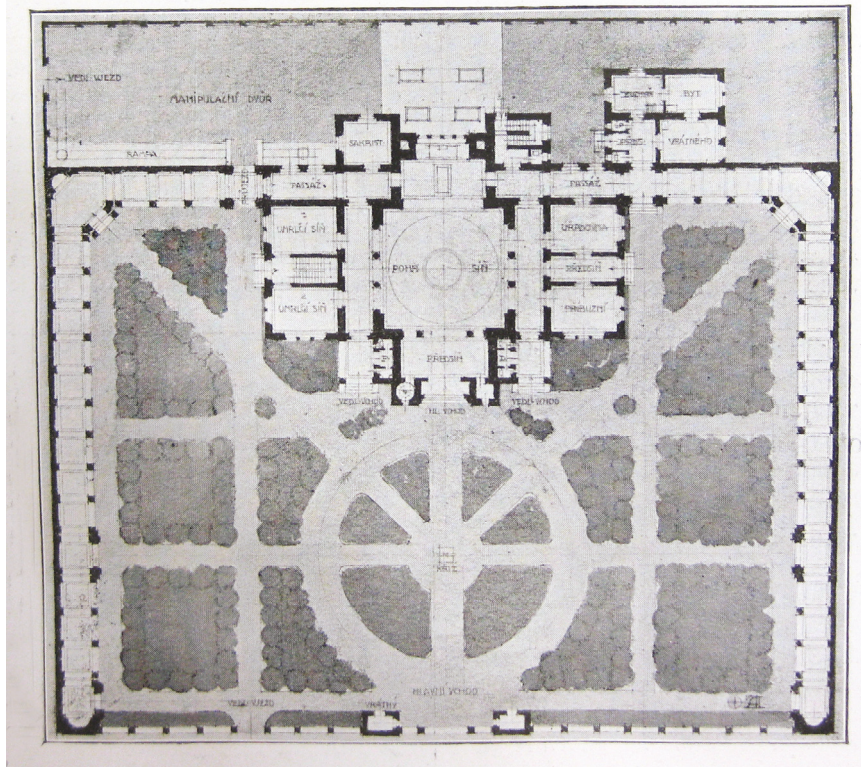
2. František Randák, český národní hřbitov v Chicagu

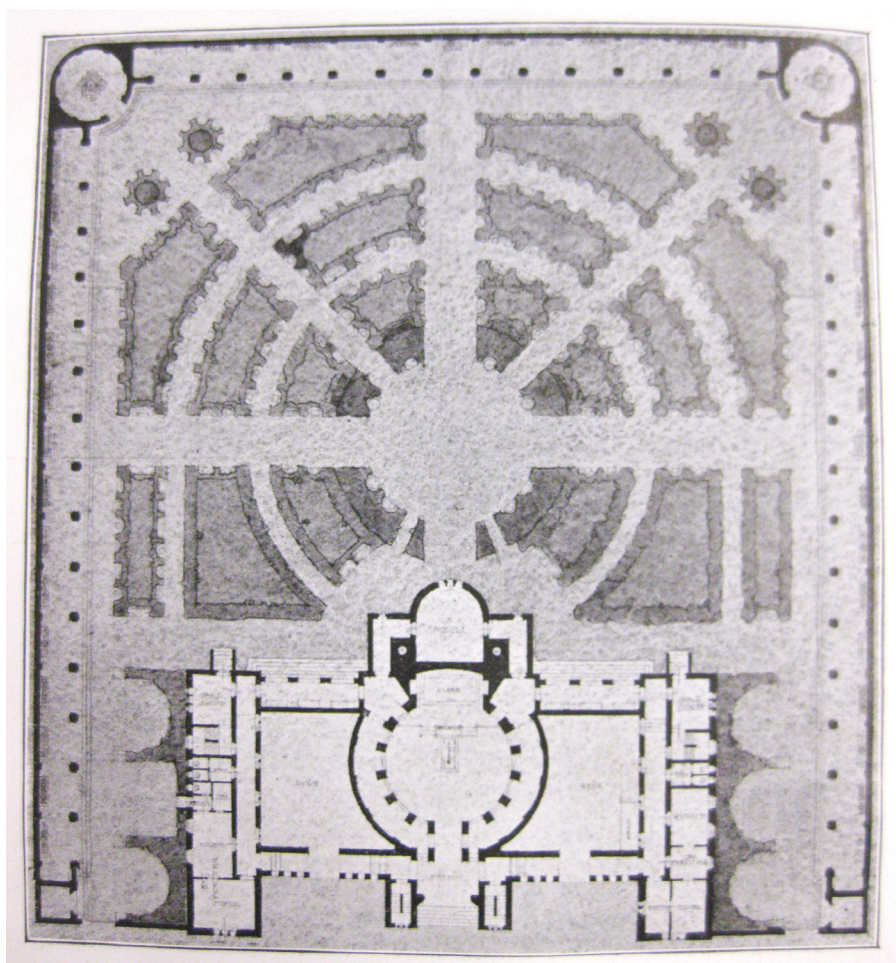
3. František Xaver Nevole, nevzhledná úprava vchodu do krematoria hl. města Prahy na Olšanech

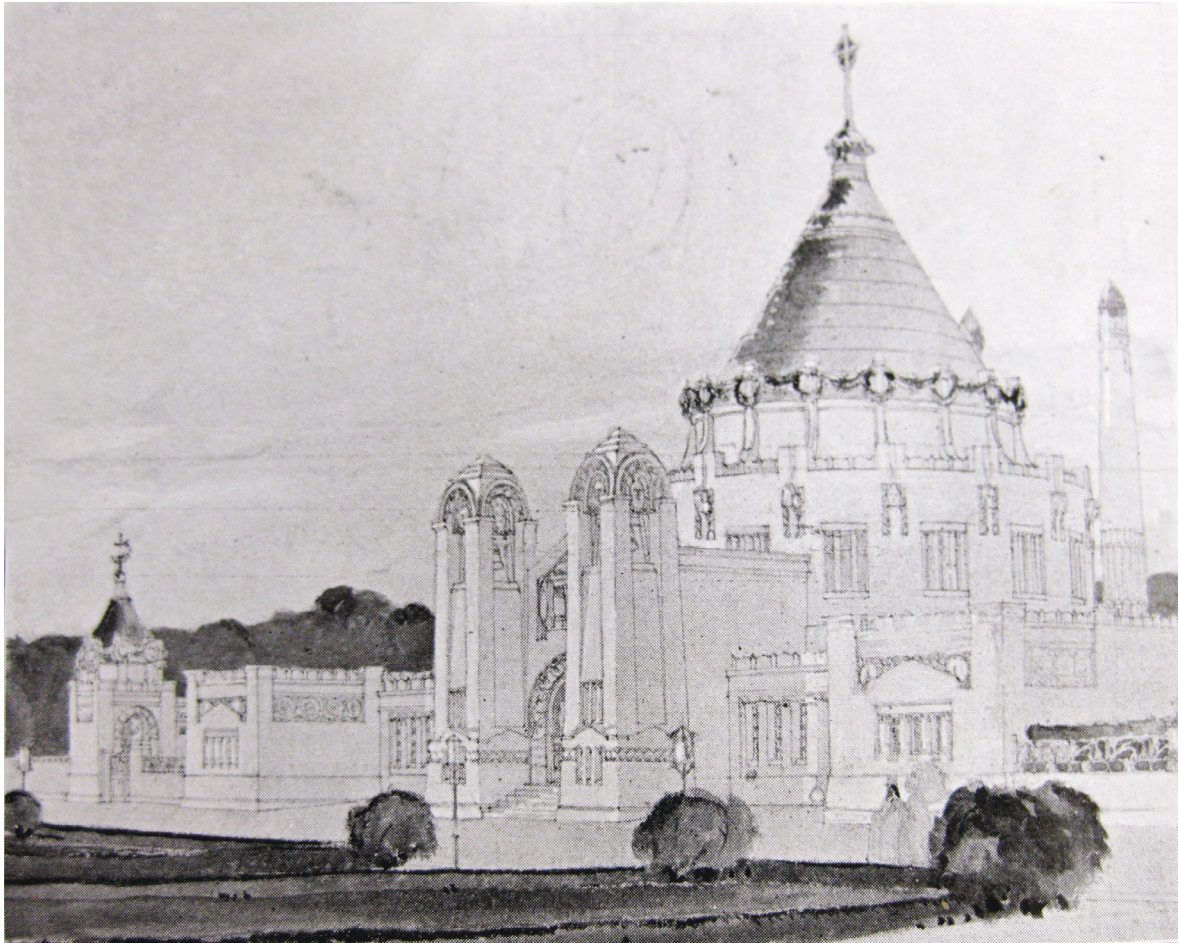
4. Alois Mezera, budova strašnického krematoria před osázením urnového háje

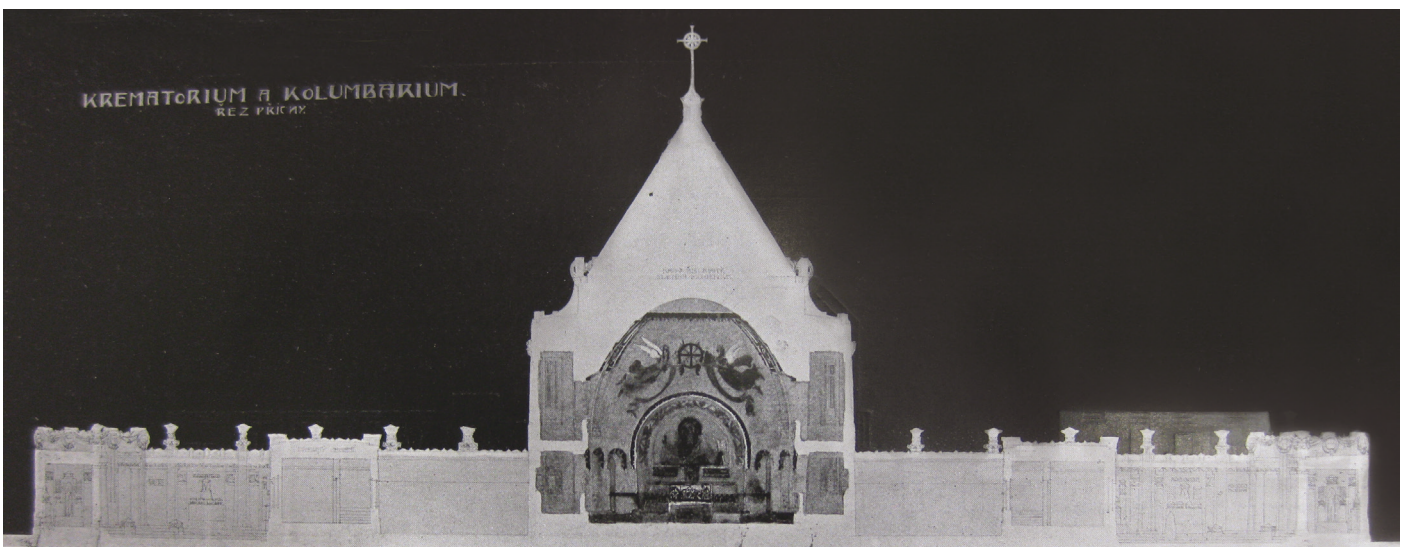
5. Pavel Janák - Soutěžní návrh na krematorium - situační plán (ArchOb 1904_s 17)

6. Jan Šachl - Soutěžní návrh na krematorium - situační plán (ArchOb 1904_s 18)

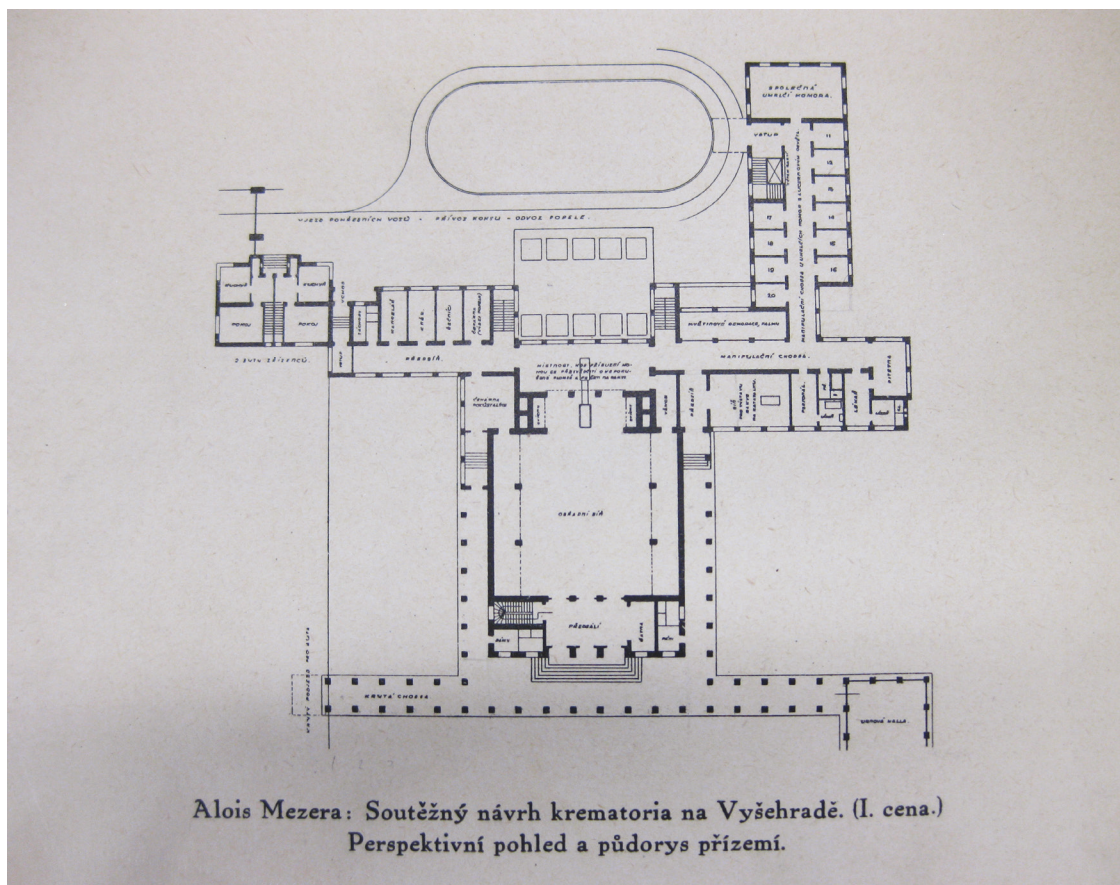
7. Jan Šachl - Soutěžní návrh na krematorium - pohled 1 (ArchOb 1904_s 18)

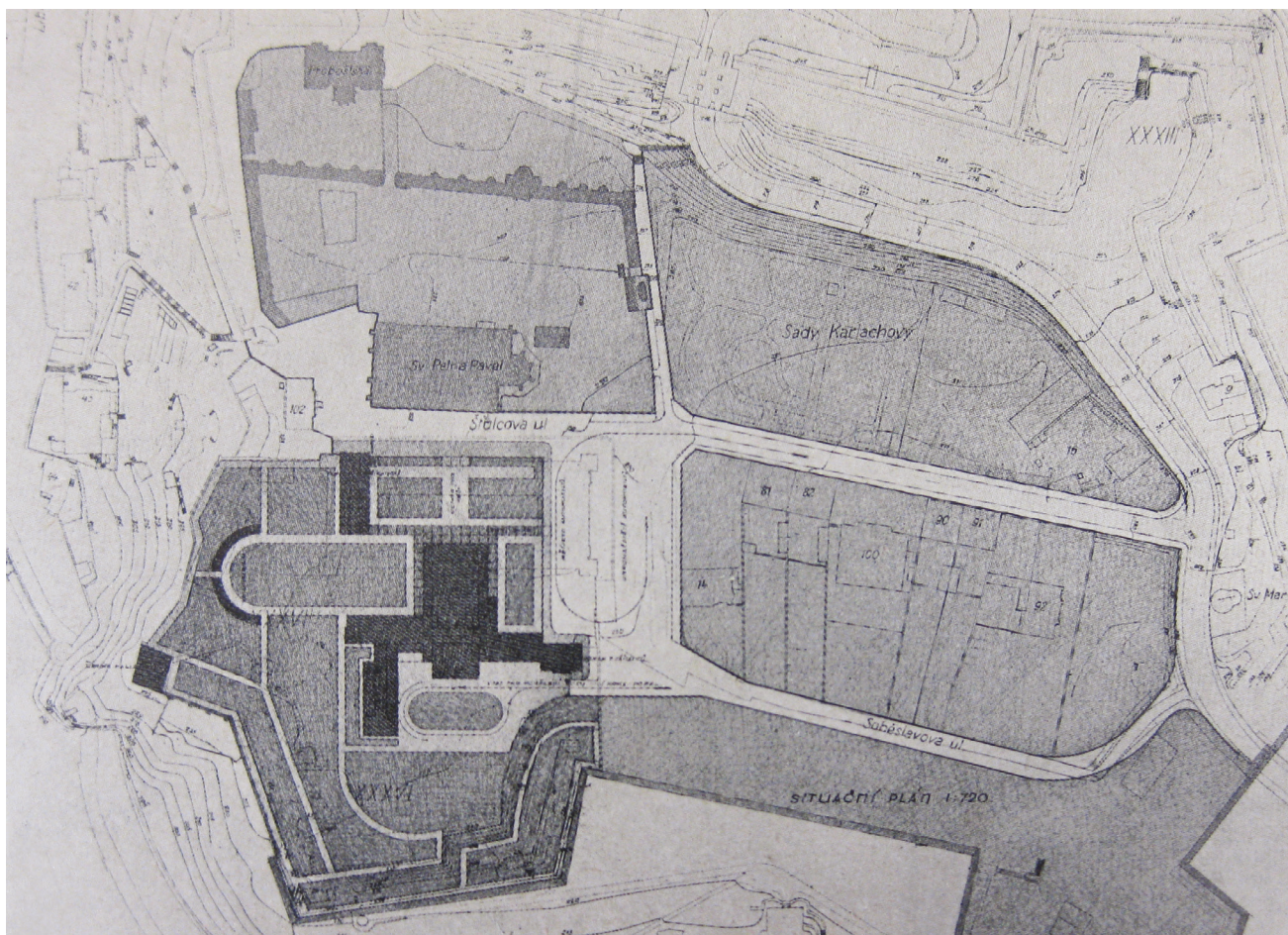
8. Jan Šachl - Soutěžní návrh na krematorium - pohled 2 (ArchOb 1904_s 20)

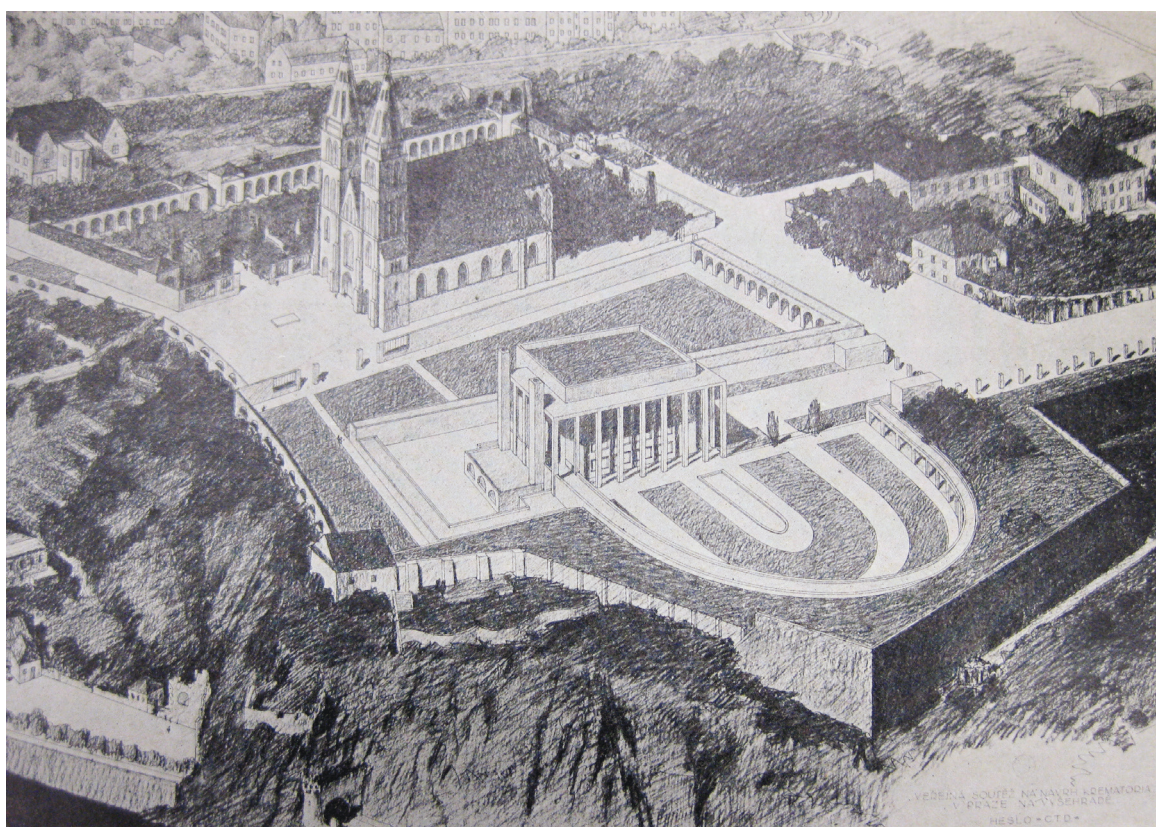
9. Alois Mezera - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium (Styl VII 1926-27)

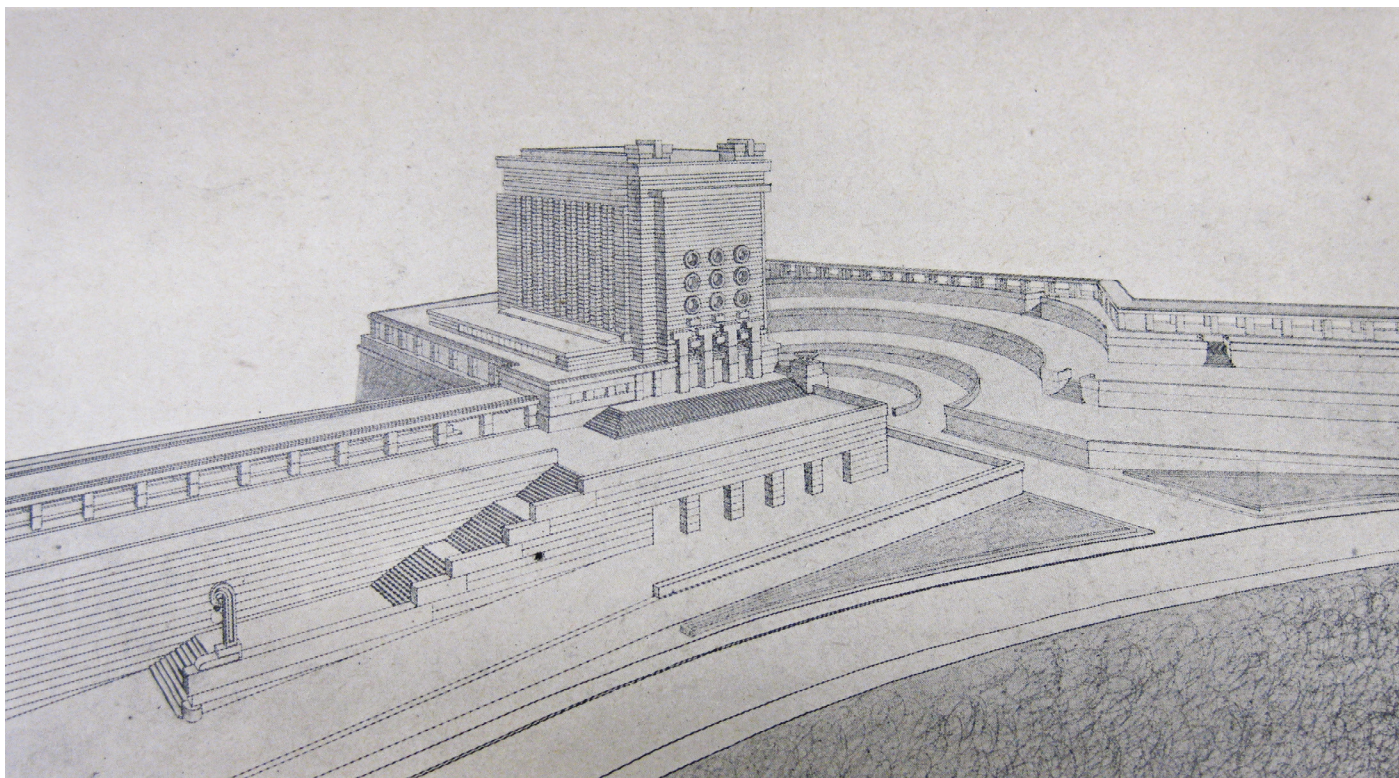
10. Alois Mezera - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, půdorys (Styl VII 1926-27)

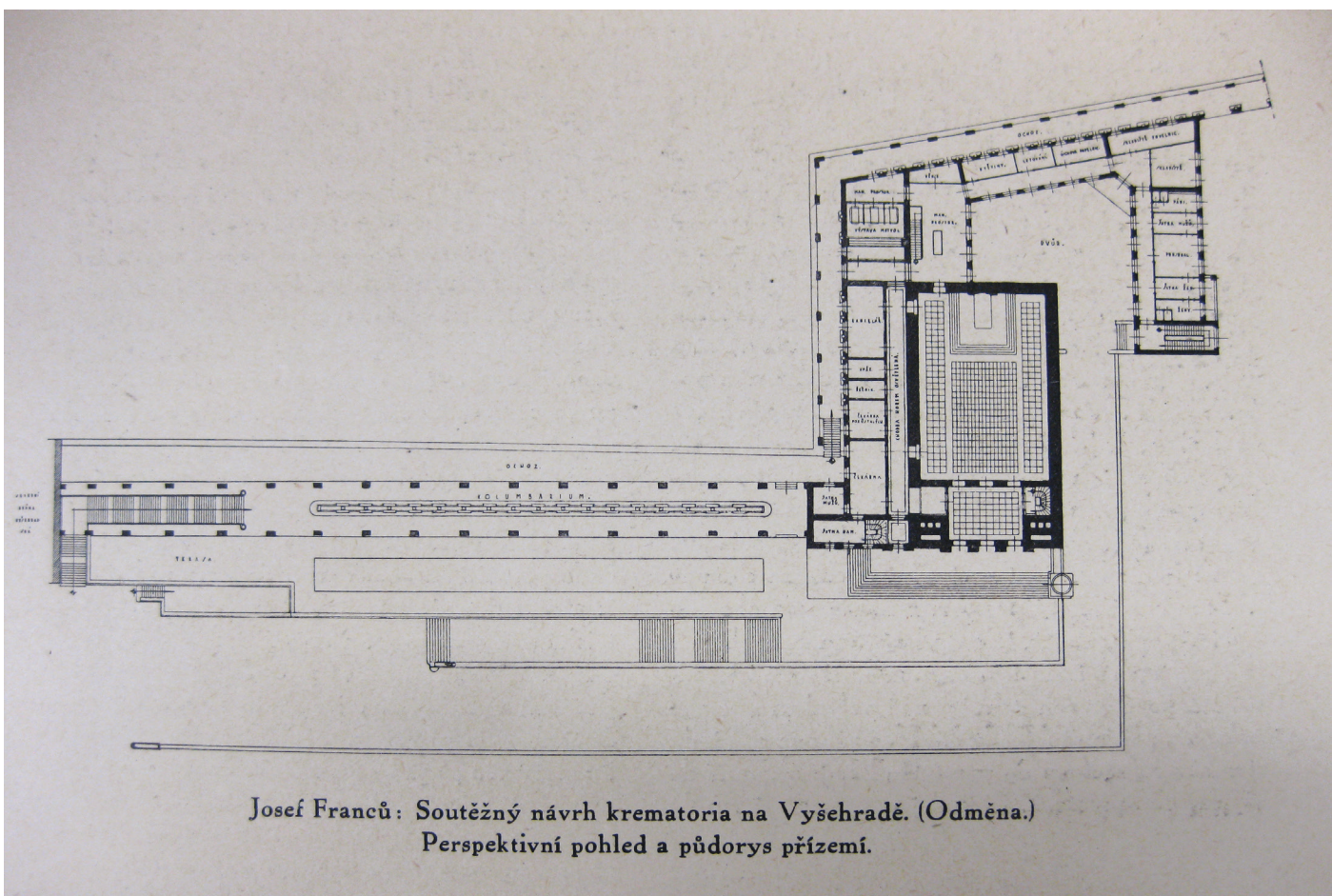
11. Alois Mezera - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, situační plán (Styl VII 1926-27)

12. Josef Kalous - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium (Styl VII 1926-27)

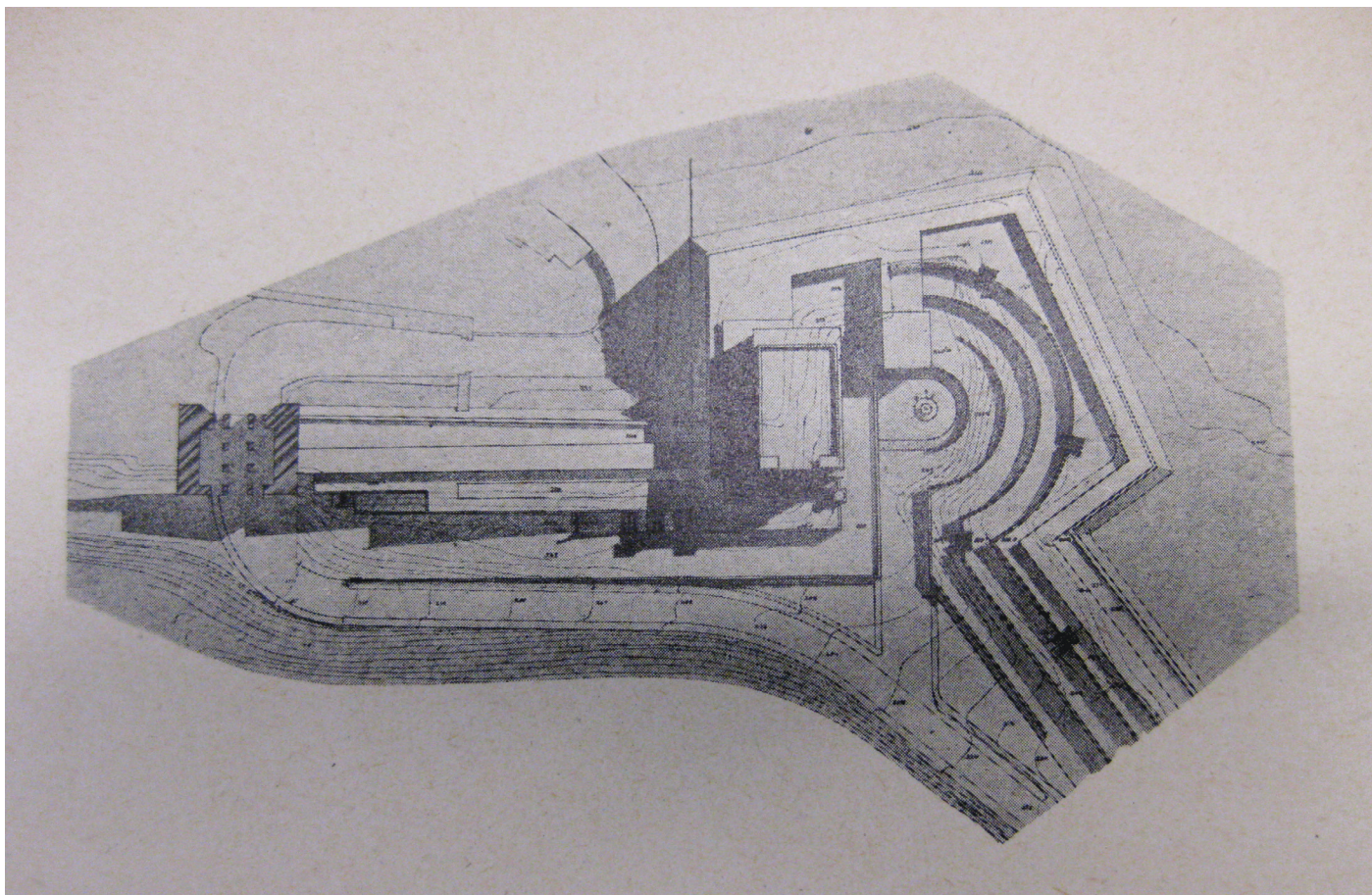

15. Josef Franců - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium (Styl VII 1926-27)

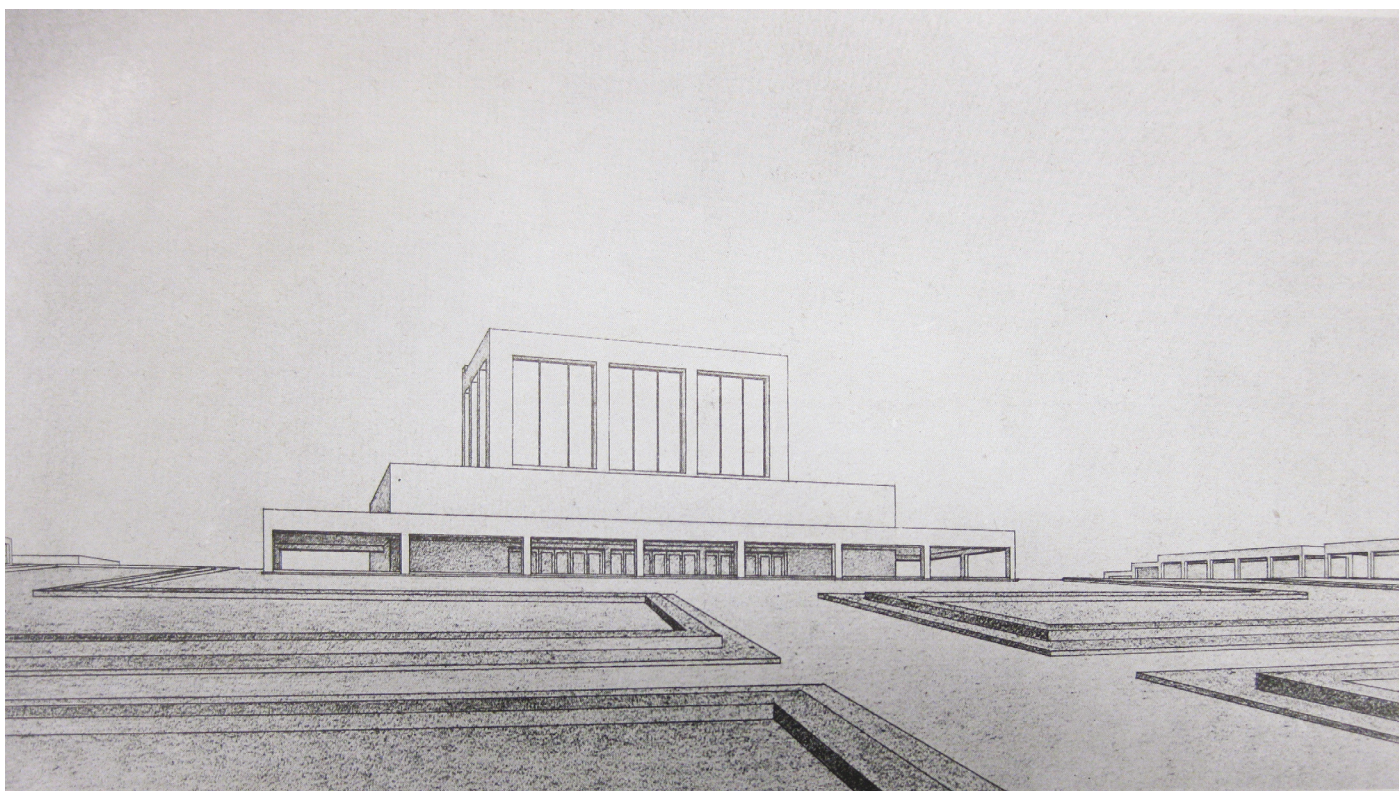

Josef Franců: Soutěžný návrh krematoria na Vyšehradě. (Odměna.)
 Perspektivní pohled a půdorys přízemí.

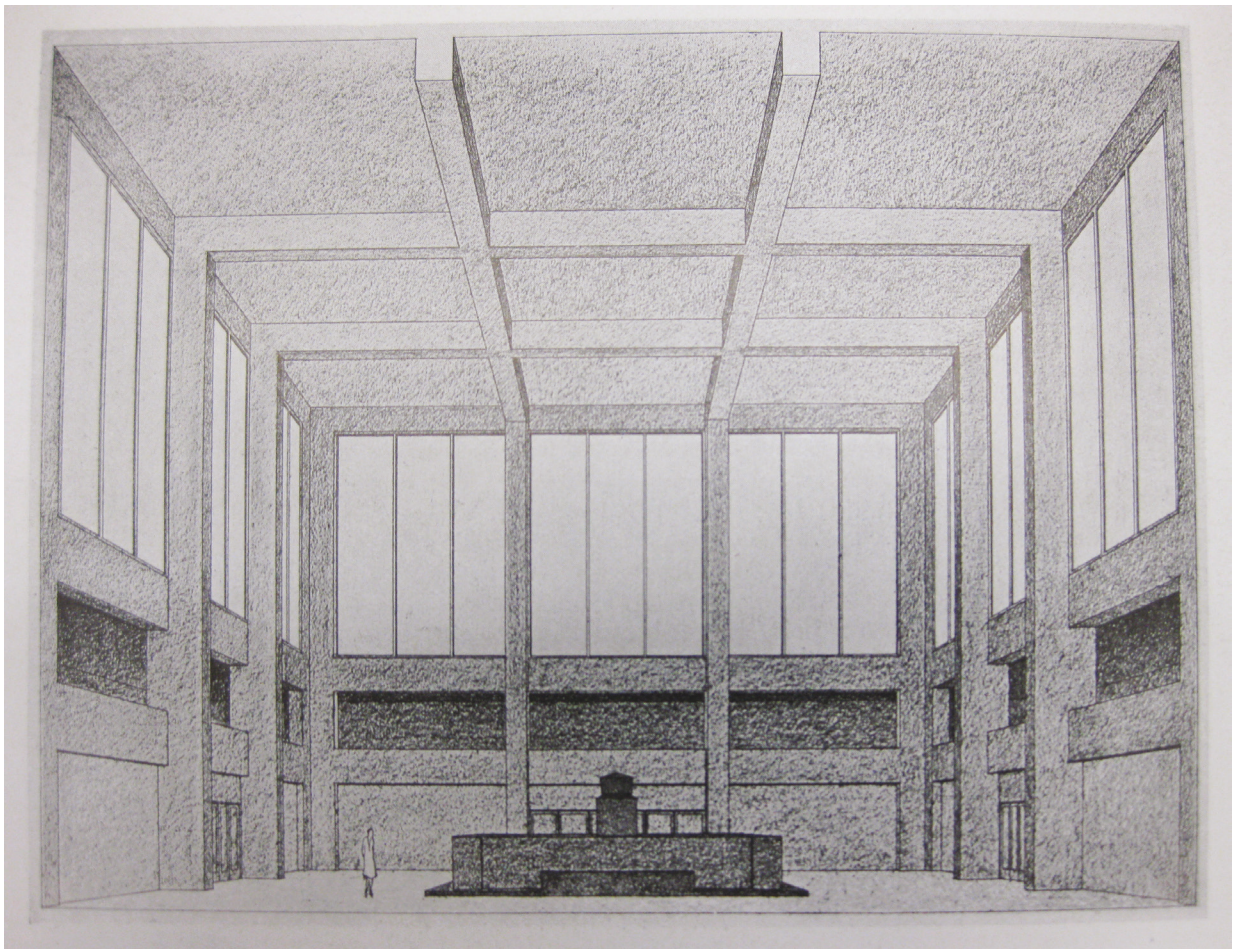
16. Josef Franců - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, půdorys (Styl VII 1926-27)

17. Josef Franců - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium (Styl VII 1926-27)

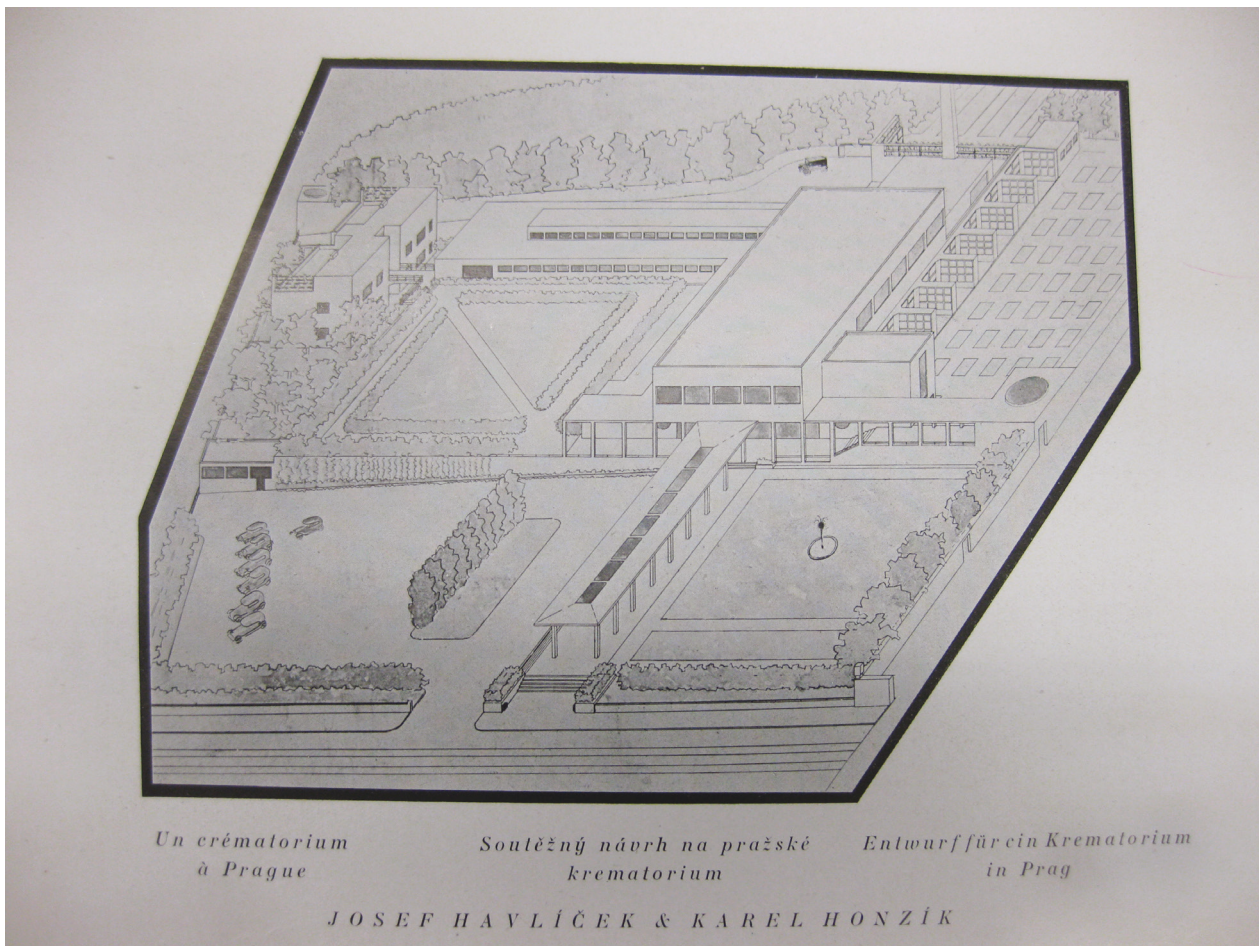
18. Antonín Černý - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27_s 131)

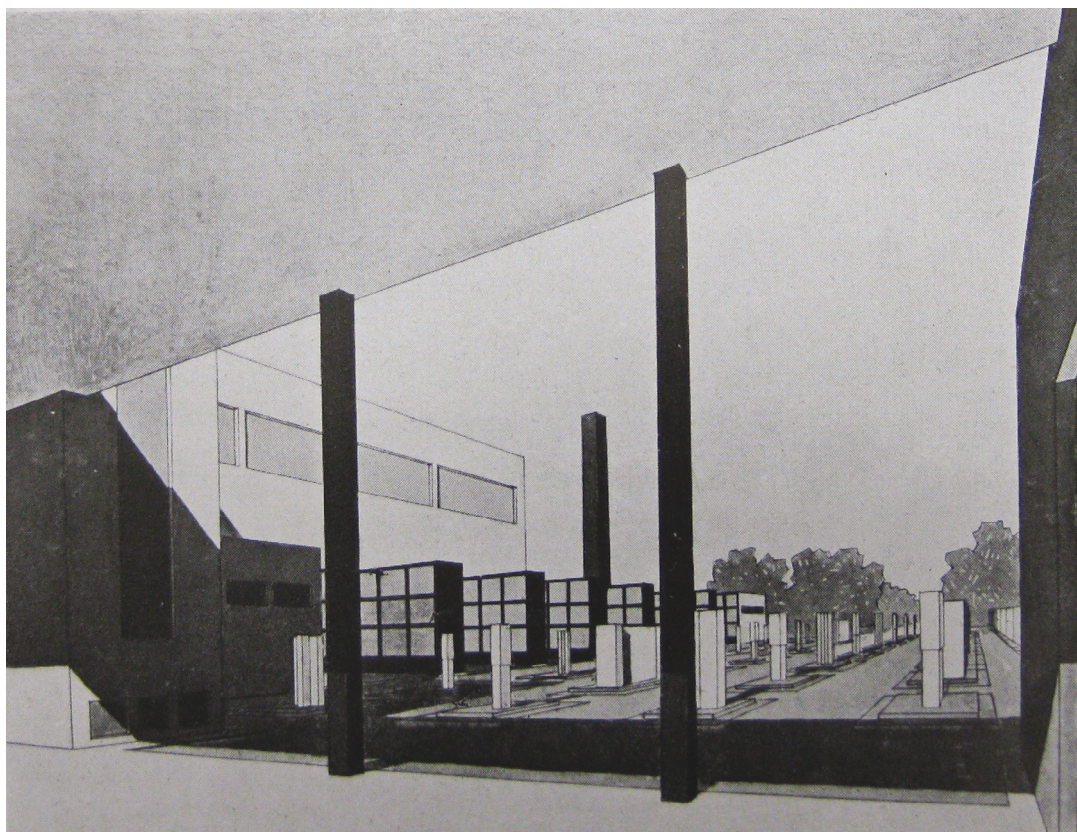
19. Antonín Černý - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27_s 132)

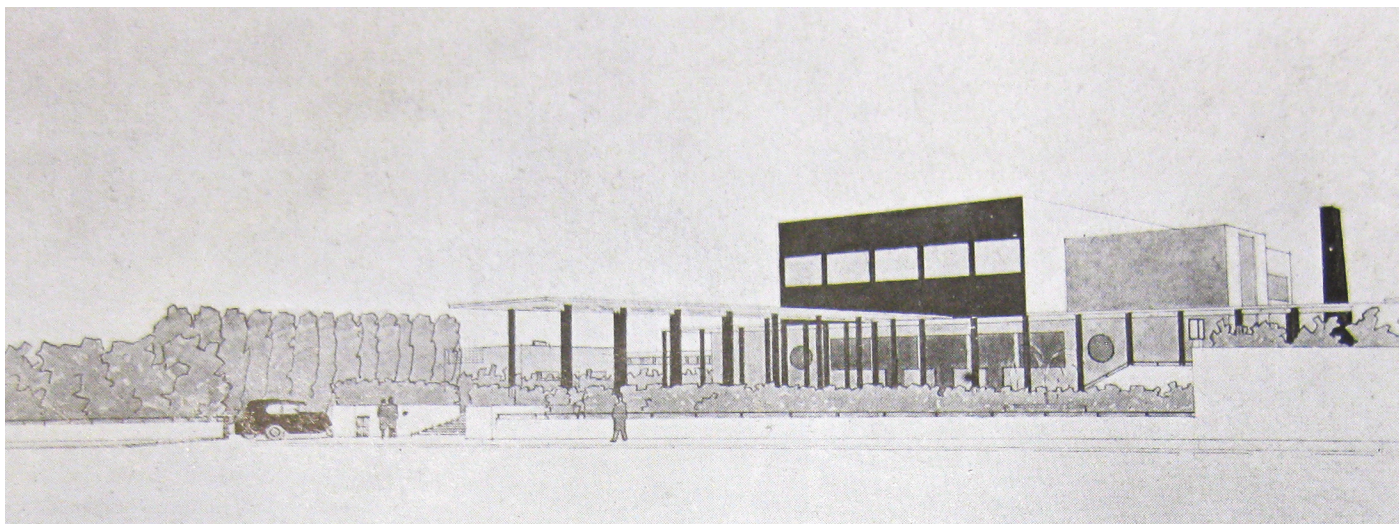
20. Antonín Černý - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27)

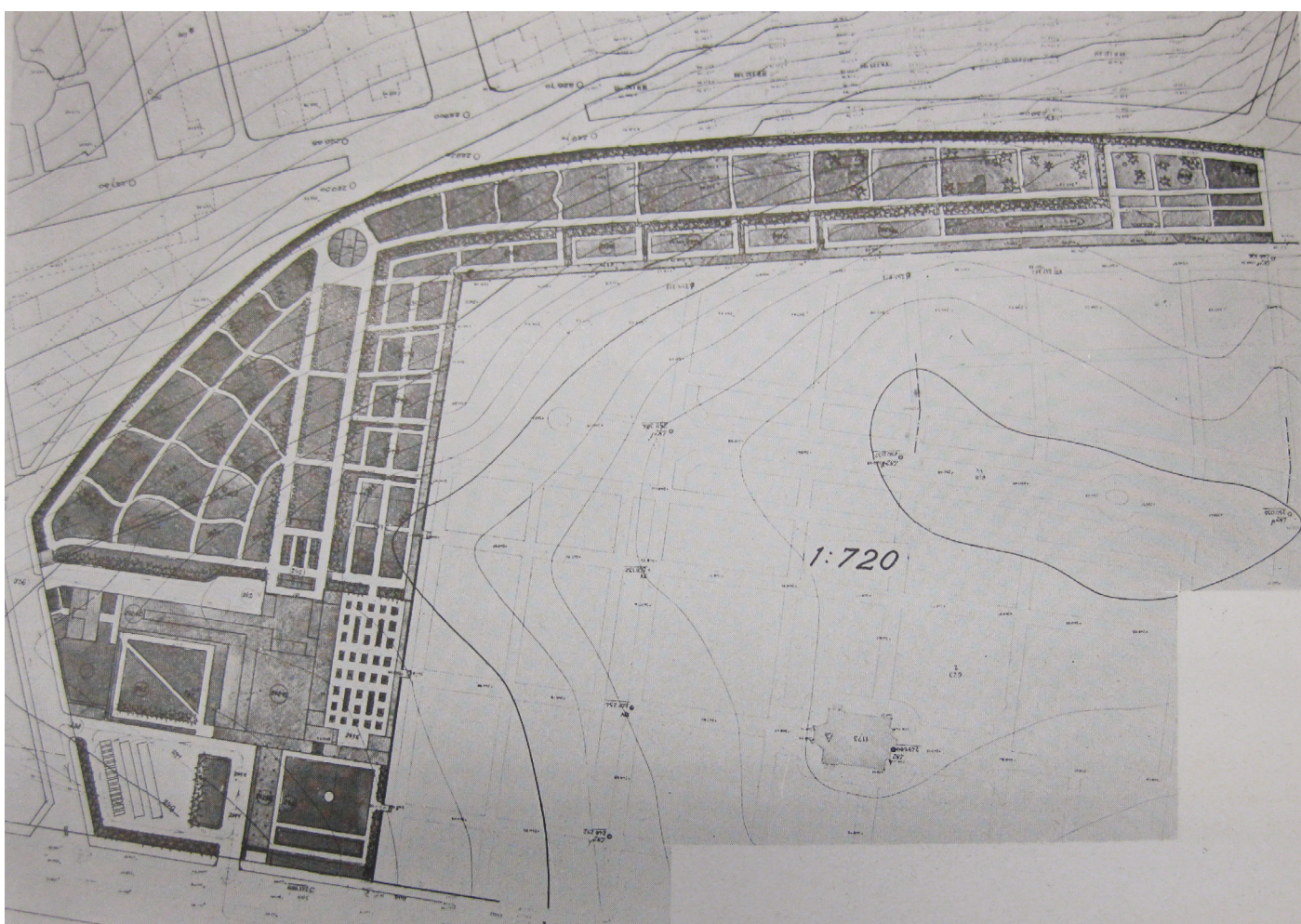
23. Josef Havlíček a Karel Honzík - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27)

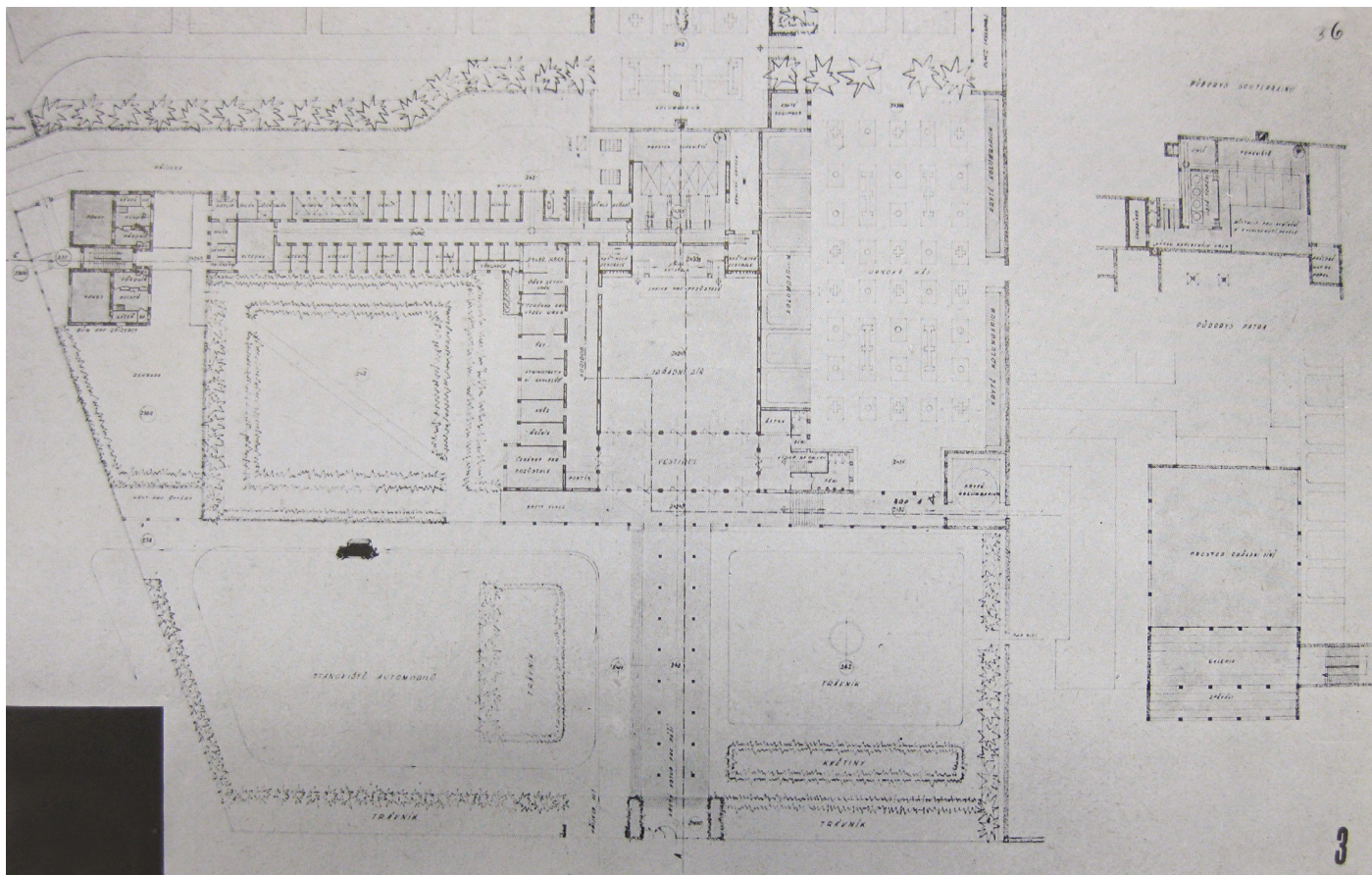
24. Josef Havlíček a Karel Honzík - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27)

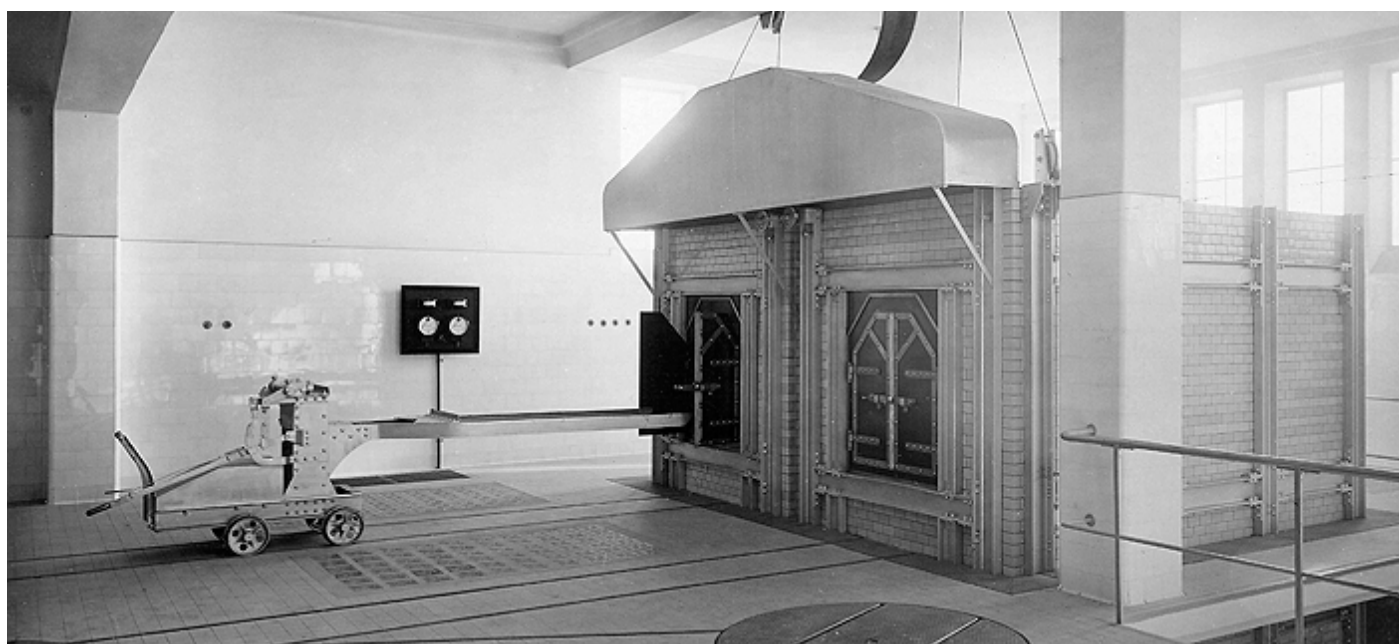
25. Josef Havlíček a Karel Honzík - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích (Stavba V 1926-27)

26. Josef Havlíček a Karel Honzík - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, situace (Stavba V 1926-27)

27. Josef Havlíček a Karel Honzík - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, půdorys (Stavba V 1926-27)

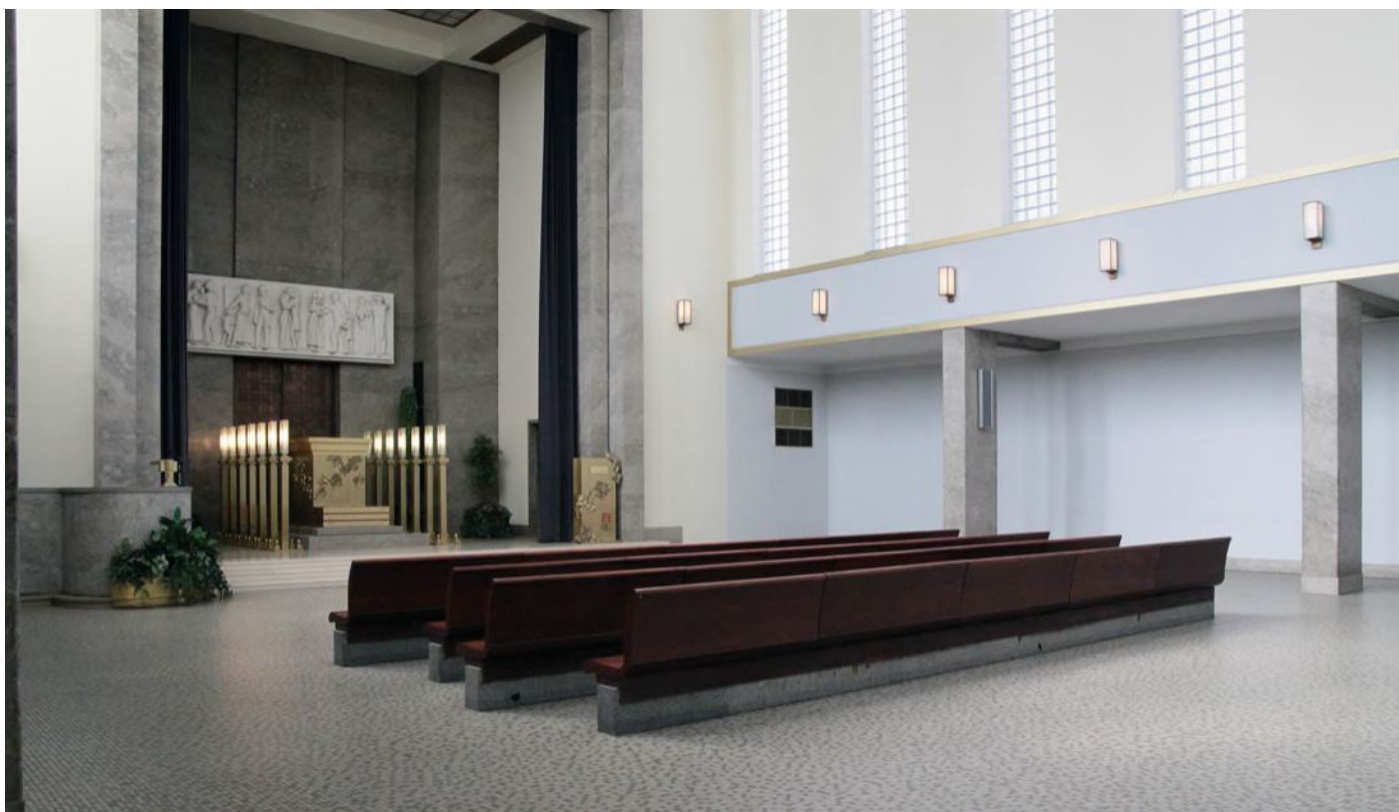
28. M. Havelka, Kremáční pec ve Strašnicích

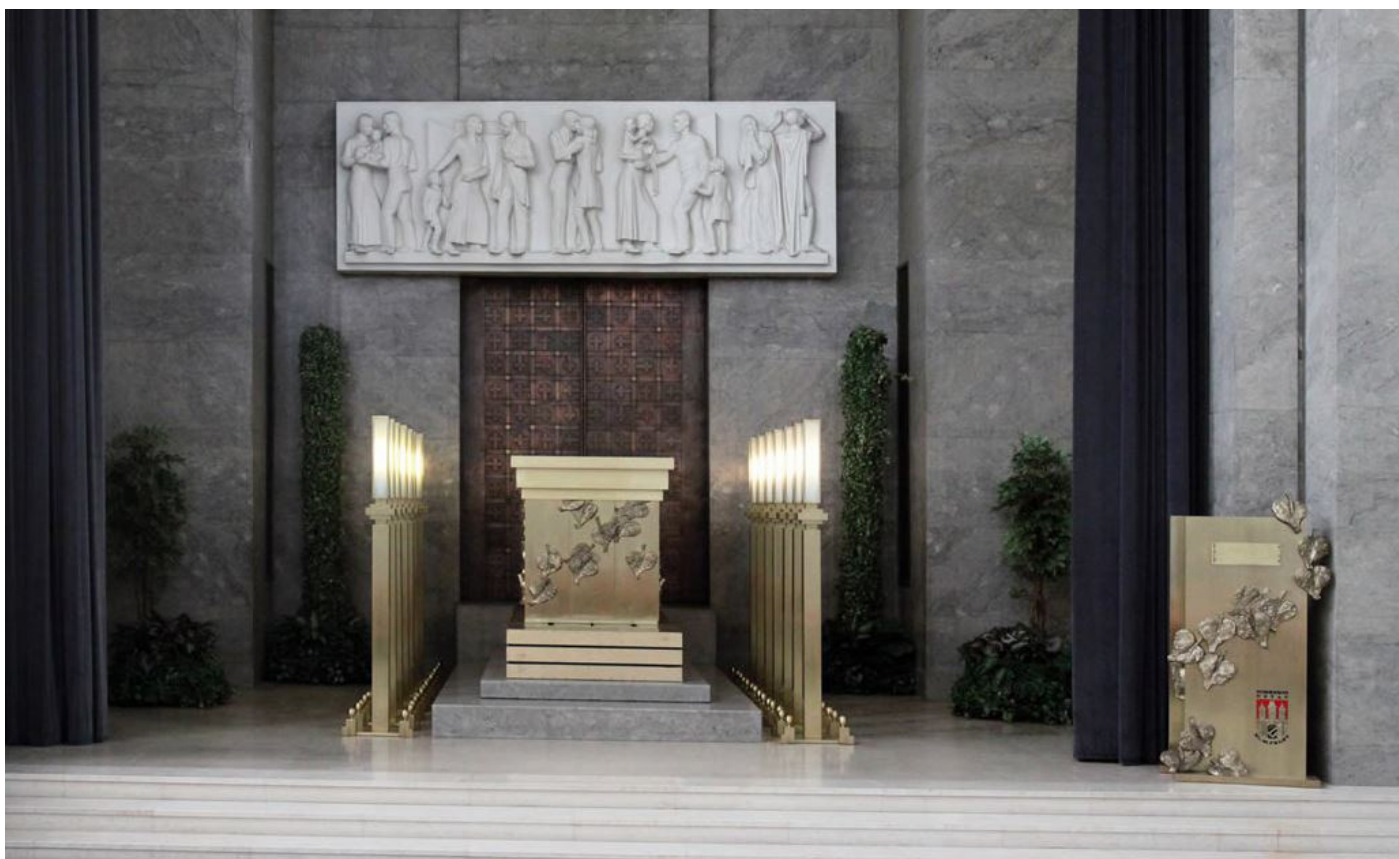
29. Alois Mezera, dvůr strašnického krematoria

30. Alois Mezera, pohled do síně

31. Alois Mezera, velká obřadní síň

32. Alois Mezera, katafalk

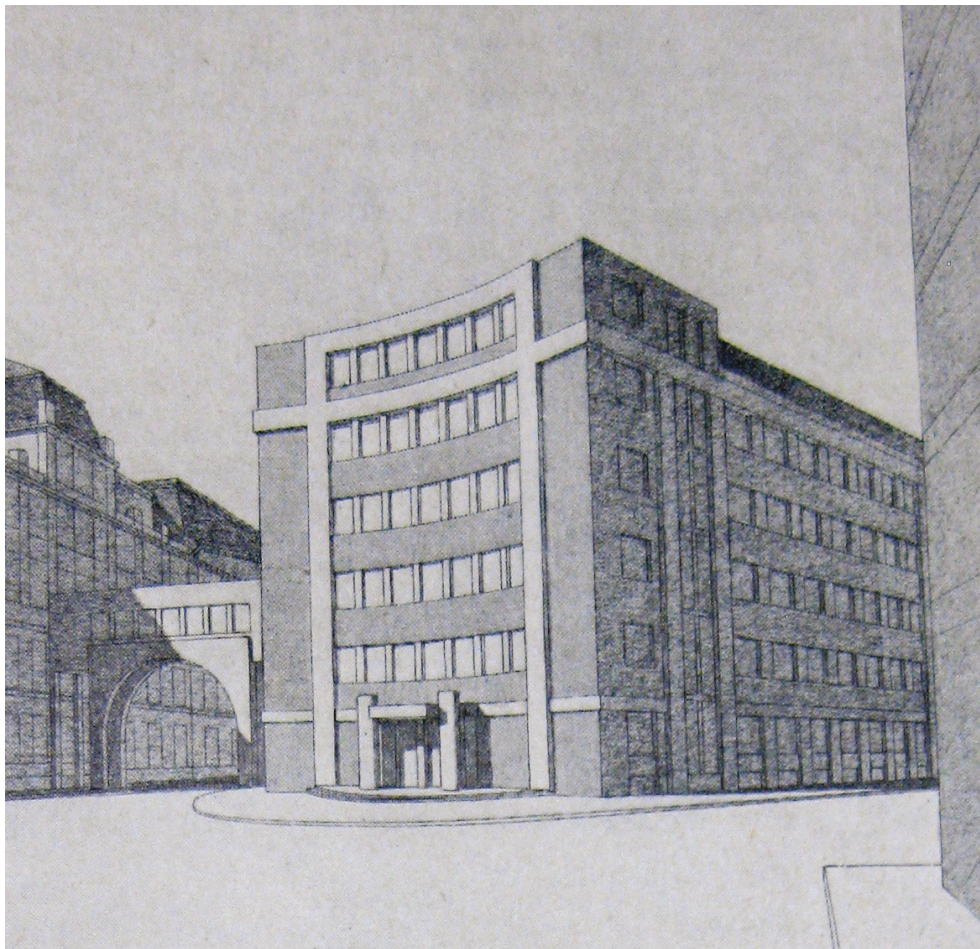
33. Alois Mezera, malá obřadní síň neboli Baxova

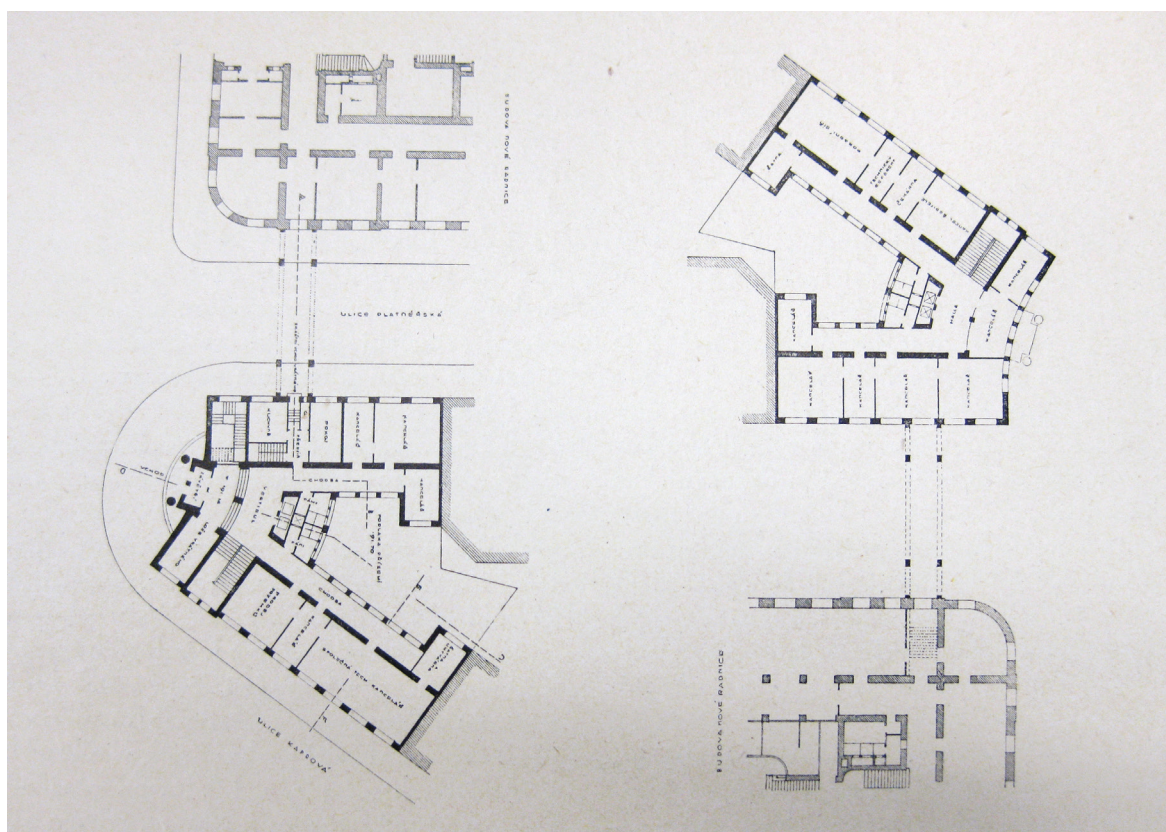
34. Alois Mezera, kašna na dvoře

35. Josef Wagner - Smutné jaro 1942

36. Alois Mezera - Soutěžní návrh na stavbu nové úřední budovy hlavního města Prahy (Styl VII 1926-27)

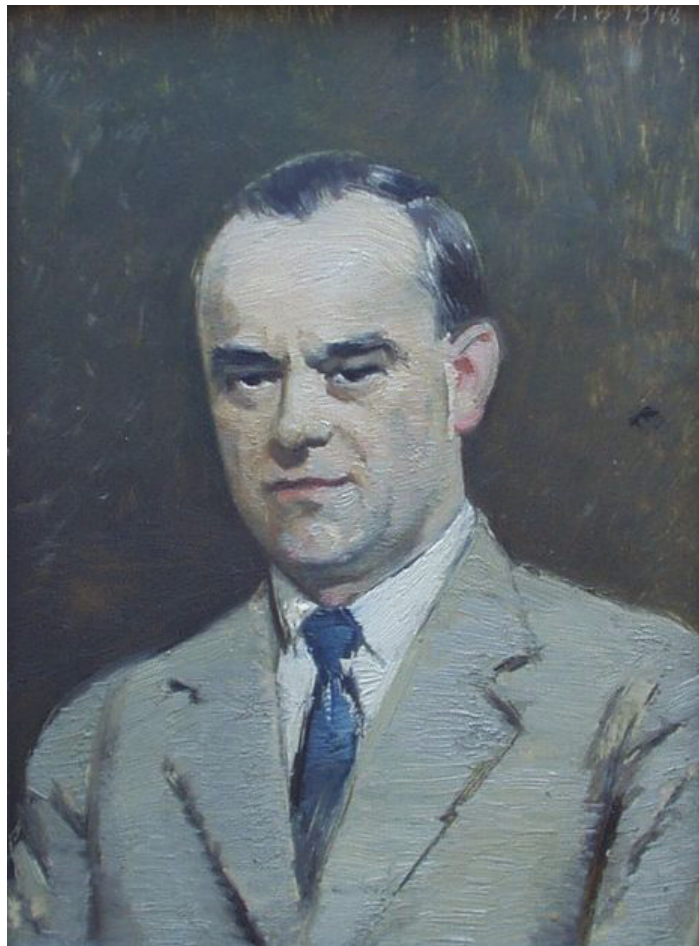
37. Alois Mezera, soutěžní plány k nové úřední budově

38. Alois Mezera, portrét

39. Umělci slánské Trhliny
(Zprava: Alois Mezera, Václav Fiala a Václav Nejtek
při zahájení výstavy Ludvíka Kuby ve Slaném)

40. Julie Mezerová, portrét jejího muže Aloise Mezera při práci

41. Julie Mezerová a její obrazy - architekt Alois Mezer při práci

42. František Suchý dnes

43. František Suchý - fotka z vězení

Zákl. čís. 8791		Společný má - nemá		Uprchl dne:	
12469		Osobní spis založen: <i>zpracov.</i>		Na útěku dopaden:	
		STAV NÁPRÁVNÝCH ZÁŘEŽENÍ		Pokus, přeprava útěku:	
Instoupil trest sčm dne		19		Skartační znak:	
Podán-a do varby - trestu dne		19 v hod. kým		A 10	
OSOBNÍ SPIS					
Suchý		František		Zaměst. <i>bez vřed.</i>	
jméno		jméno		Přechod. povol. <i>Student</i>	
Příjmení		Rození nebo povolání		Voják <i>ne</i>	
				Dříve <i>ne</i>	
Datum(s) <i>17. 4. 1927</i>		kde <i>Praha</i>		Okres <i>ústeč</i>	
od <i>15. 4. 1952</i>		hod. do <i>21. 11. 1952</i>		hod. t. j. r. <i>7 m. 7 d.</i>	
PRÁCE					
1. PRÁCE - <i>Státní tisk. - Praha - 19. 11. 1952 c. j. 678 I - 4422.</i>					
2. <i>15</i>					
3. 25 roků - od 1. 1. 1953					
4. <i>§ 71/c, 24, f, 3a § 261, 24, f, 3d, 177</i>					
5.					
6. <i>21. 11. 1952</i>					
7. <i>15. 4. 1952</i>					
8.					
9. <i>15. 4. 1952 - 1954</i>					
10.					
11. <i>Hledá ho policie na 10 roků</i>				12. <i>15. 7. 67</i>	
13. <i>10. 4. 1964 Pp.</i>				14.	
15. <i>Praha 10 - Habrovičova č. 2363/17</i>					
16. <i>Praha 9 - Konečná č. 1001/10</i>					
17. <i>1977</i>					

44. František Suchý, osobní spis

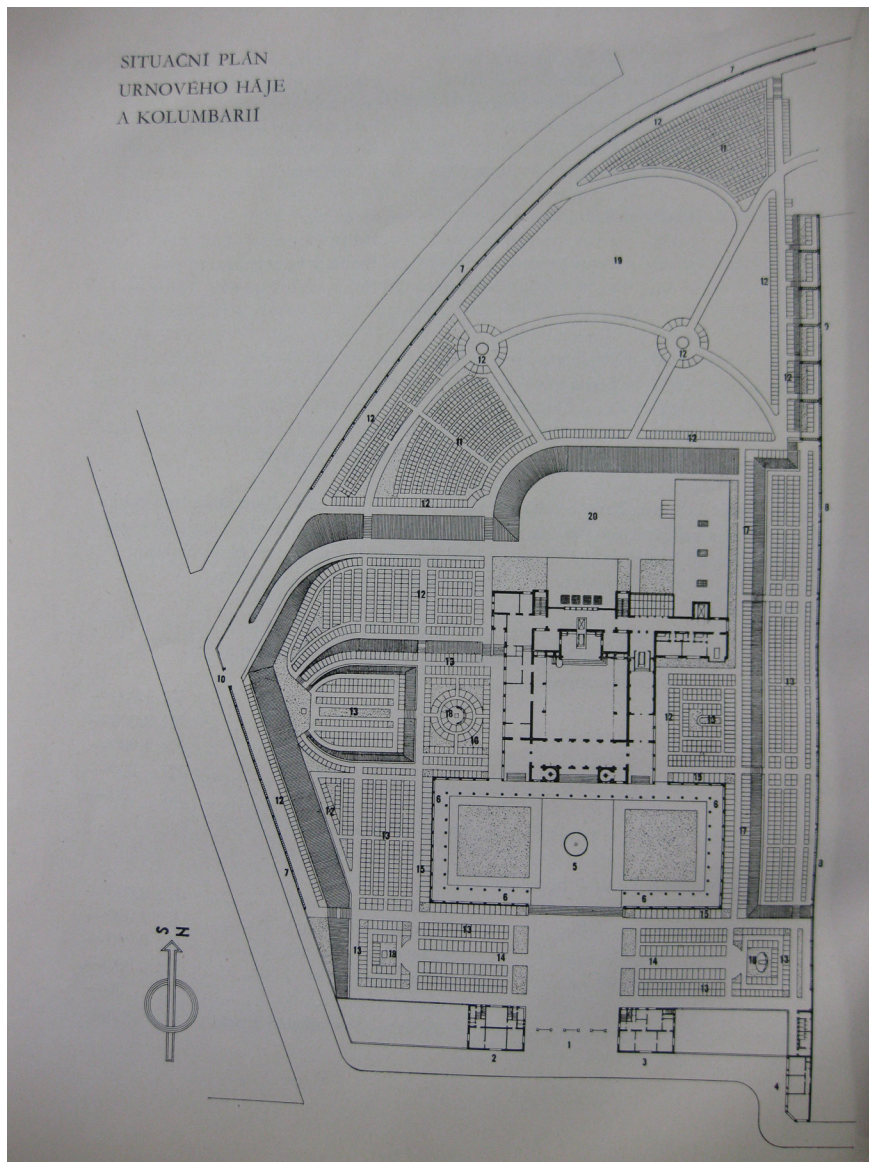
45. František Suchý s rodiči

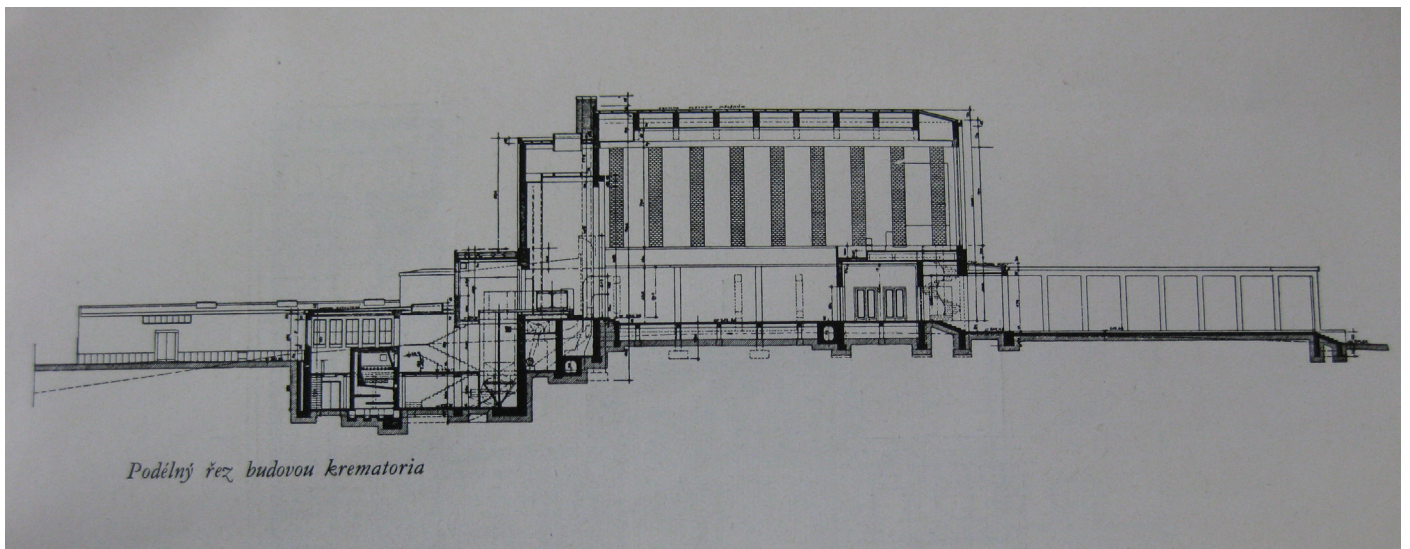
46. František Suchý, ředitel krematoria do roku 1952

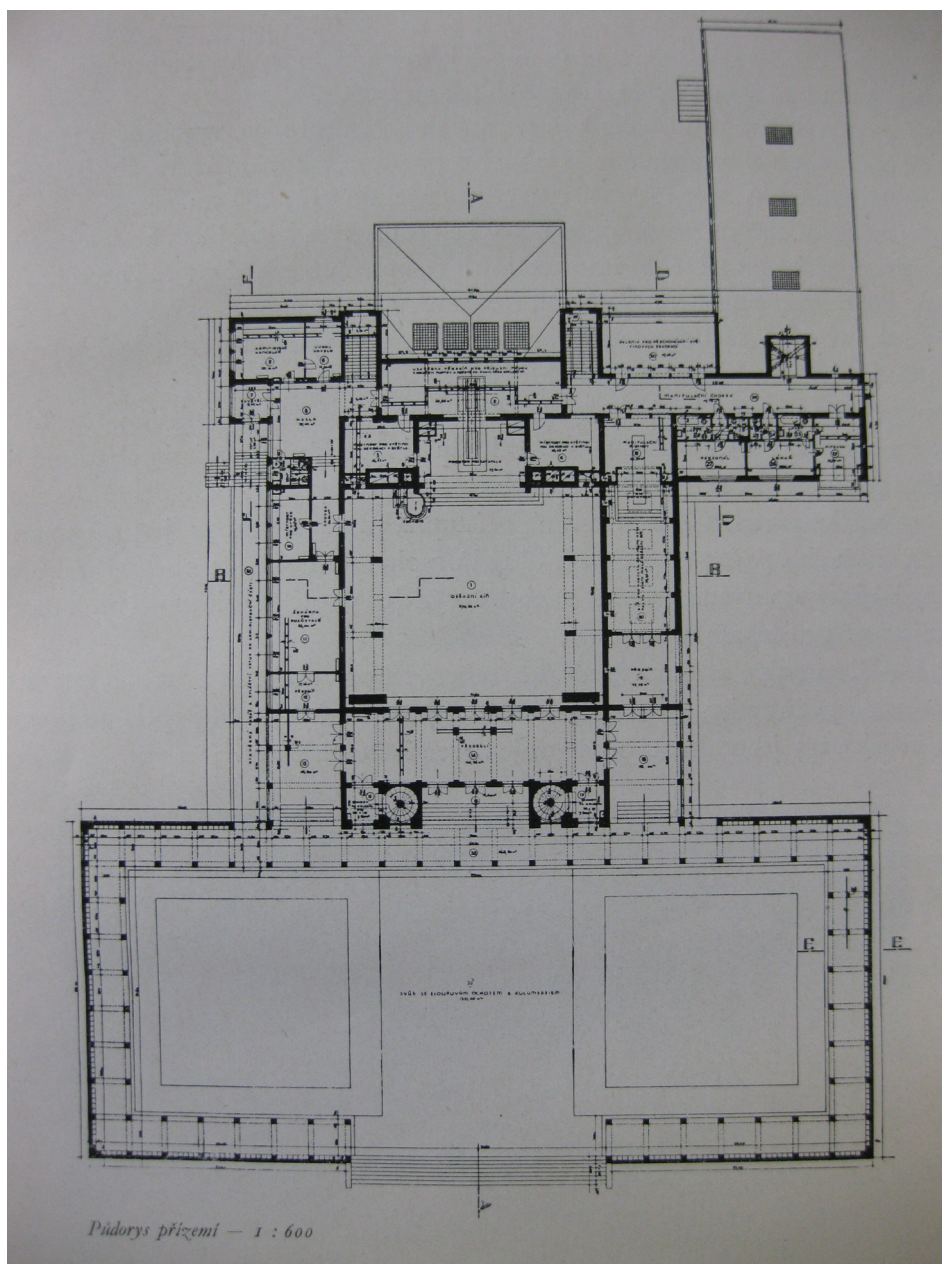
47. Alois Mezera, pohled na strašnické krematorium

48. Alois Mezera, situační plán ve Strašnicích

49. Alois Mezera, řez budovou strašnického krematoria

50. Alois Mezera, půdorys strašnického krematoria

Seznam vyobrazení

1. **František Randák**, budova českého krematoria v Chicagu. In: NEŠPOR 2013 – Zdeněk NEŠPOR: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. Praha 2013
2. **František Randák**, český národní hřbitov v Chicagu, In: NEŠPOR 2013 – Zdeněk NEŠPOR: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. Praha 2013
3. **František Xaver Nevole**, nevzhledná úprava vchodu do krematoria hl. města Prahy na Olšanech, In: Krematorium XVII, 1925, č. 1, s 6.
4. **Alois Mezera**, budova strašnického krematoria před osázením urnového háje. In: Pohřební ústav hlav. m. Prahy. 1936
5. **Pavel Janák** - Soutěžní návrh na krematorium - situační plán In: Architektonický Obzor 1904, s 17.
6. **Jan Šachl** - Soutěžní návrh na krematorium - situační plán, In: Architektonický Obzor 1904, s 18.
7. **Jan Šachl** - Soutěžní návrh na krematorium - pohled 1, In: Architektonický Obzor 1904, s 18.
8. **Jan Šachl** - Soutěžní návrh na krematorium - pohled 2 , In: Architektonický Obzor 1904, s 20
9. **Alois Mezera** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, In: Styl VII 1926-27
10. **Alois Mezera** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, půdorys, In: Styl VII 1926-27
11. **Alois Mezera** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, situační plán, In: Styl VII 1926-27
12. **Josef Kalous** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, In: Styl VII 1926-27
13. **Josef Kalous** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, půdorys, In: Styl VII 1926-27
14. **Josef Kalous** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, In: Styl VII 1926-27
15. **Josef Franců** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, In: Styl VII 1926-27
16. **Josef Franců** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, půdorys, In: Styl VII 1926-27
17. **Josef Franců** - Soutěžní návrh na vyšehradské krematorium, In: Styl VII 1926-27
18. **Antonín Černý** - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27, s 131
19. **Antonín Černý** - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27, s 132
20. **Antonín Černý** - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
21. **Antonín Černý** - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
22. **Antonín Černý** - Soutěžní návrh na krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
23. **Josef Havlíček a Karel Honzík** - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
24. **Josef Havlíček a Karel Honzík** - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
25. **Josef Havlíček a Karel Honzík** - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, In: Stavba V 1926-27
26. **Josef Havlíček a Karel Honzík** - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, situace, In: Stavba V 1926-27
27. **Josef Havlíček a Karel Honzík** - Soutěžní návrh pro krematorium ve Strašnicích, půdorys, In: Stavba V 1926-27
28. **M. Havelka**, Kremační pec ve Strašnicích, <http://www.pohrustav.cz/o-nas>, vyhledáno 20. 6. 2018

29. **Alois Mezera**, dvůr strašnického krematoria, FOTO: archiv Blesku, Denise Cingelová, <http://www.blesk.cz/galerie/regiony-praha-praha-zpravy/671447/nejstarsi-krematorium-v-evrope-je-ve-strasnicich-prvni-pohreb-zehem-tu-provedli-pred-86-lety?foto=1> vyhledáno 20. 6. 2018
30. **Alois Mezera**, pohled do síně, <https://www.pohrebni-sluzba-atropos.cz/krematorium-strasnice> vyhledáno 20. 6. 2018
31. **Alois Mezera**, velká obřadní síň, <https://www.pohrebni-sluzba-atropos.cz/krematorium-strasnice> vyhledáno 20. 6. 2018
32. **Alois Mezera**, katafalk, <https://www.pohrebni-sluzba-atropos.cz/krematorium-strasnice> vyhledáno 20. 6. 2018
33. **Alois Mezera**, malá obřadní síň neboli Baxova, <https://www.pohrebni-sluzba-atropos.cz/krematorium-strasnice> vyhledáno 20. 6. 2018
34. **Alois Mezera**, kašna na dvoře, <https://www.prazskekasny.cz/kasna-na-nadvori-strasnickeho-krematoria/> vyhledáno 20. 6. 2018
35. **Josef Wagner** - Smutné jaro 1942, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Josef-Wagner,-Smutné-jaro-\(1942\).jpg](https://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Josef-Wagner,-Smutné-jaro-(1942).jpg) vyhledáno 20. 6. 2018
36. **Alois Mezera** - Soutěžní návrh na stavbu nové úřední budovy hlavního města Prahy, In: Styl VII 1926-27
37. **Alois Mezera**, soutěžní plány k nové úřední budově, In: Styl VII 1926-27
38. **Alois Mezera**, portrét, <https://biblio.hiu.cas.cz/authorities/10903?locale=cs> vyhledáno 20. 6. 2018
39. **Umělci slánské Trhliny** (Zprava: Alois Mezera, Václav Fiala a Václav Nejtek při zahájení výstavy Ludvíka Kuby ve Slaném), In: PŘIBYL 2016 – Vladimír PŘIBYL, Olga ČERNUŠÁKOVÁ: Umělci slánské trhliny. Slaný 2016
40. **Julie Mezerová**, portrét jejího muže Aloise Mezera při práci, <http://www.vytvarneumelkyne.cz/dilo.aspx?did=1105> vyhledáno 20. 6. 2018
41. **Julie Mezerová** a její obrazy - architekt Alois Mezera při práci, <http://archiv.trutnovinky.cz/index.php?gid=26241> vyhledáno 20. 6. 2018
42. **František Suchý ml.** dnes, <https://radiozurnal.rozhlas.cz/jeho-rodina-ukryvala-urnu-s-popelem-masina-i-horakove-frantisek-suchy-ziska-cenu-7183418?print=1> vyhledáno 26. 6. 2018
43. **František Suchý ml.** - fotografie z vězení, <http://www.mistapametinaroda.cz/?id=215> vyhledáno 26. 6. 2018
44. **František Suchý ml.**, osobní spis, <https://plus.rozhlas.cz/zivot-v-krematoriu-frantisek-suchy-schovaval-popel-obeti-totalitniho-rezimu-6538551#&gid=1&pid=3> Foto: Petr Slinták, vyhledáno: 26. 6. 2018
45. **František Suchý ml.** s rodiči, <https://zpravy.aktualne.cz/frantisek-suchy/r~b506198ac88011e7b6a9ac1f6b220ee8/r~8922f3f2170811e8a44c0cc47ab5f122/> Foto: Archiv paměti národa, vyhledáno 26. 6. 2018
46. **František Suchý**, ředitel krematoria do roku 1952, <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1018724-ukryval-popel-obeti-rezimu-park-u-strasnickeho-krematoria-dostal-jeho-jmeno-Zdoj-ČT>, vyhledáno 26. 6. 2018
47. **Alois Mezera**, pohled na strašnické krematorium. In: Pohřební ústav hlav. m. Prahy. 1936
48. **Alois Mezera**, situační plán ve Strašnicích. 1936
49. **Alois Mezera**, řez budovou strašnického krematoria. In: Pohřební ústav hlav. m. Prahy. 1936
50. **Alois Mezera**, půdorys strašnického krematoria. In: Pohřební ústav hlav. m. Prahy. 1936

Seznam použitých pramenů a literatury

- ARIÉS 2000 — Philippe ARIÉS: Dějiny smrti I. Praha 2000
- BENEŠOVÁ 1984 — Marie BENEŠOVÁ: Česká architektura v proměnách dvou století 1780 – 1980. Praha 1984
- BUREŠ 1932 — Ivan BUREŠ: Pohřeb v Homérské době. In: Krematorium. XXIII. č. 12. Praha 1932
- DOŇKOVÁ 2012 — Eva DOŇKOVÁ: Změna v přístupu vnímání smrti, pohled na smrt ve společnosti očima hrobníků. Diplomová práce na fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Praha 2012
- DAVIES 2007 — Douglas J. DAVIES: Stručné dějiny smrti. Praha 2007
- DOBNER 2009 — Libor DOBNER: Kulaté výročí. Alois Mezera. Slánské listy 2009
- EDGAR 1927 — Emil EDGAR: Ideová soutěž na návrhy krematoria na Vyšehradě. Krematorium XVIII, 1927, č 7, s. 61-71
- EDGAR 1923 — Emil EDGAR: Kolumbária a popelnicové háje: Praha 1923
- HAAS 1923 — Felix HAAS: Architektura 20. století. Praha 1978
- HAVELKA 2012 — Miloš HAVELKA: Víra, kultura a společnost. Červený Kostelec 2013
- HAVLOVÁ 2000 — Ester HAVLOVÁ, Jindřich NOLL, J. E. SVOBODA: Praha 1919-1940: Kapitoly o meziválečné architektuře. Praha, 2000.
- KERRIGAN 2008 — Michael KERRIGAN: Historie smrti. Pohřební zvyky a obřady od starověku do současnosti. Praha 2008
- KOULA 1926/1927 — Jan Evangelista KOULA: Nová architektura funkcí nového života. In: Stavba V. 1926/1927. S. 163
- LÁNY 1991 — Jeroným LÁNY: Olšanské hřbitovy. 1991
- LORENCOVÁ/PETRASOVÁ 2001 — Helena LORENCOVÁ, Taťána PETRASOVÁ: Fenomén smrti v české kultuře 19. století. Praha 2001
- MENCL — František MENCL: Krematoria. In: Stavba I. 1922, s 114
- MENCL 1922 — František MENCL: Pohřeb ohněm. Několik kapitol o zpopelňování mrtvých. Praha 1922
- NEKVASIL 1946 — Jaroslav NEKVASIL: Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec. Praha 1946.

- NEKVASIL 1946 — Jaroslav NEKVASIL: Stavba druhého krematoria v Košičích a návrh plánu na výstavbu krematorií v hlavním městě Praze. Praha 1946
- NEŠPOR 2013 — Zdeněk NEŠPOR: Lepší, jasnější a rozumnější názor na život – žeh. In: Víra, kultura a společnost. Praha 2013
- NEŠPOROVÁ 2013 — Olga NEŠPOROVÁ: Století proměn v pohřbívání in Český lid. 2013.
- PALEČEK 2002 — Pavel PALEČEK: Likvidace ostatků obětí nacismu a komunismu na území Československa. Brno 2002
- POHŘEBNÍ ÚSTAV 1936 — Pohřební ústav a krematorium hlav. města Prahy. Praha 1936
- PŘIBYL 2016 — Vladimír PŘIBYL, Olga ČERNUŠÁKOVÁ: Umělci slánské trhliny. Slaný 2016
- PŘIBYL 2013 — Vladimír PŘIBYL, Olga ČERNUŠÁKOVÁ: Trhlina ve Slaném... o tom, jak město Slaný přispělo k rozvoji českého výtvarného umění. (X část) architekt Alois Mezera. In: Slánská radnice 2013, č 5, s 15
- STARÝ 1926/1927 — Oldřich STARÝ: K soutěži na pražské krematorium. In Stavba V 1926/1927. S. 131
- SVOBODOVÁ 2013 — Markéta SVOBODOVÁ: Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století. Praha 2013
- ŠTÁDLER — Jakub ŠTÁDLER: Fenomén střídání kostrového a žárového pohřebního ritu v pravěku. Diplomová práce na filozofické fakultě Západočeské university v Plzni. Plzeň 2012

Internet

- KROUPA 2008 — Mikuláš KROUPA: Příběhy 20. Stol., Český rozhlas, publikováno 20. dubna 2008 http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy_zprava/443735 vyhledáno: 18. 6. 2018
- MOKRÝ — Radek MOKRÝ: Stát se popelem. In: Britské listy 29. 11. 2002 <https://legacy.blisty.cz/art/12183.html> vyhledáno: 18. 6. 2018
- SLINTÁK 2014 — Petr SLINTÁK: Historie Plus, Český rozhlas, publikováno 22. listopadu 2014 <https://plus.rozhlas.cz/zivot-v-krematoriu-frantisek-suchy-schovaval-popel-obeti-totalitniho-rezimu-6538551> vyhledáno 18. 6. 2018
- SMATANA 2017 — Ľubomír SMATANA: Jeho rodina ukryvala urnu s popelem Mašina i Horákové. František Suchý získá Cenu Paměti národa, Český rozhlas, 14. listopad 2017 <https://radiozurnal.rozhlas.cz/jeho-rodina-ukryvala-urnu-s-popelem-masina-i-horakove-frantisek-suchy-ziska-cenu-7183418?print=1> vyhledáno 18. 6. 2018